

רזיה בן גוריון
קולות אדמה

רזיה בן גוריון

מי יבנה בית

כל קשר בין הדמויות בספר לבין אנשים חיים או מתים הוא מקרי בהחלט

©

כל הזכויות שמורות למחברת * 2002

מי יבנה בית

שולה בן גוריון

אף אחד לא חשב שיוזם יעשה את זה. להרוג את עצמו. הוא חי בשוליים, מגיח למרכז עם הטנדר בצבע-לילה שלו, השמשה מורמת, קונה בחנות של מילר מוטות לגדרות או גליל של פח לסככה של העגלים. בחודשי הקיץ רעה עם עדר הבקר שלו בואדי יששכר ובחורף העביר אותו למכלאה בגלבע. אם בעבר ראינו אותו אך מעט, לאחרונה ראו אותו עוד פחות. מאז המהפך במועצת הכפר. הנציגים החדשים, רובם צעירים, הביאו איתם רעיונות חדשים לגבי מה זה קידמה, ולא היה מנוס מלמכור את העדר.

לא שהיית משתוקק כל כך להיפגש איתו. גבו כפוף קמעה, הילוכו מתנדנד, כשהוא חלף על פניך אף פעם לא היית יוצא מזה טוב. הידיים בצידי הגוף, מעט מעל לירכיים, מוכנות לשלוף, להדוף, כך התקבע בזיכרון שלנו. כשהיה יורד מהטנדר ועושה את מאה המטר עד למילר אנשים היו מפנים את הראש, כולאים את נשימתם, מסבים את המבט, כמו הולך בים ביבשה, מעיף עליהם, על כולם, את נחשולי שנאתו. המבט המאשים. הזמן פסק מלכת. נצמדים לקורות הבתים שלא להפגע, מטיח בהם איזו האשמה עתיקה. זה כמו סופת הוריקן שמתקדמת לעברך. אתה לא נעצר להביט. אתה בורח. כי אם תעצור להביט - אתה מסכן את חיך

היינו שכנים. מרפסת מול מרפסת. כל הלילה פנסים נמוכים מאירים את המרפסת האחורית שלהם. אצלם פתוח כל הלילה. כמו מועדון שכונתי. או תחנת הצלה לילית. ואני הייתי חושבת: מתי הם ישנים? תמיד יש להם איזה בעיה לפתור, מישהו תמיד זקוק להם. אבל אני פחדתי ממנו. אני מודה. כל פעם שעברתי לידו פחדתי. מהמבט שלו. מבט רע. עיניים מצומצמות כמו חרכי ירי, אף פעם לא ידעת מה ייצא ממנו, מהעיניים, מהפה, מהידיים, במי ישתלח. ואיך.

לאחרונה השתלח אפילו בנמרוד אחיו, שבילדותם התנפל על כל מי שהעז לפגוע בו. לאחרונה אפילו חל נתק בין האחים. נמרוד הוא זה שהתרחק מיוזם. כי יוזם יותר מדי שמר עליו ובעצם הכתיב לו איך לחיות. וכשלא נשמע לתכתיביו, היה מלא ביקורת כלפיו וטענות. וההתנכרות של נמרוד התפרשה אצל יוזם ככפיות טובה. והמרירות שלו גדלה.

אבל מה. אף פעם לא נעלבנו מהעקיצות שלו. אף פעם לא ענינו לו. הוא בסך הכל שמר על הטריטוריה שלו. זה מה שהוא ידע. ההתנהגות שלו נובעת בעצם מחוסר ביטחון. כל החיים שלו הוא נלחם על הטריטוריה שלו. כי לא היה מי שילחם בשבילו, כך הוא תפס את החיים. הילדות שלו השאירה אותו פגוע. ביחוד מהיחס של המבוגרים. המבוגרים, גם המורים והצוות החינוכי. במקום להתייחס אליו ברחמנות, בהבנה, התעמרו בו בקשיחות, בנוקשות, ולא היה לו במי לבטוח ועל מי להשען. כמה חברים שהיו לו - היה סגור. היה מוקף בני משפחה, משפחה גדולה, מה זה משפחה, תמיד צחוקים וויכוחים ומארחים בקולי קולות. ותראי מה זה. הוא לא שיתף אותם בתחושותיו. הם גם לא ידעו שמעבודתו האחרונה בחברת השמירה הוא פוטר. הם חושבים שהתפטר.

גרנו מרפסת מול מרפסת. ובכל זאת, אפילו את חגי - "אינטלגנט", היה זורק לחגי. נהנה לעקוץ אותו. אבל זה לא הפריע לחגי לתכנן את יום הולדת החמישים שלהם. הוא כבר כתב מערכון היתולי. כבר הזמינו את בית העם. ופתאום דבר כזה - -

חגי לא הלך לעבודה. ביקש לא להפריע לו. הוא צריך לכתוב נאום חדש. הוא התכוון למשהו אחר לגמרי. הוא וכמה חברים לכיתה. חשבו לחגוג יחד חמישים. יוסי ודורית ויורם. מערכון היתולי לכבוד המסיבה. אבל הבוקר העירו אותו בחמש וחצי, ביקשו שיבוא לשער. יורם ירה בעצמו בשמירה. הלוויה נקבעה לשש בערב. יש לו שתיים עשרה שעות להכין את ההספד.

כל הכפר הלך ללוויה. אסון כזה. איש לא האמין. גבר במיטב שנותיו. הבנים שלו לציודו. והנכדים. יורם? לא יכול להיות. לכן נדהמתי שבערב, אחרי שכיבנו את האור ושכבנו ערים, כל אחד חישב לו בשקט את מחשבותיו, בעלי אמר: "אני לא מבין לאן נעלמו הערימות". זה מה שהיה לו לומר באותו ערב. הוא מהמחזור של יורם. הם גדלו יחד. חגי היחיד שהסתדר עם יורם. הוא הראשון שידע. בחמש וחצי טילפן אלי למשרד. לא הכרתי את קולו. נבהלתי. "מה קרה". שקט. התקשה לדבר. "זה יורם. הוא מת". ובכל זאת מה שמטריד אותו כעת זה ערימות העפר. אותן ערימות שבמשך שנים נהפכו לחפיר. כל קיץ, מזה חמישים שנה, מאז הוקם בית החרושת, משאיות מובילות את הבצל והגזר מהשדה, עם האדמה, ואת פסולת האדמה מובילים שוב לקצה הכפר, מעבר למדרון של בית הקברות, בקצה המצוק המשקיף צפונה. במשך חמישים שנה הערימות גדלו והפכו להר קטן של אדמה חומה, כבדה, על גבי אדמת בזלת אפורה. "שמת לב שהשטיחו את ערימת העפר. פתאום רואים את הצד השני של הואדי".

רוני יוניש, אחראית לבית העם

היתה שם המולה כאילו שיוורם עוד שם. קבוצה של צעירים גדשה את המרפסת הקדמית, במעגלים הולכים ומתרחבים סביב שולחן הפלסטיק הלבן, המעגל הקיצוני גולש אל הגינה, גוש של צעירים המומים, רוכנים קדימה, לא שמת לב מי היה שם, הינמנים כולם, היו עסוקים בעצמם. חיבקתי את עדנה, ובעודנו צמודות לחשתי באוזנה: אני נורא מצטערת שלא שמת לב. אז. כשבאתם להצביע. בדיעבד. זאת היתה הפעם האחרונה שראיתי אותו. איך לא שמת לב. תמיד כשהיינו נפגשים. היה מחייך אלי ואומר: מה שלומך יפהפיה. שינית תסרוקת. יש לך הופעה הערב? והפעם הזו. הוא לא ניגש. לא אמר כלום. נכנס להצביע. ויצא. והשתיקה הזו שלו. בדיעבד. היתה יותר מפחידה מהמילים הכי מושחזות שלו. אני כל כך מתנצלת, אמרתי.

אני זוכרת היטב את היום ההוא לפני חצי שנה.

זה היה בחודש מאי ההפכפך. בתחילתו הכל היה בניצונו: פרחי הזית עיגולים לבנים סגורים כמו פנינים זעירות. ושבע לאחר מכן, התפרחות כבר נשרו, כל עץ והשטיח שלו, אדום או צהוב או קרם, רק של הזית הוא פניני, ובאותו בוקר היה בליל התפרחות מוטל לפני הדלת של בית העם, כמו קישוטי חתונה מאמש, שאריות של חתונה שאני החמצתי?

לא סמכתי על גברת נעמי בלכר העובדת שלי, ואני עצמי טיאטאתי את המרפסת. ודאי היה לוקח לה עד הצהריים לפנות את הערימה, עם הרטננות שלה. אני לא מקשיבה. מוקדם בבוקר ואני מכינה את בית העם לקראת ההצבעה באותו יום.

הכפר שלנו היה ידוע בעמק כולו מאחר ויצאו ממנו חבר פרלמנט אחד וסופרת ופעיל לאיכות הסביבה. ואולי שמו נודע הרבה קודם, ככפרו של נחום שריג, מפקד חזית הדרום במלחמת השחרור. זה גם הכפר היחיד שלא שלח את ילדיו לבית הספר האזורי, דבר שרק הגדיל את המוניטין שלו. כששלחו לבסוף את הילדים לבית הספר האזורי, התגלה שילדי דבליים ילדים חצופים ויהירים ונגועים בסמים. הגנרל הכיר את אזור הספר הזה כשהיה אלוף הפיקוד ולכן בחר לו את בית העם שלנו לקיים בו את אסיפת הבחירות שלו. הוא שאף למשרת מושל המחוז. הגנרל הבטיח לתושבי המחוז ביטחון. ולפני שנפרד ממני אמר: מקום יפה יש לך פה. נקים לידו מלון. נהפוך את המקום לשווייץ. אני מבטיח!

זה היה לפני חודש. ועכשיו, מאופרת ומקושטת, אני מסדרת פרחים לקראת ההצבעה לראשות המחוז. באגף הפרחים היה לי מלאי קבוע של פרחים מלאכותיים מהם הכנתי זרים בהתאם לאירוע. אני שונאת את הזרים המלאכותיים הללו שאני מכינה. בעבר יורם היה מביא לי פרחים טריים מהגבעות, חרציות ופרגים, נר הלילה וחצבים וקיסוס ועוזרד, ועכשיו אני נועצת גבעולי תייל נוקשים בספוג יבש בתנועות מוכניות של קוצר רוח, כבר לא רואים אותו, הרבה אנשים נעלמו לי מהעיניים, אני לא זוכרת מי בדיוק. העיקר שהאנשים הקובעים עדיין בסביבה,

לפני שאני סוגרת את הווילונות אני מתבוננת החוצה אל תחתית המדרון, שם ניצבת הבמה הריקה שהוקמה על ידי ועד הכפר הקודם. כמה כינוסים ועצרות נערכו שם. כשאני והלהקה בקידמת הבמה, משלהבים את הקהל. בעבר הרחוק היתה שם בריכה קטנה עם קני סוף ופרחי לוטוס וברוזים. זה היה המקום שלנו, מקום רומנטי כזה, אלון הלוי ואני, זה היה המקום הקבוע שלנו. אחר כך עם יוסף שריג. זה היה המקום היחיד ש. ועם. אני כבר לא זוכרת את השמות שלהם. זה היה לפני כל כך הרבה זמן. בילדות. הבריכה יובשה כדי לבנות עליה את הבמה. כל בוקר אני רואה מהחלון של בית העם את הבמה הריקה שבמרכז הכפר, במה ענקית, שבלא מחלצות התפאורה שפעם היו עליה היא לא יותר ממשטח בטון, גוש בטון אפור ושומם כמציבה. לפעמים נדמה לי שאני שומעת את השירה בציבור שסחפה מאות אנשים שהתכנסו על הדשא סביב הבמה, איזה קהל גדול שהיה לי, מכל האזור באו לשמוע אותנו,

רחש תנועה מהאגף הפנימי מחזיר אותי לשזירת הפרחים. אני מעמידה פנים כשקועה במאמץ יצירתי, עמיקם סבירסקי, מזכיר הועד המקומי, מכין את חדר ההצבעה, פותח לרווחה את הווילונות הכבדים כמו בעל בית, שומעת אותו מזיז הצידה את הפרגוד שאמור להסתיר את התיבה ואת התיבה מציב קרוב לחלון הגדול, את שולחן הפקחים גורר למחסן, הוא תומך במועמדותו של הגנרל, הם שירתו יחד בצבא, אני קשובה להתרוצצות העליזה תמיד שלו, מזיז, מסלק, שורק כאילו הוא מכסח את הדשא בגינה שלו, הלב שלי מאיץ את פעימותיו, משפילה את עיני אל הכן שמסרב להתמלא, כבר חשתי את הבל הפה שלו על עורפי: מה נשמע יפה שלי? אני מעמידה פנים אדישות. השפתיים שלו מרפרפות על העורף, הצוואר. תמיד רק מרפרף, החיים החדשים שלי מתעכבים, היו אמורים לשאת אותי מכאן, קראתי באיזשהו ספר, אני לא זוכרת את השם, יומן של סופרת צרפתיה עם שם אנגלי, "אני רוצה התחלה חדשה", כך כתבה, "אני רוצה תשוקה ותענוג ורעש ושכרות וכל דבר רע. אבל העבר שב ועולה ללא רחמים, כמו כתובת קעקע. אני חייבת ללבוש לי שריון חדש, ללבוש לבוש אחר". כך היא כתבה. הוא מסיר את הכתפייה מעל הכתף, הכתפייה שמוטה, השמלה השחורה מחמיאה לי, כולה תלויה על שתי כתפיות דקות, היד שלי רועדת, מנסה לנעוץ את הטרפים בספוג. והם נשמטים. תמיד מרפרף, תמיד רק מהגב, הגנרל מודה לך על האירוח, עמיקם שואף אותי לנחיריו, אחרי שייבחר הוא ידאג למקרופון לבית העם. אני זמרת. שרה בכל מסיבה, אזכרה, חתונה, אני והלהקה. ולאחרונה: באסיפת הבחירות של הגנרל. איפה אפשר לקנות תקליט שלך, הגנרל שאל אותי אז. ואני השפלת את עיני. זה היה החלום שלי.

כולם נקראו להצביע. גם יורם בא. אבל לא נתתי את דעתי אליו. היה עלי להנעים לאנשים את שהותם כאן, פתחתי את כל אגפי הבית, מגישה קפה או תה לגברות הזקנות, עמיקם סבירסקי המאהב שלי, קצין זוטר, קיווה להשתלב במערך הפקידותי של הגנרל. והוא מתרוצץ לסייע לאנשים לעלות במדרגות, מלווה אותם לכניסה, שואל אם הם יודעים בעד מי להצביע ומנצל שבריר שנייה של ההיסוס כדי להציע כוס תה או מיץ ולהגיד להם בנועם: אפשר לקחת דקה מזמנך? הזקנות תמיד מוחנפות מג'סטות כאלה. ואחר כך, בחדר התה, הן אומרות לי: מר סבירסקי! איזה חומד של בחור! בעצם למה הוא בעצמו לא מתמודד?

אז באותו יום סייעתי לאהובי להריץ את המועמד שלו, קישטתי את הכניסה והאולם, הגשתי שתייה ופירות. ולא שמתי לב שיוזם נכנס, הצביע ויצא, בלי לפלרטט איתי כדרכו. אם הייתי מתפנה לבחון את פניו חרושי הקמטים אולי רושם פניו היה מדליק בתוכי נורה אדומה. לו עצרתי רגע להתבונן בו, הייתי אומרת לו: ואוו, המון זמן לא ראיתי אותך. איפה אתה מתחבא. הרבה אנשים נעלמו לי מהעיניים, לא שאני במיוחד מצטערת, מאז זכה ועד הכפר לתמיכת הרוב - דברים השתנו. רובם לטובה. אין מנוס מלעשות סדר. כל אחד צריך לדעת את מקומו. הבעל שלי כבר לא צריך לפרנס את בטלני הכפר. עכשיו יצטרכו לשלם בכניסה. כבר לא יוכלו להתאסף כאן כל בוקר ולרכל עם גברת נעמי בלכר. כל אחד צריך לחיות ממה שהוא מרוויח. יהיה סדר. עכשיו אני מסדרת פרחים לתערוכות של אמני האזור, לאזכרות. לשיבות של מועצת הכפר. כשהגנרל ייבחר אני אצא החוצה. עם תקליט. זמרת

דבורה נבו, עובדת חלקית בבית הפז

אחרי שמכרו את העדר בגלבווע יורם הצטרף ליחידת השמירה של המועצה האזורית ששמרה על קו התפר שעל רכס הגלבווע. ביחוד מפני גניבות חקלאיות. היה לו טנדר בצבע כחול כהה עם הרבה אנטנות. ולאחרונה פיטרו אותו משם כי היה לו פה גדול, יש אומרים - מלוכלך. והוא הסתכסך שם עם כולם. עד שנפטרו ממנו. אחרי זה הוא ישב בבית במשך ארבעה חודשים. והיה בא לפעמים אל עדנה בבית הפיקוס. שגם היא מצבה לא היה מזהיר. חנה סקל מהועד החדש נטפלה אליה שהיא צריכה להשלים יום עבודה. כי עם הזקנים בבית הפיקוס היא עובדת רק חצי יום. אפילו הורידו לה אלף שקלים מהתקציב. כי מי שמרוויח פחות מהתק"ה מורידים לו מהתקציב. אמרתי לחנה, מה אתם מציקים למי שכבר אוטוטו בן חמישים. תרדי ממנה. מה אתם רוצים ממנה. זה הצרה שלנו, שבגיל כל כך מבוגר מצפים מאיתנו להתחיל לחפש עבודה. איפה נמצא עבודה?

אני עובדת באופן חלקי גם בחדר עיון, גם בבית הפז וגם כקופאית בכלבו. אז ביום שהייתי תורנית בבית הפז גילה הינמן, אמא של יורם, סיפרה לי שבאותו ערב שזה קרה היא דיברה עם יורם והם קבעו שהוא יקח אותה למחרת לעפולה. אמר שיבוא לקחת אותה בשעה אחת-עשרה. היא לא מדברת עם אף אחד, גילה. עם אף אחד. אבל אתמול היא פתאום תפסה אותי ביד, כך החזיקה אותה בכוח. האמת: נבהלתי. האשה הגדולה הזאת. הענקית. פתאום דיברה. קול קשה. מאיים. הם קבעו לנסוע יחד לעפולה. זה היה בדיוק יום ההולדת שלו. והיא רצתה לתת לו מתנה. אשה תרבותית. "קול המוסיקה". אלבומי אמנות. אבל קמצינית. תפסה לי כך את היד בכוח. אישה קשה. נוקשה. רצתה לתת. לחצה לי את היד. אולי זו שפה כזו. של לחיצות. ניסיתי להבין. רצתה לתת לו מתנה ליום הולדת. מעפולה. ואיחרה את המועד. פתאום אמרה: אני אגלה את האמת. אני לא אשקוט עד שאגלה את האמת! מה יש לגלות?

הוא לא השאיר שום מכתב. וזה הדבר הכי נורא. בין האנשים שבאו לנחם היתה אחת ממולדת, שהבן שלה נהרג בתאונת המסוקים והאח שלה התאבד כשהיה בן עשרים וחמש. והיא אמרה שההתאבדות של האח היתה מכה יותר קשה ממות הבן. כי הוא לא השאיר שום מכתב. האח שלך דיבר נורא יפה. דברים מהלב. "מרפסת מול מרפסת", הוא אמר. תמיד הוא נורא שכלתני, חגי. ופתאום הוא מלא רגש. כי זה חבר שלו. כל העמק היה שם. עוד לא היתה לווייה כזו. באו מכל רחבי העמק. היו לו המון חברים. למרות שדוד שושני אמר עליו שעוד לא היה פושטק כמוהו. באמת בבית ספר הוא עשה את המוות למורים. עם הפה הגדול שלו.

אני לא חושבת שזה שלא היה לו אבא השפיע עליו. בן כמה הוא היה כשאביו נפטר. בן שש? אני הייתי בת שבע כשאבא שלי נפטר. מתמודדים. מה, אנשים לא מתמודדים? אבא של אברמלה שלי נורא סבל

בסוף ימיו. היה מאוד חולה והוא כל כך סבל. אבל הוא כל הזמן אמר: אני בשום אופן לא אתאבד. שישאר כתם כזה על המשפחה? חס וחלילה. והוא סבל! אז אנשים מתמודדים. אני חושבת שזה כבר היה מבושל לו בראש.

אנשים מתמודדים עם כל דבר. זה מה שאני אומרת. שיש אנשים שאת רואה עליהם שקשה להם. הקיום. אבל יורם - איזה משפחה חמה, מלוכדת. תמיד אנשים בבית, תמיד מארחים. היו לו המון קשרים. המון. אבל אחרי שפיטרו אותו מהשמירה הוא כבר לא היה אותו יורם. כבר היה כבוי. היה הולך אל עדנה לבית הפיקוס. יושב, בוהה. כמו אחד הזקנים. אף אחד לא ראה אותו. לא ראו אותו יותר. הוא התחבא. שבועיים היה שומר בשער. וערב אחד - גמרנו. עדנה אמרה ליד הקבר שהיא סולחת לו. כך אמרה. ולא הזילה אפילו דמעה אחת.

תמנע הורביץ, מנהלת חשבונות

היתה שם המולה כאילו שירם עוד שם. קבוצה של צעירים גדשה את המרפסת הקדמית, במעגלים הולכים ומתרחבים סביב שולחן הפלסטיק הלבן, המון צעירים, מחליפים דברים בקול רם, כאילו כל רגע יורם עשוי לצאת ולהגיד להם בקול הבאס שלו, החצי נובח חצי. מה תשתו, חמודים שלי. לפי ההמולה שהקימו ניכר היה שהם לא מאמינים שהוא עלול היה אי פעם להתעייף. יותר מדי אהב אותם. לפעמים נדמה היה שהחיים יגמרו לפני שיספיק לשדר את כל המסרים שלו. והנה כולם פה. באו לשמוע אותו. זה בדיוק הפורום שהיה מושך אותו לומר: בנים לא נכנסים אלי עם עגילים, ברור! לא אומרים 'היא' לאמא, לא מתחצפים ולא משקרים - גם אם האמת כואבת.

עוד מרחוק שמעתי קולות רמים של אנשים צעירים וכשהתקרבותי הם ישבו כולם סביב שולחן אחד במרפסת הקדמית ולא התעניינו באורחים הנוספים. בהיכנסי איש מהם לא הניד בראשו לעברי. האחיות של עדנה נכנסו ויצאו, עדנה ובתה הבכורה רימונה ישבו מחובקות בפינת הסלון, שתי הסבתות, אמא של יורם ואמא של עדנה, ישבו לבד ליד שולחן המטבח זללו. איך שהן זללו! המבט של גילה הינמן ריק, מזוגג, היא לא הבחינה מה היא מכניסה לפה או מי נכנס לבית. ובכל זאת נדמה היה לי שהיא נדה קלות בראשה לעברי. נמרוד, טרוט עיניים ולא מגולח, ישב בקצה השני של השולחן זלל אף הוא, הזרוע שלו שעונה על הברך במין תנוחה משונה. הם לא דיברו ביניהם, נמרוד ואמא שלו. לא היה כיסא לשבת ואחת האחיות של עדנה הביאה כיסא מהמרפסת האחורית.

עדנה, זקופה וקפוצה, השתחררה מהלפיתה של בתה רימונה כדי להשיב לחיבוק של האורחת. הרגשתי מאוד מקורבת. במשך שנים יורם היה בא להנהלת חשבונות להפקיד את הכסף שקיבל ממכירת הבשר. הערבים היו משלמים לו במזומן. היה מביא חבילות של שטרות בתוך שקיות ניילון. לכל שקית צירף פתק בו כתב את משקל הבשר ואני הייתי מפקידה את הכסף בקופת הקהילה. שלמה גפני היה מנהל את עסקות המכירה ויורם היה מביא את הכסף להנהלת חשבונות. ובהזדמנויות אלה היה משתה אצלי ופותח את לבו בפני.

הוא דיבר הרבה על הסבל שלו בילדות כילד יתום בכפר. לכאורה זו אמורה להיות חברה נאורה ומתקדמת, אבל למעשה גרמו עוול למי שהיה חלש. הוא זוכר שפעם בטיול של הכיתה שאריק הנהג אמר לו: מי שאין לו ליווי לא יוצא לטיול, והוריד אותו מהמשאית. יורם היה מאוד פגוע. מדי פעם הזעם שלו התפרץ - כנגד המורים, כנגד המטפלות, המסגרת. הוא נענש וחזר למריו.

על נמרוד אחיו שמר כמו אב מסור ולא נתן לאף אחד לפגוע בו. היה מתנפל על כל מבוגר שנדמה היה לו שפגע בנמרוד. וגם על זה נענש. יורם היה לו הזעם הזה הבלתי נשלט שהיה גורם לו להתנפל על מישהו סתם כך ולטפול עליו האשמות, או להעניש אותו גם בלא אשמה.

לפני שנתיים יורם היה מאושפז בבית חולים. שלושה ימים. הוא תיאר באוזני פרטי פרטים את מחלתו. אני לא זוכרת מה זה היה.

הוא גם סיפר לי כמה דאגות וצרות היו לו בגידול הילדים. הם היו ילדים בעייתיים שנזקקו לטיפול מיוחד. ביחוד הגדולה. רימונה. במיוחד ממנה סבלו. עפרה שדמי, כשעבדה בטיפול המיוחד, אמרה לי שכל פעם שיורם ראה אותה מרחוק, היא ראתה בעיניים שלו את החרדה שמא תקרא לו ותגיד שהיא מרימה ידיים עם רימונה. שהיא לא יכולה לעזור לה יותר.

לפני עשר שנים התאבד הקולגה של יורם, הבוס שלו, מנהל הבקר. שלמה גפני. זרק את עצמו מתחת לגלגלים של משאית. ברח מהמחלקה הפסיכיאטרית של בית החולים מוריה זרק את עצמו מתחת למשאית. מאז, יורם דיבר איתי רק על שלמה גפני, איך הוא יכול היה לעשות את זה. כל פעם שהזכיר את שלמה הוא גינה את המעשה, והגינתי שלו היה כל כך חריף שאי אפשר להבין איך הוא בעצמו - היתה שם מנהלת בית העם שסיפרה לעדנה שבבחירות האחרונות לראשות המחוז יורם הגיע לבחור והיא לא הכירה אותו. אפילו שלום לא אמר. וזה נראה לה מוזר. נכנס. וכעבור רגע יצא. לא ראה אף אחד -

אמרתי לעדנה: אז אם גברת יוניש, שבדרך כלל רואה רק עצמה, הבחינה ש - - ודאי גם את הבחנת שמשו - - ולא ניתן היה - -

ועדנה האלמנה אמרה: לא. הוא לא רצה. הוא לא רצה. הוא אמר: בי לא יטפלו. אותי לא ידחפו בכיסא גלגלים. וערן אמר לו: אתה תהיה איתנו גם בכיסא גלגלים. נטפל בכך יפה. לא הבנתי על מה היא מדברת. אז אמרתי שוב: אבל הוא כל כך התנגד למעשה הזה. כמה שלל את המעשה הזה של שלמה גפני, והיה כל כך נחרץ בדעתו כשדיבר על כך - ועדנה האלמנה אמרה: מה את רוצה. הוא היה חולה. גילו לו משהו בריאות. הרי עישן כמו קטר.

שולה בן גוריון

בערב, לאחר שכיינו את האור ושכבנו ערים כל אחד על הכרית שלו, מתבוננים אל אותה נקודה בחלון, בעלי אמר: ראית את לוח השעם הענק בכניסה לדירה שלהם? מלא תצלומים של הילדים והנכדים, בכל מיני אירועים, בכל מיני הרכבים. אני לא מבין איך אפשר לעזוב את כל זה. הרי כל אחד בגילנו חולם בדיוק על זה. שיהיו לו הנכדים לידו. מי לא חולם על זה.

יעקב שרגא, הממונה על שירותי הרוחה

בתחילת הערב יורם שמר עם פיטר מניקה. עידו פרבר, המחליף שלו, חזר לכפר מחתונה ופיטר מניקה דיווח לו שיורם יצא לסיבוב. בשעה עשר, כשעידו פרבר התייצב לשמירה, יורם עוד לא היה בשער. כעבור שעה עדנה התקשרה וביקשה לדבר עם יורם. ועידו פרבר אמר לה שיורם איננו. והיא אמרה: אז אתה יכול למסור לו משהו? ועידו פרבר אמר: בטח. תגיד לו שלא ישכח לקחת את הכדורים שלו. הוא יודע. יש לו כאבים בחזה. ועידו פרבר אמר: בסדר גמור. אבל לאחר שהניח את הטלפון הוא חש אי נוחות והתקשר לניר שפר, רכז הביטחון. והם יצאו יחד לחפש את יורם. מצאו אותו בכביש ההיקפי. מתחת לבית קברות. הטנדר חונה בצד הכביש. הם הציצו פנימה. יורם ישב ירוי, הראש שלו שמוט על חזהו, בין ברכיו האקדח.

פנינה, העובדת הסוציאלית

אני פה רק שנה וחצי, אולי בגלל זה קשה לי להגיע לנתונים האישיים של האנשים. הם לא מחוברים למשרדי הממשלה. יש להם מאגר נתונים משלהם. רק של הכפר. אני צריכה לדווח לביטוח הלאומי על המצב האישי או הבריאותי של כל מיני אנשים ולבקש עבורם קצבאות. אז כשיעקב שרגא, הממונה על

שירותי הרווחה בועד הכפר, הזמין אותי לצאת לקורס מטעם הביטוח הלאומי, כמובן שהסכמתי, "כדי שתדעי לטפל באנשים שייפגעו בעקבות המהלך החדש", כך אמר. נסענו יחד לתל אביב וכל הדרך שוחחנו על המעשה של יורם. ויעקב אמר: אני בהחלט מבין אותו. גילו לו משהו בריאה. הוא לא רצה להיות חולה. האפשרות הזאת הפחידה אותו. אמרו לו לבוא לבדיקה נוספת. והוא לא בא. פחד. כשחזרנו מיום העיון ניגשתי למרפאה לשאול אם יורם היה בבדיקות בזמן האחרון. אני צריכה לדווח לביטוח הלאומי ולהשיג קיצבה לאלמנה. היו שם שתי אחיות. אורה ויוקה. אורה האירה לי פנים, ויוקה העמידה פני מנהלת. אז התלבטתי אל מי לגשת. תמיד כשיש שתיים, אחת היא טובת הלב כביכול והשנייה המלומדת כביכול, הסמכות המקצועית. אורה התחילה להגיד: כן, כבר בשנת... ויוקה אמרה: אני צריכה לבדוק. לא נתנה לה לדבר. אז הבנתי שיוקה היא הדוברת הרשמית של המרפאה. ויש לשאול אותה. באתי שוב למחרת. האחות יוקה היתה לבד. אבל היא התעלמה ממני. מענישה אותי. שלהבא אדע מי המנהלת. פניתי אליה במלוא הכבוד שהיא מצפה לו, היא נעתרה, עיינה בתיק שלו ואמרה: לא ידוע לי על זה. הוא לא נשלח לשום בדיקה ולא ידוע לי שהיה לו משהו. כבר שנים לא היה במרפאה.

תמנע הורביץ, מנהלת חשבונות

יעקב שרגא מפיץ בכפר שיוורם עשה את זה מפני שלא רצה ליפול לנטל במקרה של מחלה. כי התגלה אצלו סרטן גם בריאות וגם בפרוסטטה. ועצם זה שיעקב מפיץ את הגירסה הזו אומר שזו גירסת כיסוי. ושלמעשה הוא נרצח.

המשטרה אמנם באה וקבעה שלפי הזווית של הכדור זו התאבדות. כי הכדור נכנס למצח ויצא דרך משענת המושב. אבל למה הם מסוגלים, משטרת בית שאן. מה הם יודעים מהחיים שלהם. הם יחתמו מה שיגידו להם. מה הבעיה ל - . לא ראינו בטלויזיה מספיק סרטים על איך פושעים מביימים התאבדות?

רחל עפרוני, עובדת בארכיון

עדנה לא קמה לכבודי. התכופתי אליה, חיבקתי את כתפיה, ובעודנו צמודות לחשתי באוזנה: אני נורא מצטערת. שלא הצקתי לו יותר. הייתי צריכה לנדנד לו ולא להרפות. ועדנה אמרה: אל תאשימי את עצמך. אף אחד לא אשם. אמרתי לה: זה לא נותן לי מנוח. אני קצת חזרתי אחריו, ואחר כך הוא אחרי, קצת פלירטטנו ככה, את יודעת, ולא יצא - -

שנים ניסיתי לראיין אותו על העבודה שלו. לא בשביל ללמוד על העבודה שלו. אלא כדי ללמוד ממנו על סוסים. בשביל ספר שכתבתי על סוס שנגנב מקרקס מדראנו. כבר היה לי המשפט הראשון: "יום אחד הודיעו שמקרקס מדראנו נגנב סוס. בבורסה אמרו: זה בטח בן סירה. כי אחרי שלושים וחמש שנה שסחר ביהלומים הוא קם ונעלם". ועל איך שהאמרגן שוכר את שירותיה של חוקרת פרטית שתמצא את הסוס הגנוב. ומקציב לה שבועיים, אחרי שבועיים הקרקס חוזר לאיטליה. שם הסיפור "הצייד". כל פעם שיוורם עבר לידי בטנדר שלו היה מוריד את השמשה: מה נשמע? איפה את? את נראית טוב. יש לך מישהו? כי הייתי גרושה. אבל אף פעם לא היה לי מישהו. ועדיין העור שלי בוהק? תבואי לגלבוע. נעשה סיור. אראה לך את הממלכה. נשתה קפה. את לא שותה קפה? אספר לך מה שתרצי, היה אומר ומדגיש את ה"מ-ה". ופעם אחת קבענו. באתי בשמונה בבוקר לצריף שלו בגלבוע - אבל הוא לא היה.

"היה מוריד את השמשה", אני מחקה את התנועה שלו לפני עדנה. "מציץ אלי החוצה. לפעמים מושיט אלי יד", מציץ על העולם. לא משתלב. חי לו בעולם שלו עם עדר הבקר. רציתי להגיד לעדנה משהו נחמד. הם היו זוג מוצלח וגידלו ילדים מוצלחים. משפחה חמה, מלוכדת. ועדנה אמרה: באמת אל תאשימי את עצמך. אף אחד לא אשם. אני לא כועסת. אמרתי: אחר כך היה איזשהו שלב שהוא רצה לספר לי - - אבל אני, אני לא זוכרת מה היה - - וזה לא נותן לי מנוח -

ועדנה אמרה: את יודעת. אני למדתי. בקשר לאנשים מבוגרים. אבל יכול להיות שצריך גם בכלל לדעת - - אדם מבוגר שאומר לך "בואי, אני רוצה להגיד לך משהו", אסור אף פעם להגיד לו "מחר". אתה לא יודע היום אם יהיה מחר.

ופתאום עדנה אמרה: לפני שבוע היה לי חלום. זוועה! אני הולכת להעיר את סבתא גילה, אמא של יורם. אני מושכת מעליה את השמיכה, ומה אני רואה? היא בדיוק ילדה תינוק. התינוק עוד היה מכוסה קרום רירי ודם. מראה זוועתי. ובתחושת הזוועה הזו התעוררתי. סיפרתי את זה למישהי שפעם היתה מאומצת אצלנו. היא פותרת חלומות. עינת קוראים לה. והיא אמרה: סבתא גילה תמות. ואחרי שיוורם מת עינת אמרה: לא יכולתי להגיד לך שיוורם ימות.

אמרתי לעדנה: איך זה פתאום -

ועדנה אמרה: זה לא פתאום.

אמרתי: תמיד היה לו ניצוץ בעיניים. ניצוץ רשעי-שובבי -

ועדנה אמרה: היתה פה קרובת משפחה שלנו. רותי. בת דודה של יורם. היא אחות במקצועה. היא אמרה שהיה להם דוד שהתאבד. ומאז עבר איזה לחש במשפחה: תשמרו על הגברים שלכם. הרגשתי אשמה על שלא רשמתי מפיו את הסיפורים שלו, ולאחרונה, כשעדנה אמרה לי: בואי, עכשיו יורם בבית ויש לו זמן, הוא כבר איבד עניין. לא רצה בזה. הסתגר. ומאז שנהרג העניין לא נותן לי מנוח. מה הוא רצה להגיד לי. שש שנים אחרי שיחתנו האחרונה. פתאום אני רוצה לדעת. ופתאום אני מוצאת את עצמי חוקרת - לא את היעלמו של סוס, אלא את מותו של חבר. שכן. גבר שאינני יודעת עליו דבר. כולם שואלים אותי: איפה את. את בכפר? חשבנו שעזבת. איפה הייתי כשלא הייתי. אבל הייתי כאן. בארכיון. עושה את עבודתי. רושמת מפי מזכירי הכפר מה הולך בכפר. שנה אחרי שנה. מדווחת מפייהם על המצב.

ניר שפר, רב"ש

בשעה אחת בלילה צלצל אלי עידו פרבר, אמר שעדנה שאלה אם אני יודע איפה יורם, כי הוא לא הגיע לארוחת ערב, ועידו שאל אם אני יודע איפה יורם. אמרתי שאין לי מושג והצעתי שיעשה סיבוב ויראה אם הוא רואה משהו. עידו היה שומר בשער. יש שומר קבוע ויש שומר מתלווה. עדנה התקשרה בגלל שיוורם בסביבות אחת עשרה וחצי היה הולך לאכול איתה ארוחת ערב. עשר-אחת עשרה. משהו כזה. והוא לא בא לאכול ארוחת ערב. בשביל זה היא התקשרה אל עידו פרבר, והוא בכלל לא ראה את יורם בשמירה. אני כבר הייתי במיטה. אמרתי לעידו שיעשה סיבוב קצר בכפר, אם הוא רואה אותו בתוך הכפר, ואני בינתיים אתלבש ונעשה חיפוש. לקחתי פנס ויצאנו לעשות סריקה. לאורך המסלול שפחות או יותר צריך לעשות. היתה סיבה לדאגה. גם בלילות קודמים היו קשיים. לדעתי הוא היה במצב איוורם ונורא.

רחל עפרוני: לא ראינו אותו בכלל. גם כשבאנו בלילה במכונית לא ראינו אותו. אף פעם לא ראינו אותו בשער.

ניר שפר: לא שהוא לא היה. הוא היה. הסימן הכי חשוב שאדם לא במצב טוב זה שהוא לא מדבר. כי יורם היה מדבר הרבה, דיבור מאולץ כזה. אתה כן רוצה, לא רוצה, הוא היה בכל מקרה אומר לך

משהו. הייתי מודע למצבו הנפשי הקשה, אבל לא חשבתי שזה מה שיקרה. אני חשבתי שיקבל התקף לב או משהו. מהמצב שבו הוא נמצא. כך שאני חיפשתי, מה שהלכתי לחפש, איפה הבן אדם תקוע עם אירוע לב. עשינו סיבוב, כמו שאני עושה. בכיוון מסוים. והגענו למעלה, מעל בית קברות. ורואים את האוטו למטה. הארתי עם הפרוז'קטור. ראינו שהשער של בית קברות סגור, ובהמשך הסיבוב, בירידה שמאחורי בית קברות, מצאנו את הטנדר. על הדרך. עידו אומר לי: הנה האוטו. על הדרך. מאירים עם הפנס. ועידו אומר לי: החלון שבור. השמשה פתוחה והרדיו מנגן. החלון מאחור שבור. ירדתי מהטנדר שלנו, עידו התעכב קצת, לא רצה ללכת, בצדק. אמרתי לו, אתה יודע מה, חכה פה. ירדתי למטה וראיתי אותו שוכב על הצד על המושב שלידו. הוא החזיק את האקדח, האחיזה היתה כל כך חזקה, האחיזה של האצבעות. בשתי הידיים. היתה כל כך חזקה שאי אפשר היה לשחרר את האקדח.

התקשרתי למשטרה, התקשרתי למשטרה ולמוקד, מוקד גלבע, שינהלו את העסק, הזמנתי אמבולנס והזעקתי את המשטרה. מי סחב אותו? אני. לא, לא לבד. עם זה שבא עם האמבולנס. עד שהמשטרה בדקה את הניירות שלה ועשתה את כל הפרוצדורות שלה כבר היה בוקר. אי אפשר היה לשנות את התנוחה שלו כדי שהמשפחה תזהה אותו, אני לא מבין למה זה לקח כל כך ארוך. עידו כבר הלך. בעצם הראשון שהתקשרתי אליו היה יעקב שרגא. הוא התחיל לעשות טלפונים למשפחה. ליעקב הודעתי אני חושב בסביבות שתיים וחצי. השמשה האחורית נוקבה מהכדור.

לפני כמה ימים התקשר אלי שוטר: אתה יכול לבוא לקחת את האקדח. באתי למשטרה והשוטר אמר: תחתום לי שאתה לוקח אקדח, מחסנית, כדורים ותרמיל. תרמיל? חשבתי: תרמיל גב. והוא אמר: לא, התרמיל שהיה בתוך האקדח. לא הסכמתי לקחת את התרמיל. הקליע נתקע בדלת האחורית של האוטו ואילו התרמיל לא עף. נשאר בקנה. למה? כי הוא החזיק באקדח כל כך חזק, שהאקדח לא עשה את הפעולה לאחור. שמשחררת את התרמיל. לפני שפינו את הגופה, היה צריך להביא חבלן, כי הוא החזיק את האקדח ביד, חבלן, שיוציא את האקדח, אי אפשר אפילו להזמין מז"פ (מחלקה לזיהוי פלילי) כל עוד יש חשש שהאקדח טעון.

כמו שזה נראה, לא היה שום ספק שזו התאבדות. הוא אחז באקדח כל כך בחוזקה, שהאקדח לא נשמט. איך הידיים נשארו קמוצות? הוא כנראה נתקף עווית. לא כל אחד הולך להתאבד, ומי שעושה את זה, נמצא כנראה במצב נפשי מאוד מכווץ, הכל היה מאוד מכווץ, היה קשה מאוד להוציא את האקדח מתוך היד. אקדח מסוג רוגר, 15 כדורים במחסנית. אוטומטי. אחרי כל לחיצה הוא נטען מחדש. זה נקרא אקדח אוטומטי.

למה הוא עשה את זה? כי הוא גם פוטר מהעבודה שלו. וגם. הוא פתאום עושה עבודה כאילו הכי - - נחותה בכפר. מה זה שומר? מין בן אדם - - במצב שהוא הרגיש את עצמו כאילו - - איך הוא אמר על עצמו: מהשריף של האזור, פתאום הפך ל - - כלום. בשבילו זו היתה ירידה מאוד גדולה. הוא לא יכל לעמוד בזה. הוא ניסה לצאת מזה, לעבוד בעבודות אחרות, אבל לאדם בגיל הזה זה לא פשוט למצוא עבודה.

עד שהרשויות השונות עשו את המוטל עליהם כבר היה בוקר. כבר היה אור. רציתי לדבר איתם, אני לא זוכר מה זה היה. עם מי שעבד בבית קברות. כי זה היה ממש ליד בית קברות. ובבוקר בא השופל לחפור את הקבר. שמעתי אנשים מדברים. אולי הביאו את המחפרון. אני כבר לא זוכר מה זה היה. אני הולך לבית קברות, מסתבר שהוא בחר להתאבד ליד הקבר של אבא שלו בכלל. הקבר הראשון, הכי קרוב לאיפה שהאוטו עמד, היה של אבא שלו. אני מסתכל ואני רואה את העקבות של הנעליים שלו על התלולית. הוא, לפני שהוא הלך - - אני קורא לשוטר: תסתכל. אלה לא העקבות שלו? והשוטר אמר: כן. הוא ירד לקבר של אבא שלו לפני שירה בעצמו. ראיתי את זה באור. בשש בבוקר, כבר היה אור.

אם העקבות הוליכו עד המכונית? לא. היתה שם תלולית של אדמה רכה כזאת. ועל התלולית ראיתי את הנעליים שלו. היו לו נעליים מיוחדות.

]]את מאמינה לשטויות האלה, "נטייה של גברים להתאבד"? מה שכן, אחרי שהתאבד כאן הגבר הראשון, השני, השלישי, אז זה כאילו הופך ליותר קל. אנשים רואים שזה לא כל כך נורא. אני לא חושב שמי שמתאבד חושב מה יגידו או איך זה יראה. האדם נמצא במצוקה כל כך גדולה, שלא מעניין אותו שום דבר רק להשתחרר מהכאב. מי שאומר שהוא לא מבין איך זה פתאום - - סימן שלא הסתכל על הבן אדם. אני, שראיתי אותו לא כל יום, ראיתי כמה המצב שלו קשה. יתכן שמי שנמצא איתו יום יום לא רואה את ההתקדמות של הדיכאון. כליון השאיר מכתב ארוך ומפורט, נחשון השאיר דף אחד. ויורם לא השאיר כלום.]]

אלון הלוי, חבר ילדות

דבר אחד למדתי מהעבודה ב"ציווד כבד- עבודות עפר" - ככל שאתה חופר, אם אתה חופר יותר מדי לעומק - או שאתה מגלה מים או נפט או זהב או שאתה שובר את הכלי שלך. יותר סביר שתשבור את הכלי. אני כבר הפכתי אדמה בכל הארץ. על פני השטח, האדמה שונה ממקום למקום, מתחת לפני השטח - זו אותה אדמה בכל מקום. כשאני חושב על זה, אני כל היום לבד. על הטרקטור. וגם הוא לבד. אבל אני מסתובב ברחבי הארץ, כל פעם חופר במקום אחר. והוא כל הזמן יושב באותו מקום. אבל לא זה ההבדל. אלא מה הבדל? שהוא מת ואני חי. ואני לא תופס את זה. כי אני זה שתמיד קינא בו.

יש לי מול העיניים את התמונה איך שקינאתי ביום שהוא היה עם האבא שלו על הסוס. והבוקסרים שלו. דב היה השומר של בית השיטה. היתה גדר סביב כל המשק. שם גם היתה המשחטה. של עיזים, כבשים, פרות. היה דבר כזה משחטה בבית השיטה. שם היתה כלביה, שם גידלו את כלבי השמירה. בוקסרים.

זכור לי שביקרתי אותו כמה פעמים עוד בצריף. גילה ודב גרו בצריף ליד חדר האוכל של היום, בשורה הקרובה לשביל - אני זוכר שמאוד הרשים אותי איך שגילה מצחצחת את קירות העץ ומבריקה את הרצפה. והתצלום של דב על המדף. הבית היה מבריק. נדמה לי שנשאר להם כלב אחד. ואולי שניים. גם אחרי שדב נפטר. אחר כך גילה עברה לגור בבית אחר. בקצה. ליד השירותים הציבוריים. היה שם בית שימוש עם חרסינה אבל ללא אסלה. והכלבה שלהם, כלבת הבוקסר, היתה נכנסת לשם ומשתינה.

כמובן שהחברות שלנו התהדקה אחרי שגם הוא איבד את אבא שלו. אני הייתי בן שבעה חודשים כשאבא שלי נהרג. אבא שלי מרדכי נהרג בתאונת תעופה כשאני הייתי בן שבעה חודשים. אני לא הכרתי אותו. לכן הסתכלתי בקנאה על איך שאבא של יורם לוקח אותו עם הסוס. הוא לקח גם אותי. כל השנים גרנו באותו חדר. גם בכיתות הנמוכות וגם בכיתות הבוגרות. נפגשנו בגיל חמש אני חושב. הילדים גרו בחדרים הקטנים, הקטנטנים האלה, רביעיות או חמישיות. שם נפגשנו. בפעוטון. והמשכנו ככה יחד עד י"ב. פשוט לא ידעו מה לעשות איתנו, אז השאירו אותנו יחד. והרגשנו חזקים.

אני מאוד קינאתי ביום כשראיתי אותו תמיד עם סוס. די מוקדם, בכיתה גימל או דלת, היינו בשבתות מתגנבים לאורווה, וגונבים סוסים. לרכיבה. פיבוש היה אורב לנו, ואנחנו מצאנו דרכים להערים עליו. הסיפור הזה עם הסוסים נמשך, אני חושב, עד י"א. כל שבת. אנחנו בשבת לא היה לנו מה לעשות. היינו מחפשים כל מיני דברים לעשות. לא היו לנו אבות, והאמהות - - אמא של יורם שכבה עם גבס בגב. המון זמן היא שכבה. ואמא שלי התחילה להיות פעילה במפלגה. גם היה לה חבר.

בכלל, האורווה היתה המרכז של הכפר. כשהתחילו לבנות, המבנה הכי מפואר בדבליים היה האורווה שנחום שריג בנה. היום שוכן שם הכלבו. בכניסה אליו עדיין אפשר להבחין בשוקת שבה השקו את הסוסים. זה היה מבנה מאוד מפואר ביחס לאמצעים של אותם ימים. זה היה בראשית שנות החמישים, יתכן '51, הסוסים היו שייכים לצבא. הם נלקחו מהבדואים בנגב על ידי חטיבת הנגב. נחום שריג הביא אותם ושכנע את ועד הכפר לבנות להם אורווה, ועד שהאורווה הושלמה - כבר לא היה צורך בסוסים. עברו לעבוד בטרקטורים. שמות הזוגות של הסוסים זכורים לי עד היום: ירדנה וגלילה, ציקלופ ואמירה. זה היה המרכז של המשק, ופיבוש היה שם אלוהים.

אנחנו התחלנו לרתום את הסוסים לעגלה כשהסוסים הועברו בחזרה לאורווה הישנה. הכפר עבר לטרקטורים, האורווה ירדה מגדולתה, פיננו את האורווה, והפכו אותה למחסן בגדים. העבירו את הסוסים בחזרה לאורווה הישנה. נשאר מעט סוסים.

ושבו היה ליורם מזל. צביקה צצקס היה כנראה חבר של דב, האופן שטיפל ביורם מראה שהיה ביניהם קשר חם. וצביקה היה אחראי על הטרקטורים, אז יורם היה היחיד שהיה מותר לו לנסוע בטרקטור, יחד עם צביקה. קינאנו בו על זה. לפעמים צביקה צצקס לקח גם אותי.

בשנת '58 נדמה לי נחום שריג חזר לכפר בתום כהונה כמזכיר ארגון הכפרים החקלאים ומוני רוזנבלום השתחרר מהצבא, הוא לקח את מוני ויחד הם הקימו את הבקר. נחום שריג הקים את הענף יחד עם מוני ועם כל הילדים שהיו באותה תקופה.

אני רוצה לציין שיוורם לא התקשה בבית ספר. בכלל. בניגוד לי, שהתקשיתי בלימודים. הוא לא התקשה בשום מקצוע. ויותר מכך: הוא היה רב כשרונות. קודם כל, הוא למד טרומבון, אצל ארנסט. הוא אהב לנגן וגם היה מוכשר בזה. הוא היה מוכשר בציור. מאוד! בנוסף לכך, היתה לו התכונה הנדירה הזו, שהוא עשה בשתי ידיים אותו דבר. היה גם שמאלי וגם ימני, היה כותב בשתי ידיים. והיה לו כתב יפה. ממש כתב יפה. בזה אני קינאתי בו. כי אני הייתי דיסלקטי. הוא לא התקשה בלימודים בכלל אבל הוא התקשה במשמעת שניסו לכפות עליו.

]]כל הזמן קלטו פה בני נוער. פליטים. מהשוואה. מארצות ערב. מירושלים. הם הגיעו מעבר לגבול. אוכלוסיות שלמות. אף אחד לא נדבק. זרים. כעבור זמן מה המשיכו פנימה, דרומה, לתוך המדינה. גם הם נמשכו לסוסים. והם היו עוד יותר ערמוניים מאיתנו. ואלימים.]]

באותה תקופה הגיעו אלינו חדשים: דואק ועודד רוזנבלום, אח של מוני. יום אחד מוני ראה את עודד הולך עם יורם הינמן ועם אלון הלוי, והוא אמר לו: חסר לך שאני רואה אותך עוד פעם הולך איתם. זה לגבי מה שאמרת שפחדו מאיתנו. אנחנו היינו הולכים בכפר, וכשאנשים היו רואים אותנו, היו אומרים: תיכף משהו יקרה.

]]עזריה אלון המחנך שלנו התקשה להשתלט על הערב רב שהתאסף אצלו בכיתה. וכדי לפתור את בעיית חוסר המשמעת הוא החליט לשלוח כמה נערים לצבא. זה היה בכיתה י"א. כמה נערים לא סיימו את בית הספר. לקח בחור בשם משה פינקל, שמאוחר יותר נהרג ביום כיפור, ואת עודד רוזנבלום. והוציא אותם מהכיתה. שיתגייסו. ועד שזה הגיע לידיעתו של מוני זה כבר היה מאוחר. עזריה אלון לא העיז לשלוח לצבא לא את יורם ולא אותי. אולי זה מה שרצה. ובכל זאת את יורם הגירוש הזה זיעזע. הוא נפגע עד עמקי נשמתו. מהשרירות שבזה. מהקלות שבה כל אחד יכול לשלוח אותך לעזאזל. כי לא היית שייך לאף אחד.]]

היינו לוקחים את הסוסים בשבתות. גונבים אותם. בבוקר מוקדם. היינו רותמים אותם לעגלה. או בלי עגלה. עם אוכף. יורם ידע לשים את האוכפים והוא גם ידע לרכב טוב, אני לא רכבתי טוב. היינו רוכבים אחד אחרי השני, יורם היה הרוכב המיומן מבין שנינו. הכרנו את המסלול. לא היינו פוגשים אף אחד ולא

היה שום מכשול בדרך. היינו רוכבים עד למרגלות הגלבוה. וכשהיינו חוזרים, ידענו שפיבוש מחכה. אז היינו משחררים את הסוסים באזור הדיר. והם היו רצים לבד לאורוה, בעוד אנחנו מסתכלים מרחוק. פעם אחת. זה היה בשבת. היינו ילדים. בקושי בני עשר. לקחנו את עירית ואת אביר. בשבת הם לא עבדו. ורכבנו בכיוון לגלבוה. זה היה באמצע החורף. הכל היה ירוק. מבעד לחולצות הפלאנל חשנו קור מעקצץ. זה היה מוקדם בבוקר. בבוקר הגלבוה נראה ורדרד ומבהיק כמו טוסיק של תינוק. מין ורדרדות אדמומית עוטפת אותו כאילו העור שלו שופשף עד שהאדים, הכל היה עוד לח מהלילה. יכולת לרכב אל תוך ההר, וגם לעבור דרכו, כל כך רך למגע הוא נראה וספוגי. לא ידענו לאן. פשוט התקדמנו אל ההר, לא היו שבילים, הסוסים התחילו לטפס לאט. ירדנו מהם מפחד שיחליקו, נכנסנו ליער, פתאום ראינו רקפות, ורודות כאלה, רק הקיצו, בקושי הרימו ראש מלא טל, בקושי הספיקו לנער, להתנער מטל הבוקר, קשרנו את הסוסים לעץ והתחלנו לחפור, הוצאנו אותן עם הפקעת, חמודות כאלה, נדמה שציצו, ואולי העשב הוא שליחשש, קולות ציוץ ושריקה, לא היה לנו היכן להניח את הפקעות, וכבר הן התלכלכו החמודות, הכתר הורוד השחיר, שמנו את כל הפקעות בכובעים. עלינו עוד למעלה, הסוסים טיפסו והחליקו, אכלו עשב, נמנמו בעמידה, ועד שהגענו הביתה נותרו רק פקעות, בלא פרחים. בכניסה לכפר שחררנו את הסוסים והם חזרו לבד לאורוה הישנה. האורוה החדשה שנחום שריג בנה שימשה כעת מחסן בגדים. והלכנו לבית קברות. חלק מהפקעות שתלנו ליד הקבר של דב וחלק שתלנו ליד הקבר של מרדכי. חפרנו בידיים. ועל זה הנחנו אבן כדי שיהיה להם כמו בגלבוה. לרקפות. וכך כל שבת שתלנו עוד כמה בצלים ופקעות שהבאנו מהגלבוה. היום בית הקברות מלא רקפות. ונרקיסים. הכל מאותם שהבאנו לפני ארבעים שנה.

יום אחד, אחרי הרבה זמן, עירית חזרה לאורוה עם פרסה שבורה, ופיבוש רתח מזעם. החליט ללמד את יורם לקח. מכיוון שבאותו יום אנחנו לא לקחנו לו את הסוסים, אז יורם לא חשש מכלום. לא נזהר. פיבוש תפס אותו והתחיל לסובב לו את האוזן: אני לא עוזב עד שלא תגיד לי מי רכב על עירית. הוא חשד שהפרסה נהרסה מהסלעים בגלבוה.

הקשר בינינו היה קשר שאתה יכול להשוות אותו לקשר בין אחים. וכשנדע לי שהוא התאבד, לא אגיד שהייתי מופתע, בגלל שהדרך שבה הסתכל על דברים, מוכרחה היתה להביא אותו לקיצוניות, היה בה איזשהו פטליזם. לא הייתי מופתע. הייתי מאוכזב. מעצמי. שלא קיימתי איתו יותר קשר. אחרי שעזבתי את הכפר, כמעט לא נפגשנו. אני הקמתי חברה לעבודות עפר, יום אחד הייתי בדרום ויום אחד בצפון. כשחזרתי לאזור, למושב רמת צבי, הייתי פוגש אותו מדי פעם בהר. ואז הייתי שומע ממנו על ההתקלויות שלו, ועל הדברים שהוא גרם לכל מיני אנשים בבית השיטה. יום אחד סיפר לי איך התנפל על הדסה צמרת, הוא סחב כעסים עליה עוד מבית ספר, ואיך סגר את החשבון עם פיבוש. סגר. איך סגר? יום אחד יורם נכנס לחדר האוכל, והשאיר את הכלבה שלו עומדת בכניסה, פיבוש בא ונתן לכלבה בעיטה. ואז יורם נתן לו ראשיה. ובזה הוא סגר איתו את החשבון שהיה לו מהילדות. יורם כבר היה איש ובעל משפחה. ועדיין הוא שמר טינה לפיבוש.

ושוויון סיפר לי על יחס מאוד משפיל שקיבל מעוזי אילת ומיורם. עד כדי כך שהם לא נתנו לו לרכב על הסוסים. זה מה ששוויון סיפר לי כשפגשתי אותו יום אחד בעבודה, רציתי ללכת לדבר על זה עם יורם אבל לא הספקתי. ובכל אופן אני מרגיש איזושהי הרגשת אשמה שאני - - אם הייתי יותר בקשר איתו, אני חושב שיכולתי למנוע את זה.

שיחות נפש? בדרך כלל היו בינינו דווקא חילוקי דעות. היה מספר לי כל מיני סיפורים, ואני הייתי מעביר ביקורת על הדרך שבה הוא פעל. על היחס שלו לאנשים. שהוא נתקל בהם, כל מיני אנשים מהסוג שהוא נתקל בהם, אז התגובות שלו היו - - ותמיד היה לזה גם איזשהו רקע ממשוה שהוא גורר אחריו מפעם. היה לו פנקס התחשבות, עם אנשים מסוימים. עם הדסה עוד מהתקופה שעבדה בבית ספר.

היה לו פנקס ובפנקס הזה. אם הייתי איתו יותר בקשר הייתי אומר לו: שמע, היתה המון חובבנות בבית השיטה. כי האנשים שהקימו את המקום היו בני עשרים. וזו נקודה שראויה לסליחה. אין להתחשבן עם אנשים שהיו בני עשרים. הייתי אומר לו את זה. שאין להתחשבן עם אנשים. הייתי אומר לו: כל חפירה שחופרים, צריך בסוף לכסות.

בסך הכל, אם אני מסכם את הילדות שלי יחד איתו, אנחנו מאוד נהנינו מהילדות שלנו. שהיתה מלאת צחוק ומעשי קונדס. זו היתה תקופה יפה ועצוב שזה נגמר ככה.

]]מהמבוגרים, מי שדאג לו היה צביקה צצקס. הוא היה בידידות עם גילה והוא גם דאג ליורם. ממש דאג לו. למשל, לאף אחד אסור היה לגעת בטרקטורים, ליורם היה מותר. דאג לו מאוד. גם בזה קינאתי בו. צביקה היה מנהל המוסך של הטרקטורים. לפני הקטפות. לפני שהיו הקטפות.]]

הסיבות להתאבדות, עודד רזנבלום אומר שהפחד שלו מרופאים והחשש שלו שיש לו סרטן בריאות. אני לא יודע. אין לי מספיק מידע לגבי זה. וכמובן הדבר הזה שהוא הרגיש שהוא מחוסר עבודה, שהוא לא עוסק בדברים שהוא רוצה, ואני חושב גם שהחשש שלו שהעמדות הקיצוניות שהוא נקט בהן בבית השיטה כלפי כל מיני חברים, לא מאפשרות לו - - פוגע בגאווה שלו אם הוא יצטרך לבקש מהם איזשהו שינוי בכוונות שלהם כלפיו. אני חושב שהוא לא סמך על בית השיטה, כך היה נראה לי.

כששמעתי על המקרה, הגעתי קצת יותר מוקדם לבית השיטה כדי לפגוש את ניר שפר ולשמוע בדיוק מה היה. לא ידעתי בדיוק את הסיפור, שהוא עבד שומר וכל זה. בסך הכל זה דבר עצוב ואני לא חושב שזה היה מחויב המציאות. בתקופה כזאת ש - - ביחוד כשחיים בכפר, בחברה שהיא מאוד הדוקה. צריך לשים לב לדברים כאלה. ניר שפר אמר לי שהוא אמר לאשתו שהסיפור עם יורם יגמר לא טוב. אני לא יכול לסלוח לעצמי שלא הרמתי טלפון. עכשיו שאני גר שוב באזור, במושב רמת צבי, חמישה קילומטר צפונה בקו אוויר, בצד השני של רמת יששכר, אני לא מבין איך לא שמעתי את היריה. והרי כל רעש בעמק מגיע בעוצמה מוכפלת אלינו למושב. ההד עושה את דרכו בואדי, ומגיע אלינו אחרי כמה שניות עמום כמו שבירה של ענף. ובאותו יום קמתי מוקדם, עוד היה חושך, שכרו את הכלי שלי להחליק את גבעת העפר בת חמישים השנה. עוד לא הזדמן לי לעשות עבודה כזו: גבעה בלי שורשים, חומר שהוצנח מלמעלה, כל הזמן מעבירים חומרים, מהשדה למפעל ומהמפעל לגבעה, אתה מנסה להדק את האדמה השפוכה אל התשתית הטרשית - וזה לא נדבק. זה עף כמו מוץ ברוח. כשקמתי עוד היה חושך. הטרקטור כבר היה שם. ועד הכפר של דבליים שכר את החברה שלי להחליק את הגבעה שנוצרה מעל בית קברות, מהאדמה של בית החרושת. מי היה מאמין שהייתי כמה מאות מטר משם - - שיחות נפש? לא סיפרנו אחד לשני דברים שיחלישו אותנו. חיזקנו אחד את השני והרגשנו מאוד חזקים יחד.

דוד שושני, בן 85

נמרוד היה בן שבעה חודשים כשדב מת. הוא לא הכיר את אבא שלו. דב הינמן היה יקה עגלגל, ורוד כזה, לא גבוה, חיוך טוב על הפנים, הכרתי אותו כשהיינו שנינו שומרי שדות. הוא הכיר את גילה בבית הערבה. יום שישי אחד הוא אומר לי: אני מוכרח ללכת. היה הולך מפה ברגל, עד ים המלח. היה הולך כל פעם לבקר אותה, עד שהוא הביא אותה לכפר. היה הולך ברגל עד ים המלח. הייתי אומר לו: השתגעת? התחילו המאורעות של '39, יהרגו אותך בדרך! לא היה כביש, לא היתה דרך. היה הולך ברגל, גילה היתה מחכה לו - - היתה שם בריכה עם מים מתוקים, והיא היתה עומדת

על הדמבה ומחכה לו. איך הוא ידע את הדרך? הוא ידע. עובדה. היה הולך לאורך הירדן. ותמיד הייתי מתחנן אליו: דב, יהרגו אותך ואני אפילו לא אדע שאתה גמור. הוא בא למשק נדמה לי ב-36' אבל אני לא בטוח. בא עם עוד כמה חברה מגרמניה, ביניהם צבי ארמן, עם חנן פורת וצביקה צצקס. הם באו לעין חרוד למטה. עוד לא היה משק. פה רק התחילו - - קידוח ואיזה אוהלים. הרוב עבדו במחצבה או בעבודות מזדמנות. כשהתחלנו לעלות להתישבות בשנת 36', התחלנו להקים פה אוהלים, והתחלנו להעביר צריפים מעין חרוד למטה, פשוט היו מעלים אותם על משאית ומורידים אותם פה. צריפים עם שני חדרים. שלמים. היו מכינים את זה במשך כל השבוע, ובשבת, כשהאוטו היה מתפנה, היו מרימים את הצריף על המשאית. היו מרימים עם ליברים, קודם על חביות, אחר כך האוטו היה נכנס מתחת, מורידים את זה על האוטו וכך היו מעבירים את הצריפים לבית השיטה. עם הדלתות פתוחות, האוטו היה רחב, שטח הצריף היה שלושה מטר על שישה מטר, והיה מחולק לשלושה. כל חדר היה שני מטר על שלושה.

דב הינמן היה איתי שומר שדות. ופה הוא למד את המקצוע של גידול כלבים. כשהוא בא הנה הוא לא ידע כלום, בא בחור צעיר מגרמניה. אני באתי הנה בגיל 18, אחרי בית ספר. כולנו. בקיצור, הוא היה מאמן וחובב כלבים. ואז קנינו כלבים מגזע בולדוג בוקסר, שלימדו אותם להתקיף ערבים. היו מלבישים אנשים בתלבושת ערבית, מלבישים אותם בגדים מיוחדים, עם ריפוד מיוחד על הידיים, שכאשר הכלב נושך, שהוא לא יגיע לבשר. היו בגדים מיוחדים, והיו מאמנים אותם, ודב עסק בזה. היה מאמן כלבים. היה שומר שדות די הרבה זמן. בלי שמירת השדות לא היה לנו סיכוי לחיות. עד שקמה המדינה לא הפסקנו לשמור בשדות.

הערבים הלכו מפה ערב קום המדינה. ב-14 למאי בערב, אני קצרתי בקומבין ליד הכפר מרסס, ליד הבתים, לא ראיתי ערבי אחד בחוץ. עלי שמרו שלושים חברה מחיפה. ההגנה שלחה שלושים חברה. שהקציר לא יפגע. פתאום יצא ערבי מאחד הבתים. הכרתי אותו. זה היה יוסוף אבו סנן. אמרתי: תנו לו ללכת. הוא ניגש אלי מאחור, בקומבין הישן היה מכשיר רחב, נגרר, לא כמו עכשיו: טרקטור ועל זה קומבין, אלא זה היה טרקטור סוחר קומבין בצד. זה היה משהו רחב, גדול כזה. אז הוא בא, ביקש שאקצור את השדה שלו. אמרתי לו: אני אתיעץ בבית ואודיע לך. למחרת בבוקר לא היה אף ערבי אחד לא במרסס ולא ביובלה, הערבים של מרסס ברחו לעבר הירדן למעלה, והתישבו בעבר הירדן, בכפר שנקרא שוני. כולם ברחו.

אז המוסדות שלנו. למחרת באו עם טרקטורים. לא היו אז בולדוזרים, היו קושרים את הבית עם כבל, נותנים משיכה קלה, הטרקטור לא היה צריך להתאמץ הרבה, והבית קרס. היו בתים מבוץ. למחרת הכפר נמחק, לא נשאר ממנו סימן. יום לפני זה בא

אלי ערבי והתפאר: שמע, לקאוקג'י, מפקד הכנופיות בארץ, יש כל המפות של תל אביב. ומחר ומחרתיים הסוסה שלו תשתה גזוז בתל אביב. למחרת הוא היה כבר בעבר הירדן, משוכנע שאחרי שלושה ימים הם חוזרים.

והם אמנם ניסו לחזור. ההגנה השתלטה על העסק אז, עוד לא היתה מדינה כל כך. אבל היתה ההגנה. בזמנו קנינו מכונת יריה כבדה, לא מקלע רגיל, אלא מכונה כבדה, גדולה, אנגלית, מתוצרת הודג'קס, וחייבו אותנו, את דבליים, לעלות לכאוכב, למבצר הצלבני בל-בואר, היה שם שביל שהוביל לירדן, אז שלושה חברים יצאו עם המכונה הכבדה הזו: עדי פיבלזון וקוטי אשכנזי ובנציון אסף. חייבו אותם לעלות ולשכב שם, וכשהערבים התחילו לעלות חזרה, פתחו עליהם באש, ונהרגו שלושים ערבים. והשאר ברחו. הם היו בדרכם לכפר שלהם.

אחרי מלחמת ששת הימים הגיע ערבי אחד מירדן, הוא הגיע לג'נין, בא הנה, רצה לראות את הכפר שלו, את מרסס. יוס ואני פגשנו אותו. לא רצינו שהוא יראה את הכפר. לא היה כלום. אז אמרנו לו שיש עוצר בלילה, מוטב שיחזור מהר לג'נין. סחבנו אותו עד שעזב, בלי לראות. רק מה שסיפר לנו: את הבנים שלהם שגדלו בעבר הירדן הם שלחו לגרמניה ללמוד. ומה עם יוסוף אבו סנן? זה שהיה מיוודד איתי. והאיש אמר: הבן שלו כבר דוקטור. אמרתי ליוס: תראה, הבן שלך לא למד כלום ולא יודע כלום, והבן של יוסוף אבו סנן הוא כבר דוקטור.

על דב אין הרבה מה לספר, מלבד שהיה שומר שדות ומאמן כלבים. סיפרתי לך איך שהיה הולך לבקר את אשתו - זה סיפור שלא עוזב אותי. שהיה הולך ברגל מפה - עד שם. מי היה עושה דבר כזה?

היה לו עוד מנהג אחד יפה. דב הינמן, אמרתי לך, גידל כלבים, ותמיד היה איזה בוקסר רץ אחריו. הבוקסרים האלה לא היו בנויים לאקלים הקשה של הארץ. תמיד היו עם הלשון בחוץ, בקושי נושמים, אז הוא היה מרחם על הכלב ולוקח אותו איתו על הסוס. הכלב היה יושב לפניו על הסוס. שלא יתעייף ולא יזיע. היו מרכיבים גם ילדים. בכלל, היינו. את צריכה להבין שפעם הילדים היו של כולנו. לא כל כך של ההורים. לפני שלוש ארבע שנים גברי קרא לי אליו, בוא בוא, אני אראה לך משהו. הראה לי תצלום שאני מחזיק את נורית אשתו לשעבר, מחזיק אותה על הידיים כאילו היא הבת שלי. אני הייתי בן 18, 19. והילדים היו של כולם. ניצה שושני היתה בטוחה שאני דוד שלה.

לגבי הסוף של דב הינמן: עבדנו יחד בהובלת קש למשק מהשדות במרסס. היתה שם חלקה רחבה שנקראת בלוק 19. מעמיסים בקלשונים על האוטו חבילות קש. זה לא כבד. קש מקבלים אחרי שקוצרים את החיטה. קודם כובשים את זה בחבילות ואחר כך מעמיסים על המכונת ומביאים לרפת. אז באמצע שהעמסנו פתאום הוא התחיל

להגיד שהוא מרגיש לא טוב. היה חיוור. עצרנו את ההעמסה. הבאנו אותו הביתה באוטו. הגעתי ליד חדר אוכל, הורדתי אותו, היה גר בצריף ליד חדר האוכל. איפה שמגרש החניה כיום. יש שם פיקוס ענקי, ליד זה היה הצריף שלו. הכנסנו אותו לשם. והשכבנו אותו. אומרים שהוא קיבל פעם בעיטה מסוס ומזה הוא - - אני לא יודע. היה לו כנראה התקף לב וזהו. זה היה בשדה.

לגבי מרדכי הלוי: היה פלח, בחור גבוה ורחב. חזק ובריא, הבחור הכי בריא בכפר. מרדכי הלוי היה חובב דאונים. היה לנו דאון בכפר. זה היה ההובי שלו. היום לוקחים ג'יפ ומושכים איתו את הדאון, הדאון ממריא ואז משחררים את החבל. בזמנו, אנחנו היינו רצים עם חבל, בידיים, רצים עם החבל עד שהדאון היה עולה. לא היה דרוש מנחת. בכל מקום. הוא נוחת בכל מקום. זה קל. כלום. זה רק כנפיים ומושב. הכנפיים מסודרות כך שהאוויר מעלה אותן.

הוא התקדם והגיע לדרגה גבוהה בטיס. והוא הלך לכפר ילדים, שם היה בסיס, שם הוא עלה על דאון כזה, וטס שלוש פעמים סביב גבעת המורה, איש לא יודע למה, פתאום הדאון צלל, ונתקע באדמה. את היום הזה אני לא אשכח. היה חבר טוב שלי, את הבת שלי הגדולה הוא אהב. היתה תינוקת. היה קורא לה בובלה. בקיצור. היינו כל הזמן, או שומרים בלילה או מתאמנים ביום. חולקנו לכיתות והתאמנו בכיתות.

פתאום אני רואה שאריה כהן ויונה ירחי באים אלינו בריצה. הייתי בטוח שבאו לבשר לנו. ביום הזה התחיל קרב אל-עלמין - רומל נגד מונטגומרי. הייתי בטוח שהם באו לבשר לנו שרומל מתקדם לארץ, כי המצרים לחמו לצד הגרמנים. סאדאת, לימים נשיא מצרים, שיתף פעולה עם הגרמנים. היינו בטוחים שהם באים לבשר לנו שרומל פרץ את הקווים של האנגלים והם בדרכם ארצה. אבל הם אמרו: מרדכי הלוי נהרג. רצה הגורל שיום מותו היה היום שבו הצבא הבריטי הביס את רומל. מונטגומרי הצליח להערים על רומל, לעקוף אותו ולכתר אותו. אנחנו התכוננו לגרוע ביותר, שכל היהודים מתבצרים על הכרמל ומנהלים קרב הגנה, עד האחרון שבהם. האימונים שלנו נועדו לקדם אפשרות גרועה זו.

לא היה בית קברות. כשעלינו להתישבות לא חלמנו על בית קברות. היינו בני 18, 19, חלמנו על באר, על משתלה, על עמדה, על רפת. בית קברות? מי בכלל חשב ש.. אבל מה? קיבוץ ניר דוד עלה אז להתישבות חומה ומגדל. ואנחנו שלחנו לשם אנשים לשמירה. החבר שלנו חיים ברוק הלך לשמור בניר דוד, וכשחזר בבוקר מהשמירה, בדרכו למרגלות הגלבוע, בין בית אלפא לניר דוד היו בדואים משבט חראם אל סגאד, בדואים איומים, היו איתם מלחמות נוראות. אז בדואי אחד בא מאחורי חיים ברוק, הוא הלך ברגל הביתה, הכניס לו כנראה בגב עם הרובה. הרג אותו. לפני שהוא מת הוא עוד הספיק לכתוב משהו בפנקס שלו. מצאו אותו תיכף, שמעו את היריה. מצאו

אותו והביאו אותו מת. לא חשבנו - - ופתאום. צריך לקבור. ואין אף אחד במחנה. רק אני. ואין - - איפה אפשר - - מי חשב על זה. מי ידע איך. שבתאי אמר: בוא נלך לגבעה. לא ידענו לאיזה כיוון ללכת. ובאיזה מרחק. לא היה אף עץ. כלום. גבעת טרשים שוממה. לא ידענו אם היא שלנו. לא היו גבולות. או חלקות. אם אפשר. אבל היינו חייבים. התחלתי לחפור. אולי זה היה כשמרדכי - - אדמת בזלת. לא היה אף אחד. מאז אני הולך לכל לוויה. למרות שהיום עושים את זה עם שופלים. מביאים שופל. ותוך חצי שעה - - יש לי טראומה מאז. שלא יהיו מספיק אנשים לכרות את הקבר. לא החמצתי אף לוויה. אני תמיד תופס את ועוזר לכסות את הגופה. אולי בגלל זה אלוהים משאיר אותי בחיים כל כך הרבה שנים. שומר אותי חזק ובריא. אני לא יודע. מכל החבורות שהיו לי. שהיינו. נשארתי יחידי.

בית הקברות נפתח מהיום להיום. לא היה לא שופל ולא בולדוזר, שום דבר. אני עד לפני שנה הייתי הקברן, אחד שמכסה את הקברים. לפני שנה החלטתי שמספיק לי. הייתי הולך לכל לוויה, פחדתי שלא יהיו מספיק אנשים.

מרדכי הלוי היה מאושפז בבית חולים עפולה. היה זקוק בדחיפות למנת דם ואמרו לי לבוא בדחיפות ולתרום לו דם. הלכתי לכביש למטה ברגל, ועד עפולה בטרמפים, ומשם לבית חולים בגבעת המורה - גם כן ברגל. הגעתי למרתף בבית הישן שם תרמו דם. הוציאו לי דם, ראו שהולך טוב אז שמעתי שרופא אחד אומר לשני: שמע, זה הולך טוב, בוא נוציא לו יותר. הוציאו לי שלושת רבעי ליטר דם. הציעו לי קפה, לא שתיתי, עד היום אני לא שותה קפה. הלכתי הביתה ברגל כמעט כל הדרך, עד עפולה בטח הלכתי, ומשם אולי תפסתי טרמפ.

אחרי זמן מה הוא נפטר. ואולי זה היה כשדב - - אולי אני מבלבל - - והודיעו שצריך לבוא לקחת אותו. שבתאי ויוס ואולי עוד מישהו נסעו לשם עם טנדר, וחזרו לכפר, הגיעו עד קרוב לעיגול, אני עולה, אומרים לי: שמע, הוא נפטר, צריך לקבור אותו. לא היה אף אחד! עליתי איתם לבית קברות, כיסיתי אותו, כמעט לבד. היה עוד בן דוד שלו. שנינו כיסינו את הקבר. כך קברנו אותו. לא היתה ברירה אחרת. זה זכור לי כמין סיוט: אני הולך והולך. והמוות בא מאחורי. משיג אותי. [[אני לא זוכר אם זה היה כשדב. או כשמרדכי.]]

היום יש שופלים, אבל אז. וכשכבר היה הבולדוזר הראשון. אז הכנו שם חלקה. פס. הוצאנו ממנה את הבזלת וכיסינו עם אדמה. שיהיה קל לחפור, ולא בבזלת. לא היה שם אף עץ. עץ אחד לא היה כשחיים ברוק נהרג. רק השיחים הקוצניים המשתרעים. ואבנים. זה היה סיוט. שום צל. לא היה איפה. הכל חשוף. ריחמתי עליהם. שאנחנו משאירים אותם על גבעה חשופה. עם הצבועים. והתנים. והחיוואים.

אלון הלוי קיבל את העזרה הכי גדולה מיוס וחנה. הטי לא טיפלה בו כמו שצריך. היא לא טיפלה בו, הוא היה מוזנח, הם לקחו אותו אליהם, ואני הייתי כמו דוד שלו. הוא צמח על הטרקטור.

במשך השנים פיתחנו פה בבית השיטה שני זנים של חיטה, שם האחד בית לחם ושם השני בית דגן. כשהערבים היו פה היבול שלהם היה בין ארבעים לשישים קילו. אנחנו היו שנים שהגענו גם ל-700 קילו. 400 קילו זה רגיל. אלה זנים שפותחו בארץ ואנחנו שיתפנו איתם פעולה כל השנים, עם נוה יער, חוות נסיונות ליד קיבוץ אלונים, עם "הזרע" ועם התחנה ברחובות, עם כולם שיתפנו פעולה. כל הפרופסורים לחקלאות כיום, הם כולם תלמידים שלי. רק אני נשארתי טמבל זקן והם כולם פרופסורים. מאז שהפסקתי לעבוד בשדה נדמה לי שלא כל כך הולך. שמעתי שלא מרוויחים שם כלום. האדמה התעייפה? אין דבר כזה. אחרי אלפי שנים פתאום היא מתעייפת בתוך שנים אחדות? הרי היא קיימת כבר מליוני שנים, האדמה הזו.

עדנה הינמן, האלמנה

הידע של יורם, לגבי בעלי חיים למשל. והוא אף פעם לא למד. גם בבית ספר הוא לא למד. והיה לו ידע - - אני לא מדברת על כאלה שבאו פה לשמוע וללמוד מפיו ושהוא יגיד להם מה הולך עם העדר ואיך, אלא ממש דברים רפואיים. גם על עצמו. היתה תקופה שכל יום אחר הצהרים היה לו חום נמוך. והוא לא הלך לרופא. הוא הלך לוטרנר ושאל אותו: תגיד, מה יש לי. והוא אמר: תשמע, יכול להיות שתקף אותך איזה וירוס או חידק מהפרות, כי זה מאוד רגיל לקבל קדחת או משהו מהפרות, שלחו אותו למיון, ושם הוא ברח. הוא לא הסכים להיות שם. הוא לא טיפל. הוא אמר זה יעבור. בסוף הוא הגיע כן לבית חולים. אבל לא זה מה ש -

יורם דיבר מאוד בביקורתיות על המעשה ששלמה עשה, שהוא פגע בעצמו, נורא בביקורתיות. אפילו בכעס -

זה כל העניין. שהוא היה **כל כך** נגד האקט הזה של ההתאבדות, תמיד הוא אמר: יש עוד דרך. היתה לו ביקורת עצומה על זה. והוא לא תפס איך זה - - והוא, הוא הרי לא מדבר עם משפחת גפני. עד היום הם לא מדברים איתו, לא דיברו איתו. כי הוא אמר להם, שזה מה שיקרה. וזה כל ההפתעה שיש עם יורם. אני כל כך בטחתי בו. והאמנתי בו. שגם אם היו אזהרות, לא הייתי מעלה על דעתי. גם היום, אני לא תופסת את זה. זה הפתעה כזאת. שבכלל - - יחד עם זה, יורם היה מאוד... דרמטי. בכל הדברים שלו. גם לטוב וגם ל - - ובגלל זה, לדעתי זה פשוט איזשהו צירוף של טרגדיה. שגם הוא הפסיק לעבוד בפיצו"ח. הוא הפסיק לעבוד לא כי פיטרו אותו, להיפך. ביקשו ממנו להשאר. אבל הוא אמר לי: יש שמה כאלה שחיתויות שאני לא יכול. אני לא רוצה שאחר כך ידבק בי משהו. הוא היה מאוד ישר יורם. לא שיקר ולא רימה ולא לקח דבר שלא - - מאוד צנוע. כל הארון שלו זה רק בגדי עבודה. מאוד צנוע ומאוד - - פשוט.

הוא גמר את העבודה בפיצ"ח והוא אמר: אני אהיה שומר לילה. אחר היה מתבייש אולי להיות שומר לילה. יורם לא היתה לו בושה בכל עבודה. והוא היה שומר לילה. ופתאום התחילו כל מיני - - הוא היה צריך לעבור ניתוח. ושלחו אותו בשביל הניתוח הזה לצילומים. צילומי ריאה ובדיקות.

וכבר היה תור לניתוח והיינו באשפוז - ובאותו לילה הוא ברח להם. הוא היה מפחד פחד מוות מרופאים. היה רואה בית חולים, היה מאבד את העשתונות. גם הצבע שלו היה נהפך לגוויה. בכל אופן, אחת מהבדיקות היתה צילום ריאות, אמרו לו: עם הריאות האלה אתה לא יכול ללכת לניתוח כי אתה לא תצא בחיים. היה מעשן המון. כמעט חמש קופסאות ביום. כל הזמן עם סיגריה ביד. ואז התחילה איזושהי הדרדרות. כאילו כל המערכות, בו זמנית, נאכלו,

הגיעה התוצאה של השיקוף?

לא הגיעה. בכל אופן לא עד שהוא מת. ופתאום אני שמה לב שהוא כל הזמן בשירותים. אז אני אומרת לו: יורם, תגיד, יש לך שלשול או משהו. והוא אמר: לא, אני לא יכול להשתין. כל עשר דקות אני הולך לשירותים ואני לא יכול להשתין. למחרת כבר הבאתי לו קופסאות בשביל לעשות בדיקות, נתנו לי במרפאה שלוש קופסאות כאלה. ואני מטלפנת לו בשתיים-עשרה וחצי בלילה לשמירה ורוצה להגיד לו שיעיר אותי מחר בבוקר כי אפילו בדיקה לא היה מסוגל לעשות בעצמו לבד. אז זהו. ואז הסתבר שהוא בכלל לא בשמירה.

[אז אני אומרת ככה. נכון שלא היתה לו עבודה, אבל הוא עבד. והוא לא הרגיש רע מהעבודה. אבל מה. הוא עבד שמונה שעות. מסכן. והיה לו המון זמן. ובלילה כל דבר קטן נראה נורא גדול. והחיבור עם. ולא הגיעה התשובה והיה מאוד מתוח. זה כמו שכל דבר אצלו. הוא מחליט והוא עושה. בגלל זה אני אומרת: אני לא כועסת עליו. אני לא כועסת על יורם. אומרים לי: את עוד תכעסי, את לא שונה מכולם. יש שלבים, בהתחלה חשים הלם. אחר כך שוקעים בדיכאון. ואחר כך. וזה. כל אחד צריך לעבור את השלבים האלה. אז אני אומרת: אתם לא מכירים אותי. אתם לא תשמעו ממני כעס. יורם מה שהוא היה מחליט הוא היה עושה. [לא תשמעו ממני מילת כעס על יורם. לא תשמעו! לכו מפה. מה אתם רוצים ממני. כולכם!]

בסך הכל להוריד נקודות של. זה מלפני שנתיים. נקודות שמש. חומות כאלה. שצריך להוריד. ולכל כל אחד יש רק עשר דקות. אז קודם כל, זה התחיל ככה: "עדנה בואי!" אחרי שיושבים אצל הרופא, מדברים, ואני צריכה לענות במקומו, בן כמה הוא ומי אבא שלו וכמה ילדים יש לו, כי הוא לא זוכר כלום כשהוא יושב ליד רופא. ואחר כך נכנסים לחדר השני, לעשות בדיקות, להוריד את הזה. אז הוא צועק "עדנה בואי!". אז הרופא אומר לו: לא, היא לא תבוא. אם היא לא תבוא - אז אני לא בא. בקיצור, הגיע תורו ו"עדנה בואי!" והאחות עומדת ככה בדלת ולא נותנת להכנס. "מה זה 'בואי'? אתה יולד? והוא אומר: לא אני - והיא אומרת: רק ליולדות מותר לבן משפחה להכנס. שכנעו אותו. עוד לא גמרתי לעלות במדרגות, הפלאפון שלו היה אצלי. צלצול: "בואי". אני נכנסת. הוא לא יודע מה צריך להוריד לו, איזה נקודות. וזה לא ככה שזה בא בהפתעה, הרי דיברנו על זה. הוא לא זכר,

זה היה אז, אחרי שהוטרניר אמר לו שכדאי שישע ל- - במיון פתאום מגלים שיש לו איזה צלקת בלב, שהוא כנראה עבר איזה התקף לב. מתוך שינה או בעבודה או בהליכה או משהו. והוא אפילו לא ידע שעבר התקף לב. יכול להיות שהוא הרגיש קצת לא טוב, אבל הוא לא נתן על זה את דעתו כמו שאומרים וזה עבר. השכיבו אותו ישר. לא נתנו לו לרדת. עם עגלה למחלקה. לא נתנו לו לרדת. באותו לילה הוא הכריח אותי להביא לו בגדים ובמעלית הוא החליף בגדים ונסענו הביתה. הוא לא היה מסוגל לראות בית חולים, רופא. בכלל לענות על שאלות.

היה כאן צירוף מקרים טראגי. אני לא אומרת שזאת הסיבה ש - אבל את לא מקשרת. כל תופעה היא כאילו לעצמה. את לא מקשרת שיש כאן... קריסה. קריסה של כל המערכות. את הרי חיה עם הגבר הכי חזק בכפר.]]

נדעון צביק, מרכז בניה Construction Manager

אני יושב עם נעמי אשתי על ספסל במיון. אנחנו יושבים. פתאום אנחנו רואים את יורם ועדנה ליד המעלית. הוא מתנפל על החבילה שבידיים של עדנה, פושט את הפיג'מות, זורק את החלוקי, לובש חולצה, עדנה מנסה למשוך, ליישר, לא מצליחה, כמו להכניס את האצבעות למערבל, הוא בטרנס, מחפש את מכנסי הפיג'מה. מסתבך בשרוולים. קם מהעגלה, משאיר שם את חבילת הבגדים. לוחץ על כפתור המעלית. היא מנסה למשוך. נעמי ואני יושבים על הספסל. מחכים לתור של נעמי. לבדיקה.

פשוט ישבתי שם עם נעמי והוא התחיל לצעוק. איזו סצנה! זרק מעליו את כל החלוקים האלה והפיג'מה והכל. לבש חולצה ואמר: תסלחו לי. אני לא רוצה לראות אתכם יותר. נעמי ואני ישבנו שם במסדרון וראינו איך הוא פושט את החלוקים האלה שהלבישו אותו, לובש את הבגדים ומסתלק.

אחד הדברים שקורים לך בבית חולים זה שאתה מפסיק לפחוד. אחרי יומיים, כשאתה שומע על מה אנשים מדברים: לחץ דם, כדוריות. אתה מתפקע מצחוק. הרי אלה דברים שאפשר לשנות. לחץ דם. אתה רואה עד כמה אנשים מפוחדים בגלל שהם לא יודעים. ואחרי יומיים אתה כבר ותיק. אתה הפסקת לפחד מסי-טי, מאולטרה-סאונד, מאקו-לב. כל השטויות האלה. אתה אומר: בסדר. אני מכיר אותם.

ואני אומר: אם יורם היה עובר קורס. את הקורס הזה שעוברים בבית חולים. שכל אחד עובר. הוא היה מתגבר על הפחד שלו ממה שהוא חשב שיש לו. היה מתגבר ונשאר לעבור את הבדיקה שהוא ברח ממנה. זה הקורס. [אבל הוא לא מסוגל ללמוד ולהסתגל לתנאים חדשים].

אותו דבר שלמה גפני. פחד מהפרקינסון של אבא שלו פחד מוות. בגיל חמישים התגלו אצלו הסימנים הראשונים, ובגיל חמישים ושלוש הוא התאבד.

אצל שלמה גפני ההופעה היתה מאוד חשובה. רואים את זה בסרטים הישנים מחגיגות השדה. איך הוא שוקל את העגלות. העגלים. מקפיד על כל תנועה, כאילו היא נצפית על ידי מישהו. היה עושה תנועות קצרות, שרירות. והבלורית המתנוססת. הוא איש של מרחבים. גם יורם. אני זוכר שפעם האוטו שלו נתקע ואני באתי עם המכונית שלי לקחת אותו. אני עובד עם מזגן. והוא אומר: שמע, תפתח חלון. אני לא יכול עם האוויר המסונן והקריר הזה. הוא מוכרח את הרוח שלו.

בשנה האחרונה ששלמה עבד בבקר פיננו אותו לעבודה במחסן המפעל. עבד במחסן. מה שדיכא אותו שהוא לא הצליח לשמור על קווי ישר. במלגזה. לסדר את החביות. הוא מצא את עצמו בכל מיני מקומות. לא הצליח לסדר אותם ישר. התחושה הזו של הפרקינסון שעובר אליו מאבא שלו: השפה התחתונה הרועדת במשך עשרים שנה. בגיל חמישים החל מאבד, איך נקרא לזה, מיומנות גופנית. אני לא מדבר על רכיבה על סוס. על עבודה במלגזנות. ואז עלו בדעתו המחשבות האלה.

את יודעת כמה זמן לקח לי להשתחרר מהתחושה שבכל מקום שאני נמצא בשדות שלמה רואה אותי. כל הזמן היתה לי התחושה שהוא מסתכל עלי במין משקפת מאיזשהו מקום. שלמה גפני. הרי רוב הזמן הוא בילה על סוסים ומשקפות. היה רואה אותי. נניח הייתי עם הג'יפ באיזשהו מקום. בתור מרכז מים או מרכז משק. וכשהייתי פונה. נניח מהמשאבה או בריכת המים. היה מרים אלי אלחוט: מה אתה עושה שם בשעה כזאת? היה רואה אותי מהגלבוע, מהיער, ממערת השועלים, בשעת בין ערביים, שש שבע. היה משקיף. פעם הוא ראה את ניר מן עם חבורת הליצים שלו. ופעם הוא היה רואה אותי. היה יושב למעלה במערת השועלים ומשם עוקב במשקפת אחר התעלולים של ניר מן בתוך מחסן הפרדס. איך ניר מן מתז מים על הנערים האלה שעד היום הם. את יודעת כמה זמן עוד היו לי סיוטים מהדבר הזה. ארבע או חמש שנים אחרי ששלמה גפני מת עוד הרגשתי את המשקפת שלו על הכתף שלי.

אלה שני גברים שאת כל החיים שלהם ביססו על הכוח שלהם.

אם הפרודות בחומר, האלקטרון והנויטרון, היו קרובות מבחינת יחס מאסה-מרחק כמו השמש לכדור הארץ, אז האמפירי סטייט בילדינג היה הופך לגודל של מחט. זה רק אומר לך כמה אנחנו חלולים. המרחק בין האלקטרון לפרוטון הוא כל כך גדול לעומת המאסה שלהם, הרבה יותר מאשר היחס בין השמש לכדור הארץ, אני עד היום זוכר את דבריו של המורה לפיסיקה, הוא רצה להסביר לנו כמה החומר הוא בעצם ריק. גם מי שנראה מאסיבי.

משאתה נולד אתה קטן ומכוער. ובבית השיטה הרגשת את זה באופן מיוחד. באנו לבית השיטה בכיתה ג', שמונה ילדים, חמישה בנים ושלוש בנות, הפורים הראשון שהשתתפנו בו התקיים בסנדלריה, בצריף שהיה במקורו בית חרושת הסורגים שהפך לסנדלריה. הפורים הזה גרם לנו לזעזוע עמוק: עפרה ומוקי, שני ילדים בני גילנו, התחפשו לסקוטים ורקדו ריקוד חושפני לצלילי האקורדיון של רן שריג.

קודם כל, המבנה של הצריף היה מאוד מיוחד: 62 x 37 מטר, חלל מאוד גדול, שהיה לו תקרה נמוכה יחסית לגודל בגובה של 3.6 מטר. במבנה כזה אתה בדרך כלל שם תקרה הרבה יותר גבוהה. האפקט של המוסיקה שנוגנה בידי רן שריג בלי תווים, בלוויית כל מיני רעשים, עם השלוש-מאות איש, מכיתה ב עד יב, חמישה מהכיתה שלנו, היינו כמו טיפה של שמן בתוך המים, הסתכלנו על הזוג סקוטים האלה, עפרה ומוקי, בני הכיתה שלנו מבית השיטה, והם נראו בעינינו התגלמות החופש של הגיל הזה. שבכלל לא היה אפשרי בתל יוסף הפולניה.

"חברת ילדים" היה מושג בלתי אפשרי מבחינת ההוויה התל יוספית. כי אצלנו השיכוב היה כיתתי. ה"בתים" חתכו את חברת הילדים לאורך, ולכן במסיק ובגיוסים היה מאוד

קשה להיות קטן במקום כזה כשאתה קטן. היה בלתי אפשרי שאתה תהיה אחרון בשיטה הזו, שאתה תהיה גם חדש וגם קטן ותהיה בעצם מכוער מכל הבחינות. באותה שנה, בחג ייסוד הכפר, דיתה ורבקה חוגים ארגנו הופעות ענק ברחבה שלפני בית העם, מעגלים של ריקודים המוניים שכל חברת הילדים השתתפה בהם, דבר שהעצים את ההלם שלנו. עבורנו, שבאנו מכפר קטן שאכלו בו שמנת, זה היה דבר בלתי נתפס. תוסיפי לזה את התעמלות הבוקר שהתוודענו אליה כאן לראשונה ואת המורה יהודית שהכריחה אותנו לשיר כל בוקר ותביני את גודל ההלם התרבותי. הדבר המוזר הוא שבמסגרת האלימה הזו שאתה צריך לשבץ בה את עצמך, אתה בא בלי ידיעה מה מחכה לך. פה הילדים משום מה נראו הרבה יותר גדולים וחזקים. אני זוכר את עצמי בכיתה ו או ז עם סוודר כחול שם מתחת מטפחות אף כדי שהכתפיים שלי יהיו יותר רחבות. תראי עד לאן זה הגיע. הצורך לפלס את דרכך לאט לאט. כל פעם להדוף מישהו שהוא לכאורה מעליך. עד שאתה פתאום מגלה שאתה חזק. אבל זה לוקח המון שנים.

]]והיה דבר נוסף. אני לא יודע אם אפשר אפילו לדבר על זה. היה רעב נוראי. פיסית. היה פה חום אימים, הילדים לא נשארו בבתיים בצהרים, האנשים היו מתפזרים בכל המחנה למנוחת צהרים. עכשיו: ההתרחשויות היו בו-זמניות, בגלל הכמויות העצומות של ילדים והחום, הפעילות של הילדים התרחשה בו-זמנית בכל המקומות. והיה רעב. אנחנו פתרנו את זה. חלבון מהחי היינו משלימים בשתי צורות: צדים קרפיונים קטנים בבריכת מי לילה ואוכלים אותם אצל שושנה, אמא של רמי שהיתה מבשלת, ודבר שני: היינו תופסים יונים ברוגטקות וממש אוכלים אותם. בגלל הרעב. וגם על רקע זה היה דירוג מסוים. מי שהיה לו מקלע יותר טוב, היה לו יותר צייד. לגבי הבנות, הם לא יכלו לצוד. היו אוכלות גוזלים שנפלו מהקן, בקושי התבקעו, מבשלות אותם בתוך פח של שלושה ליטר מהזיתיה. בין שתי אבנים. היינו עושים מדורות. מבשלים תפוחי אדמה, מרק ואטריות, עם העופות האלה, ואוכלים אותם לשובע. והקמנו קומונה, חמישה בנים. כדי לצוד ציפורים. בעזרת רוגטקות. בשבתות היינו מסתובבים, זה היה איזה שנה שנתיים כאלה, שהיתה לנו קומונה בקומה למעלה והיו לנו שם כל מיני מכשירים והמצאות ופטנטים לתפוס ציפורים ותנים ועכברים. זו היתה קומונת כלים. היה לנו פטיש, מפתח שוודי, מפתח צינורות, מברג קצת עקום אבל חזק מאוד, כל זה צורה מצערת של השרדות. בקומונה היו רק בנים. מה בנות צריכות כלי עבודה? היו שתי ילדות חוץ, היו מטפסות על עץ, מוצאות גוזלים. לפני המעוף. אנחנו עשינו את זה לתורים ויונים והם עשו את זה - - יונים זה היה בשר טעים מאוד, רחל. את לא היית שם?

אני רעבתי בשקט מה שנקרא.

וכל הזמן להיזכר בטעם של דייסת הפודינג שחנה אורן היתה מכינה לנו מדי בוקר. בתל יוסף. להיזכר בשמנת עם הסוכר. אני זוכר אפילו את החמיצה, ומי נתנה את זה ואיך. עכשיו. בדבליים אני לא זוכר שום אוכל שניתן בחדר האוכל של הילדים שהיה אכיל. אני פשוט לא זוכר שום אוכל. הדייסת פודינג שחנה אורן נתנה לנו, היית מקבל את זה בתוך צלחת עם תרביד. ופה, בחדר האוכל הקטן, קודם כל היית צריך לדאוג לעצמך למקום ישיבה, ו"מקום" יש רק איפה שהיו מוכנים לקבל אותך. עכשיו: אתה בא לשם, אתה לא יודע - - אם אתה לא בחבורה, אז יורם הינמן ואלון הלוי יושבים לך פה, ואז: ליד מי אתה יכול לשבת? נניח, אם אתה באת מתל יוסף? אני לא זוכר שום פרט אכיל, שניתן ברוב לב כמו שמנת עם סוכר. לא היה שום מקום שקיבלת בו - - בחדר ההורים בטח לא קיבלת ממתק או משהו כזה. לא היה שום מקום ש - - אם אנחנו חוזרים ליורם, יורם היה אחד הדמויות האלה שליווה אותנו, הוא ואלון הלוי, אלון הלוי היה יותר מלוטש, אבל גם הוא היה אלים בצורה - - אני חושב שהצל שלהם הולך מכיתה ד עד כיתה ח, ט. יורם, כל המושג הזה, מבחינה מילולית, של "אני אעשה לך טיפול", "אני אטפל בך". מאיפה זה בא? אלה הרי מילים מעודנות במקורן.]]

בתוך כל הדבר הזה היתה קבוצת מעין שאז הגיעו אליה המון ילדי חוץ. יוסקה חוסלר ואבנר התימני. ילדים אלימים בצורה לא רגילה. הם היו קצת יותר גדולים והם באו ממקומות שהיה צריך להפעיל הרבה יותר מרפקים. הם היו מאוד חסונים. היתה שם רביעיה שממש היתה מכה אותנו. הרביעיה הזו היתה אלון הלוי, יורם הינמן, חוסלר ואבנר התימני. בקיטנה חיברנו עליהם שיר. היו אורבים לנו בדרך לים וממש מרביצים לנו. מכיוון שהיינו הכי קטנים.

יורם נכנס לדבר הזה, הגובה שלו היה נמוך אבל הוא היה מאוד מוצק, והפראות שלו. בתוך המהומה הזו אתה שנוא בגלל שאתה קטן ואתה דופק את הממוצע במסיק, יש לך חבורה שמכה אותך מלמעלה. אתה חייב לשבץ את הדירוג שלך בתוך הכיתה. אני מנסה לתאר את ההלם מהחברה האורכית הזו. את ההלם מהמורים, ומחברת הילדים המוזרה. אנחנו באנו מבית ספר בתל יוסף, ששם לימדו שפרוני ומרגולין. בחום של העמק הם לימדו בחליפה ועניבה. החתך שם היה אופקי, ידעת באיזה כיתה אתה. היית מדורג. אז בתוך החלק הזה כשלא ידעת כל כך להעריך את הכוח שלך, כל הזמן היית עסוק בלשערך את עצמך. והראי היחיד ששיקף אותך איכשהו, גם אם באופן עקום ומסורס, היה הראי של דינה קלץ'. אצל דינה קלץ' בצריף ההתעמלות היה קבוע בקיר ראי קטן. לכולנו היתה חולצת טריקו בצבע תכלת שאסתר טילמן תפרה לנו מאיזה בד זול מהמשביר, המראה היתה קטנה ומעוותת אבל היתה הכלי היחיד לשיקוף האישיות. לא היתה לך אפשרות להשוות את עצמך מבחינת הגודל

למישהו אחר. אלא אצל דינה קלץ' במראה הזו הקבועה בקיר. וגם לה אי אפשר היה להאמין.

אז אני אומר, שבדירוג הזה שבעצם אתה אלים, אין לך מה לאכול, יש לך שיכוב של חברת ילדים, אחר כך יש לך בעיה: מי מתחיל לעלות על טרקטור. כי מי שלא מתחיל בזה, הולך מאחור ומסקל אבנים.

ובכל זאת זה מוזר: המכה הראשונה היתה בפורים. מבחינת החופש, היופי, השחרור,

היכולת לרקוד עם בן מהכיתה, להופיע על הבמה - בכיתה ג'! לפני אלף איש! יורם, כשאתה מהרהר בדבר, הבסיס שלו היה בעצם מה שנקרא "נתמך בחברותא מלגלת על הזולת". לעבור לידם, ליד החברה האלה, שהיו ממונים על הפח בארוחת עשר ולוקחים את הרימונים הכי טובים. היו זורקים את הרימונים על הדשא, אנחנו תמיד היינו מחכים לסוף, מקבלים את הסדוקים, עם החריצים והתולעים, והם היו יושבים שם כבר מזמן, מעגלים פינה בסוף הכיתה. והבעיה. היות ולא היו הורים ולא קיבלת בננה או משהו כזה, המאבק היה יומיומי, שנה אחרי שנה, על רימון בארוחת עשר, אפילו להכין לך חבילת קש בעומר, חבילת קש מסודרת, זה יותר מאוחר, לך ולמשפחה שלך, היה כרוך במאבק. המאבק הוא זהה אם אתה צריך לריב על רימון בארוחת עשר או על מקום בשביל המשפחה שלך על חבילת קש בעומר, או להביא למשפחה קומקום מרק בליל הסדר. זה נמשך מגיל 12 עד גיל ארבעים.

ובתור שכזה, כך הוא התנהל גם בצבא, גם בגדוד 890 הוא מהר מאוד גמר את הפלוגה ועבר לרכב. וברכב הוא היה מעוגן עם החברה האלה, וזה מלווה אותנו לסוף. למרות שאני לא יודע מה הוא היה באמת. גם בסוף, המעמד הזה נשאר כל הזמן, של החברותא המלגלת על הזולת. שום דבר קונסטרוקטיבי.

נחזור ליורם. הדבר הזה קצת התחיל להתערער כשבאו ילדי החוץ היותר מבוגרים, בכיתה ח. ואז כל ההיררכיה של השכבה השתנתה. הגיע ברנש בשם דני גולדשטיין שהיה תל אביבי, היה קצת יותר חזק והוא די היכה אותם. בחבורה הזו של מעין ואנחנו. אחר כך הגיע אבנר. אבנר היה תימני גבוה, אלים בצורה לא נורמלית. הוא הראשון שהרביץ לעוזי אילת. המלחמה הזו התנהלה מתחת לבית העם, ליד הבריכה של הברווזים. אבנר ידע להרביץ כמו עירוני. בלי חוכמות. היה נכנס עם הידיים לאף, מקמט את הלחי, קורע את האוזן. ואף אחד לא - - . הוא זה שהלך מכות נגד עוזי אילת שגם היה אדם אלים. אבנר פשוט הרביץ לו. אבנר השחור. וזה שינה את כל הדירוג של חברת הילדים בשנת 1956. המכות האלה. ואז יורם קצת זז הצידה.

היה רק אחד שלא פחד מהם. זה היה דויד קיזר. הסצנה הזו התרחשה למעלה, ליד הכלוב של הקוף הרשע. דויד קיזר לקח אחד שקוראים לו אריאל, הוא היה בשלבי עזיבה, ההורים שלו עמדו לעזוב עם הקבוצה של נאמני מפאי, ודמו הותר. דויד קיזר

הפליא בו את מכותיו בצורה שאנחנו עצרנו אותו. אריאל היה בכיתה שלנו. ודויד קיזר היכה בו שם בצורה כזו שאני זוכר את זה עד היום.

בתל יוסף לא היו מרביצים ככה. מה זה - מרביצים בשביל להרוג? לא. מרביצים בשביל שאחד ישכיב את השני על הרצפה - וזהו. ושם, אחרי שאריאל כבר שכב על הרצפה, אני זוכר: דויד קיזר בעט בו, הוא בעט בו בראש, בבטן, בגב. ולא היה אף אחד ש - -

זה מתחבר לזכרונות שלי מיורם בדיוק בנקודות אלה: כלפי מעלה היו עוזי ושלמה גפני. הם היו החסם העליון של המערכת. הם היו מבוגרים מאיתנו בחמש שנים ואף אחד לא התכוון ללכת אליהם.

יורם, אם לחזור לחוט המקשר, הוא מהבחינה הזו לא משנה את תפקידו. כלפי חוץ. נשאר בדיוק באותה עמדה, אותה לא שינה גם אחרי סיום בית ספר וגם בצבא. מבחינתו, הוא לא משקיע בלימודים אבל נשאר במקומו בחברה המלגלגת, החזקה הזו והמסוכנת במידה מסוימת.

שני הגברתנים האלה. עובדה שכל החבורה הזו איננה. גלנטי ירה בעצמו. שלמה הרג את עצמו. איפה הם? מי שלא ידע להכין לו את הספינה בעוד מועד - יטבע. מדהים אותי, שבאותו זמן שאני כבר תוקע את הדיבל, הם עוד לא התחילו לאסוף את העצים. לספינה. שיבנו סירה. אני יושב שם עם נעמי על הספסל, מחכים לתוצאות של הממוגרפיה, ואני רואה את התנועות שלו להשתחרר מהחלוקים והפיג'מה והצנרת, תנועות של טובע שמבקש אחיזה בבגדים הישנים. אפילו גלגל הצלה לא יכולתי לזרוק לו. הוא לא היה מבחין בו. גם אם היה לפני העיניים שלו. לא היה מבחין בו. פרפורי טביעה. זה מה שזה היה.

]]עכשיו, איפה כל החברותא מאחורי? שלמה הרג את עצמו. כל החברותא הזו, התמיכה במשך עשרים שנה ואפילו יותר, שלושים, ארבעים שנה - איננה לחלוטין. הוא האחרון שהשכיל להבין שצריך לבנות תיבת נוח. הוא לחלוטין לא הבין את זה. בהיפוך הזה של האוניה, אנשים יטבעו בקצב אדיר. אנשים כמו יורם יטבעו. מי שנתמך בחברותא בצעירותו ולא מנצל את הכוח שלו בשלב מוקדם, הוא לא יכול להשען על החברותא שאין מתחתה כלום. כשבא המבול, יישב על האוניה וישחה. אבל הוא ישחה בלי סירה, בלי אוניה.]]

ניר שפר, רב"ש

כשעברנו הנה מתל יוסף, אני זוכר שבתור ילד, שני דברים זעזעו אותי: זה שמסתובבים בחצר כלבים אימתניים באופן חופשי בלי השגחה וזה שהחברים מקללים בערבית. בתל יוסף אם גידלו כלבים הם היו קטנים והוחזקו קשורים ליד החדר. ומה שזעזע אותי יותר זה המכות. מבוגרים הרביצו לילדים, ילדים מבוגרים הרביצו לקטנים, ביחוד הפליאו מכות ג'ינג'י, שאריק, אברהם אילת, שטיקלר.

עוד דבר שאני זוכר, כל ערב אמא היתה מביאה כמה פרוסות לחם, מורחת אותם בריבה, והיינו יושבים כולם ואוכלים, ההורים וארבעת הבנים. היינו אוכלים בחדר גם ארוחת ערב וגם ארוחת ארבע. בתל יוסף היו לנו שני חדרים מרווחים עם שירותים ועם כניסה סגורה. כשהגענו לכאן ההורים שוכנו בחדר אחד קטן בשכונת היער, השירותים היו בחוץ, לא היה גגון על המרפסת, ואמא טיגנה לנו תפוחי אדמה בשירותים.

בחברה האלימה של ילדותנו להיות ילד ללא אב, היה לפעמים קטלני עבור ילד יתום. אני בתור ילד גבוה ובתור בן של גבר גדול וחזק הרגשתי בטוח, היה לי אח שהגן עלי והיה לי אבא גדול וחזק, אבל יורם מאוד סבל בלי אבא. הוא סיפר לי שלפעמים בשבתות שאריק היה לוקח את הילדים לטייל במשאית שלו. הילדים היו עולים למשאית בצהלה, וכשהגיע התור של יורם, שאריק היה עוצר אותו: מי אתה? יש לך הורה לנסוע איתך? עוף מפה! עם בעיטה בתחת.

היתה פה מערכת איומה ונוראה, אני, בגלל שהייתי גדול - - שלמה גפני, כשהיה בכיתה יב, היה יותר נמוך ממני, וזה פשוט לא נעים להרביץ לילד כזה גבוה. זה לא נוח. אז אני לא חוויתי חלק מהדברים האלה. אני גם הייתי מחזיר. לאו דווקא במכות, מצאתי לי איך - - למשל עם מקל. שלמה גפני פעם אמר לי: אם תעשה לי ככה, ארביץ לך מכות. אמרתי לו: לא כדאי לך להתקרב אלי. אני יכול לירות לך כדור ברגל. ותזכור: מה שאני מבטיח - אני גם מקיים. שינוי כבר היינו אנשים מבוגרים.

מי הרביץ למי? כולם הרביצו לכולם. מבוגרים למבוגרים. מבוגרים לילדים, ילדים לילדים אחרים. בנוכחותנו? אלא מה. וגם בעבודות ההמוניות שעבדנו בילדות? ודאי. אברהם אילת היה מרביץ, ממש מרביץ. בעיקר סתירות לחי. כל הזמן. סתירת לחי זה היה נהוג קבוע. בכרם זיתים. זה היה נהוג קבוע. מי שחטף בדרך כלל זה הבנים.

יורם סיפר שוב ושוב על איך ששאריק גירש אותו מהמשאית שלו. כי זה מאוד פגע בו. כי זה הגדיש את הסאה. זה עבר את כל הגבולות. את יודעת, אנשים חיכו לשבת כדי להתפרק, בשבת האנשים היו יותר רגועים, ושבת בצהרים היה הכיף של השבת, היינו נוסעים לסחנה, למבצר בכאוכאב, למעין חרוד, לכל מיני מקומות, ואת זה יורם לא הצליח לממש. סתם טיולים, לגבעות. וזה לא בדיוק ש"אנחנו היינו נוסעים". שאריק לא היה לוקח את כולם. הוא היה בוחר. לפי ההורים. את מי לקחת ואת מי לא לקחת. והיו כאלה שישבו אצלו בקבינה ואחרים שמקומם היה מאחור. והיו כאלה שמותר להם לעמוד ואחרים שאסור להם לעמוד.

אתה יצאת אי פעם לטיולים הללו של שאריק?

לעיתים רחוקות. הייתי בא לראות איך עולים - ובדרך כלל לא הייתי עולה.

תספר לי שוב. איך אמא שלך היתה מגרדת אי אלה פרוסות לחם מאיפה שהוא והייתם אוכלים - תגיד את עושה ממני צחוק או מה? אני צריך לספר לך מה היה כאן? בשנת '51 חצי מאנשי הכפר דבליים עזבו אותו. עברו דרומה. מסיבות אידיאולוגיות. את זה את זוכרת? וחצי מהכפר שלנו עזבנו והגענו לכאן. אני צריך לספר לך על הילדות שלך? הרי **את** נולדת כאן. לא אני. מה יש לכם אתם. כמו מחלה. אף אחד מדבליים לא זוכר כלום. **[[את** הרי עובדת בארכיון. לא אני.]]

אמא היתה לוקחת לחם מהמאפיה. היא היתה מביאה אוכל הביתה. תמיד. מה זה. ואפילו שלא היה מטבחון, היא היתה מכינה את האוכל בשירותים -

בשירותים היה מין שיש קטנטן, על השיש הקטנטן הזה הניחה פתיליה ושם - - ליד הכיור, בצד המקלחת. בעיקר היתה לוקחת תפוחי אדמה מהצהריים, מטגנת אותם כמו צ'יפס, תפוחי אדמה מטוגנים כאלה. עוד בתל יוסף היתה עושה לנו קומפוט, היינו צדים ואז היא היתה מבשלת את מה שצדנו - -

מה, היה לכם כלי נשק כבר בתל יוסף?

מאז ומעולם, מה איתך. מאז שאני זוכר את עצמי יש לאבא שלי אקדח ורובה. הוא היה בתפקיד. כיתת כוננות. אלה שנוסעים עם ג'יפים מחוץ לכפר, מסביב לכפר. כיתת כוננים, אלה שיותר אקטיביים. אז תמיד היה לו אקדח.

והוא נתן לכם לירות?

בטח, מה זאת אומרת. מגיל הגן אני יודע לירות. כל הילדים שלי יורים, מה הבעיה.

אז איך יצא לכם הורים שמשתפים אתכם בכל?

אמא שלנו, אז, בזמנו, לא היו צעצועים. היא היתה תופרת לנו מכל מיני חומרים צעצועים. אבא היה בונה מכוניות וסוס נדנדה, ואוטו וגמל וסוס, היינו הילדים היחידים בתל יוסף שיש להם צעצועים. חלק מהצעצועים עדיין אצלי. קודם היתה מכינה גיזרה, ועל סמך הציור היתה מכינה דמויות של ממש. בעיקר משעונויות, שעונויות צבעוניות. אני לא ראיתי דברים כאלה בשום מקום.

מה את יודעת. אנחנו היינו עושים כל שבת טיול ואבא היה מסריט את הטילים במסרטה שלו. היתה לנו מכונת סרט של 8 מ"מ.

כבר אז, בימים ההם?

בתל יוסף, מה זה. אבא אמר לי שזו מכונה מסוף המאה ה-19. המכונה נעלמה והסרטים נעלמו, אבל היו סרטים. סרטים שלי בתור ילד קטן. אחי עוד לא נולד. הוא לא מופיע בהם. גם היתה לנו מכונת הקרנה שמסובבים ביד.

לא שמעתי על אבות שנתנו לבנים שלהם לירות.

אבא החדיר בנו מגיל אפס שבמדינה שלנו צריך לדעת לירות, לא לפחד מזה ולדעת להפעיל את זה. אצלנו כולם רוכבים וכולם יודעים לירות. גם האחים וגם הילדים.

מאיפה היה לכם סוס לרכב. בתל יוסף?

בתל יוסף היו סוסים, מה איתך. בבית השיטה לא היו סוסים. בתל יוסף היתה אורווה ענקית. בתל יוסף כולם היו רוכבים. ובכלל, הגישה של תל יוסף לילדים ושל בית השיטה לילדים היא שונה לחלוטין. האוכל שהילדים בתל יוסף קיבלו - המבוגרים לא היו מקבלים אוכל כזה. קודם כל, החלב ששתינו היה מומתק בסוכר. אחרי שעברנו לבית השיטה הפסקתי לשתות חלב, כי פה הילדים שתו חלב בלי סוכר. חלב היו מקבלים בתל יוסף עם כפית סוכר. קבוע. בבית השיטה בכלל לא היה סוכר. אחר כך, כל יום שבת היו מקבלים, חוץ מהשמנת, היתה גבינה צהובה מיוחדת שכל התל יוספים זוכרים את זה. גבינה צהובה עם מסביב אדום כזה. עם שעווה אדומה, כמו שהיו הגבינות האמיתיות. כל שבת היו מקבלים את זה. והשמנת היתה נקייה, לא מעורבת בלבן כמו בבית השיטה. שמנת שמנת.

זה כמו שתי פלנטות, עכשיו אני מתרשמת.

שתי פלנטות. זה נכון. כאן, בדבליים הכל היה מיוסד על חאפריות. בכלל דבליים היתה כולה חאפריות. מה זה חאפריות? צפצפו על החוק. הכל עמד על קרעי תרנגולת. מסדרים. מיני סידורים.

בתל יוסף לא היו מרימים יד על ילד. לא היה דבר כזה בכלל. לא היה דבר כזה, אין דבר כזה. ילד לא מרימים עליו יד. מכות זו היתה שיטה. גם המטפלות. המטפלות היו מרביצות, מה איתך. בהתחלה זה הפריע לי, אחר כך זה נראה לי בסדר. אני ידעתי להמנע מזה, מה אני אגיד לך. פליקים. מכות ממש אני לא זוכר. אבל ילדים לילדים - מכות רצח. ואני לא זוכר שהפרידו בכלל.

שמואל ארז, נגר

אומרים שאני גדול ואלים ויודע הכל על כולם. זה הכוח האמיתי שלי, הזיכרון. ושאיני יורק את זה על הבן אדם בלי שום גינוני נימוס. האמת שאני קורא הרבה ומבין הרבה וזוכר הכל. לפני שנתיים נאבקתי כמעט יחידי בכוונות הועד, למען החברים, למען הציבור, אבל ביום ההצבעה נותרתי במיעוט, אנשים

חשדו בכוונות שלי, לא שכחו איזה נער פרוע הייתי, "פגע רע", הכירו את הנטייה שלי להתעמת ולהתנגח, מאז אני נלחם רק למען הנגריה. שיעזבו אותי.

בבוקר, איך שנכנסתי עם ארגז הכלים, באתי להתקין בבית העם במה קטנה ליום השלושים. איך שנכנסתי מייד התנפלו עלי החברה האלה שיושבים שם. אמרתי להם: אל תפנו אלי, אל תדברו איתי, אמרתי לכם מה יקרה, התרעתי. אני לא רוצה לשמוע. לכו בקשו לכם מושיע אחר.

כשאני הגעתי לכפר כנער, סידרו אותי לעבוד בבקר. נכון תמיד היה לנו נדמה שהם עובדים מהבוקר עד הלילה? שבבקר עובדים בלי חשבון, בשבת ובחג, שלוש מאות שישים וחמישה יום בשנה? אז כשאני רק הגעתי והייתי חדש בכפר, סידרו אותי לעבוד בבקר. שמחתי. הרגשתי בר מזל. אבל אחרי זמן קצר ברחתי משם. שלמה גפני היה מגיע בבוקר ואומר: אתה רואה את שורת האבוסים? צריך לנקות אותם, לאסוף את הקש הרטוב ולפזר קש נקי. חצי חבילה לאבוס. לזה תוסיף קצת תלתן שתקצור בחלקה למטה. אחר כך תעביר שלוש חבילות קש, תפזר אותן במכלאה - - - ומסתלק. משאיר אותי לעשות את כל העבודה. בסוסים הוא לא נתן לאף אחד לגעת. גם לא בג'יפ. מהר מאוד אמרתי לו: מה אני משרת שלך. תמצא לך משרת אחר. הם בכלל לא היו עובדים, תמיד מצאו נערים מבית ספר שיעשו את העבודה השחורה. היו נעלמים. יורם אף פעם לא היה הבוס. הוא תמיד נגרר. שלמה גפני היה זה שחילק את העבודה.

ואחרי ששלמה גפני התאבד, הבן שלו הגיע לכפר. כל השנים הוא חי באמסטרדם. ואחרי מותו של אביו הוא נשאר בארץ. ומייד הפכו אותו גזבר העיירה. תמיד רגוע. עם עט בכיס החולצה. נקי. מגוהץ. ענייני. יעקב הדר מנהל המפעל הוא גם יושב ראש מועצת הכפר. התחיל לחתור לשינויים. ונועם גפני היה האדם המתאים. הביא מחו"ל מילים חדשות. שבעים שנה חיינו בקומונה. ופתאום: שוק חופשי, קפיטליזם גלובלי.

[אמרתי לו, אני לא מפחד להגיד לו: מה עשיתם? אין חדר אוכל, אין חגים, הדשאים מתיבשים. אל תפנה אלי, אומר לי נועם גפני. אני רק מבצע את ההחלטות. יעקב הדר לא נמצא. אף פעם לא נמצא. הוא לא בארץ. יש מי שעושה עבורו את העבודה בזמן שהוא בחו"ל, כביכול דואג להזמנות למפעל. שמזה שנה ויותר לא מייצר כלום. המפעל כל הזמן מתרחב ומתרחב. ולא מייצר כלום. ועכשיו הוא מחפש לו קונה.]]

[הצחנה שאופפת את הכפר כבר מזמן הפכה למשל ושנינה בעמק. הביוב שנשפך מהמפעל זורם במדרון אל העמק למטה. ענן קבוע של חומצה ושום ותבלינים. פעם בשנה בא התברואן המחוזי, באים פקידים ממשרד הבריאות, מטילים קנסות והולכים. ובצד השני של הכפר, מעל בית העלמין, מתרוממת תפיחה משונה: הפסולת שסולקה מבית החרושת. בתיו החיצוניים של הכפר כבר ממש שרויים בצל ההר המלאכותי הזה. ופתאום השטיחו אותו. החליקו.]

נמרוד הינמן, האח של יורם

אמא מתה שלושה חודשים אחרי יורם. אישה גדולה, כבדה. הכרת אותה. שמואל ארז הנגר סידר ידיות לארון, אחרת איך היו מרימים. איזה גוש ישב לה במוח. גוש כל כך גדול שהרופאים לא הבינו איך היא בכלל מזהה אותנו. לדבר כבר לא דיברה.

היא אהבה בוטנים. אני חושב שהיקים אוהבים בוטנים. גם אמא שלך משוגעת על בוטנים? אבל אמא שלך רזה. ואמא שלי היתה ענקית. כנראה שלא מהבוטנים. והיתה לה דרך מיוחדת לאכול את הבוטנים. גם אמא שלך? עם שתי קעריות על הברכיים. קערה לבוטנים וקערה לקליפות. כל הזמן אכלה. במקום לדבר היא אכלה.

אחרי השבעה הייתי צריך לפנות את הדירה שלה. אשתי אמרה לי: אנחנו לא צריכים כלום. יש לנו בבית הכל. אמרתי לה: אם את לא צריכה - גם אני לא צריך כלום. וכך התחלנו - היא במטבח ואני בסלון. הכרתי את הדברים של אמא. ידעתי בדיוק - - לא עניינו אותי ה - - בכל זאת קיוויתי... איך אני אסביר לך... אני - - אני בחיים שלי לא אמרתי את המילה אבא. אני לא יודע איך אומרים את זה. ומי זה היה אבא שלי. אז קיוויתי - - קיוויתי למצוא תמונה שלו. אצל אמא. וכבר כל הסלון בארגזים. אני אמור לפנות תוך חודש. אז למה אני ממנהר. את הסלון ארזתי בשעה. אני לא יודע. נכנסתי ממש ל - - חיפשתי אלבומים. עיתונים. הודעות אבל בעיתון. משהו. אשתי עשתה את השירותים. נשאר חדר השינה. אין שם הרבה דברים.

אני עובר ספר ספר. מנער. אולי פתאום. אבא שלי. והאפשרות הזאת, שהנה. סוף סוף אראה - - נכנסתי לאמוק. פתחתי מגירות, דחפתי ידיים מתחת לכל ה - - אולי מכתבים. אולי שמרה ממנו משהו. שמעתי שאלמנות נצמדות לכל חפץ. אפילו - - מזכרת. חזרתי לסלון. הוצאתי מהארגזים את כל האלבומים שכבר ארזתי, ניערתי כל אחד, הזזתי את הארון, את השידה, פירקתי את המגירות, נכנס בי השד, את האריחים, מתחת למזרון שלה, בתוך הכריות, בתוך הביטנה של התיק שלה, במזוודה, הרסתי לה את הבית. ממש הרסתי. שברתי, קרעתי, חתכתי. שמעתי שבשואה החביאו דברים ב - - מאחורי התמונות. בתוך הקיר. מאחורי הארון. ולא מצאתי כלום מאבא. היא לא שמרה שום כלום! שום כלום! גם לא משהו קטן, פעוט. אני יודע. תצלום, חתיכת נייר, כפתור. משהו. כאילו הבן אדם לא היה. כאילו. הוא לא היה! אבל איזו אישה לא - - למה? למה היא לא שמרה בשבילי משהו? איזו מין אישה זו שלא - - איזה זכות יש לך - - לקחת ממני - - זה אבא שלי! זה אבא - - אבא!

עדנה הינמן, האלמנה

עכשיו, שסבתא גילה נפטרה, ובאו כאלה שמכירים אותה מאז, קרובי משפחה וחברים טובים מכפרים אחרים, הם סיפרו אותו סיפור שמספרים פה: דב הינמן היה מגדל כלבים גדולים, בוקסרים, שהיו איתו בשמירה והיה על הסוס, היה שומר. באחת הפעמים הוא קיבל בעיטה מסוס. הטחול שלו נפגע קשה, מסתבר. את זה מגילה לא שמענו, אבל פגעה לו בטחול, והוא היה בעפולה או לא היה בעפולה, ואחר כך שלחו אותו הביתה, הוא שכב בבית, הוא לא מייד מת. התברר שהיה לו איזה דימום בתוך הבטן, וקריש עלה ופגע לו בלב. דוד שושני טוען שהם העמיסו חבילות חציר, הוא ודב ועוד מישהו, אז יכול להיות שהוא פשוט הלך לעבוד, ואז הקריש עלה לו ללב וככה הוא נפטר.

דב היה בן שלושים ושתים. גילה בת עשרים ותשע. נימי היה בן ארבעה חודשים. גילה מספרת וגם מהסיפורים של יורם, יורם תפס מהר מאוד את התפקיד של האבא. גילה היו לה המון בעיות עם גב, והיתה בניחוח - - היתה כבדה.

לא תמיד אבל כבר הרבה שנים. היא אהבה לאכול, גילה. היא לא שמה לב, לא דיאטות ולא - - בכל אופן, אחרי שהתאלמנה היא חיה מאוד בצמצום. ביום שישי הבנים היו מקבלים מגילה קובית שוקולד. זה מה שהם היו מקבלים ממנה. היא היתה אופה עוגות, במתבן הסתובבו תרנגולות, והטילו ביצים בכל מיני חורים. אז יורם היה דוחף את נמרוד לתוך החור, נימי היה אוסף ביצה ויורם היה מושך אותו ברגלים אחורה. וכך היו מביאים את הביצים לאמא שלהם שהיתה אופה להם עוגות.

גילה מאוד שמרה עליהם, אבל צריך לזכור שאז להיות אלמנה, זה היה חצי פשע. זה אפילו לא היה... זה היה בכמה דרגות למטה, איך שהתנהגו לאנשים... לא היתה שום תמיכה, לא ליתומים, לא לאלמנות. להיפך. יורם, מישהי שאלה אותו פעם: אתה כזה עדין... ועם ידע, נפש כזו - - שכל חתול רחוב צובת לך בלב. למה אתה כל כך אלים? והוא אמר לה: את יודעת מה זה האלימות של הממסד?

אני יכול לספר לך. מה זה אלימות של הממסד כלפי אלמנות ויתומים. הוא אמר: ילד יתום, כל אחד היה יכול לבעוט לו בתחת. הייתי צריך כל הזמן להשמר.

היו נוסעים, אם את זוכרת, במשאית עם הסולמות האלה, למרסס או לגלבע בשבתות, מי שלא היה בא עם ההורים - לא היה נוסע. יורם היה בא עם נימי זב החותם, כי גילה היתה אחרי ניתוח, כמעט שנה וחצי היא שכבה במיטה. עם גב. היתה עם גבס מפה עד למטה, יורם אין לו אבא שיקח אותו לטיול, אז שאריק היה ממש בועט בו ומוריד אותו בכוח. יורם היה מתגנב ועולה שוב למשאית ושוב היו מורידים אותו.

וכך גם בבית הספר. שום הגנה לא היתה. מה זה אמא אלמנה. מי בכלל שמע אותה, מי בכלל הקשיב לה. מי בכלל - -

את נימי הוא היה לוקח לכל הפעולות של הכיתה שלו, והם כל הזמן כעסו על יורם, מה פתאום אתה מביא את נימי איתך, אבל הוא הרגיש שהוא צריך לשמור עליו. בחופשים קבוע נימי ישן יחד איתו בכיתה. את זה בני הכיתה שלו יכולים לספר לך. תשאלי את חגי, גם חגי סיפר לנו איך יורם היה סוחב את נימי לכל מקום, ובכיתה לא רצו איתם קטנים כאלה.

הוא ממש גידל את נימי. כל החיים. וזה היצר הכי חזק שלו: השמירה על המשפחה. גם אצלנו. הוא תמיד אמר: נוגעים לי במשפחה, במקום העבודה ו- - אני סוגר את התריסים, מוציא את הלורנטות, מוציא את התותחים ויורה. אין מה לעשות. זה הוא. מצד שני, הוא היה מאוד מאוד רגיש. מאוד איכפתי, מאוד מקשיב, יודע להקשיב, ופותר בעיות. היגיון מאוד בריא. ועין חדה. היה מבחין מקילומטרים שמשו לא כשורה, והיה יכול לשאול אותך: רחל עפרוני, מה קורה? איפה את, איפה את חיה?

גילה היו לה הדברים הטובים שלה - - קודם כל, יורם שמע הרבה מוסיקה קלאסית. אופרות. אני זוכרת בתקופת החיזור של יורם אחרי, היינו באים אליה בארוחת ארבע, ותמיד, אפילו שהיא היתה לבדה, עד היום האחרון, אפילו שהיתה לבד, היא לא התעצלה לבשל רק לעצמה, להיפך. זה היה מין - - היתה תמיד עם המפה, עם הכלים מסודרים. עם הצלחת במקום, עם הריח של הקפה שהיתה טוחנת לבד, אני סיפרתי את זה עכשיו בשבעה לגילה: כל המתנות ליומהולדת זה היה אלבומים של ציירים קלאסיים מפורסמים. אלבומי אמנות שאנחנו אפילו לא היינו פותחים אותם ברוב המקרים, אבל אצלה היה כל כך ספוגי, איך אומרים, ספוג תרבות.

תראי, היא היתה מאוד - - אני לא יודעת אם "חמה". היא היתה מאוד - - זאת אומרת, הכל היה בסדר. הכל היה בסדר. אבל לא היה - - יכול להיות שהצד הזה של החיבוקים והנשיקות כמו שיש אצלנו במשפחה למשל, זה לא היה. כן, היא היתה מלאה בדברים - - הנה עכשיו, היא קיבלה את האוטם במוח, היא היתה שבוע ימים בבית חולים, בדרך כלל שולחים אחרי יום הביתה. אין מה לעשות במצבים כאלה, אלא רק פיזיותרפיה ושיקום. הם החזיקו אותה שבוע ימים בבית חולים כדי להוציא לה נזלים - - דבר כזה גדול, שתופס שטח כזה גדול במוח, אנחנו מזמן לא ראינו, הרופאים אמרו. היא ספגה הרבה, היתה אישה אינטלגנטית, אין מה להגיד. כנראה שהקטע הזה של החום היה קשה לה.

ספגה הרבה ולא דיברה. התנפחה. המוח התנפח. לא יכול להכיל יותר סודות. הקטע הזה של דב, למשל. היא אף פעם לא היתה עולה לבית קברות, לקבר שלו. אנחנו אף פעם לא עשינו לו יום שנה או משהו כזה. גם לא אחרי שהתחתנתי עם יורם. היא בכלל לא דיברה על הקטע הזה. מעולם לא הזכירה את דב. לא ידענו עליו כלום. בכלל, היה משהו מאוד מוזר שכל הקרובי משפחה שלה, שהיו עכשיו בשבעה, מאוד שיבחו את גילה. אמרה לי לילי אחת: גילה היתה בשבילי כמו אמא. אז איך זה שאנחנו לא הכרנו אותה, את הלילי הזאת? היא כאילו שמרה את החלק הזה שם. מה שפה, זה פה, ומה ששם - זה שם. היא לא רצתה את החיבור הזה שעושים עם קרובי משפחה. זה נורא מוזר. שאנחנו לא

מכירים אותם. אלא רק בשמות. כל פעם הייתי עוצרת אותה: רק רגע, דפנה או לילי - מי האמא שלהם, למי הם שייכים,

רחל עפרוני, האחראית לארכיון

לא הספקתי לגמור את "הצייד". אני כותבת את זה רק מתי שיש לי זמן. כבר שש שנים. במשך היום אני עובדת בארכיון. אחראית ל"דף מידע שבועי". מתי מועדי ההצבעה, מתי יש אסיפת הסברה. הציבור מוזמן להציג שאלות. הועד ישמח לענות. וביום ההצבעה עלי לטלפן לאנשים שיבואו להצביע, "אנו נאלצים למכור את הרפת כדי לשלם את החובות של הקהילה". וכשאני לא רושמת את דפי המידע האלה אני מוציאה את הניירות שלי וכותבת על החוקרת הפרטית, שחוקרת את היעלמם של שני סוסים. אני רואה אותה בבהירות. איך היא יושבת במשרד שלה כשכל החלונות סגורים, מחכה לאסונות של החג. ובמסגרת החקירה והחיפושים היא נקלעת לחוה ומתאהבת בבעל החוה. הטבע זה מה שמקשר ביניהם.

הארכיון של הכפר מלא תיקי קרטון ישנים עבשים וקלסרים, אותו חומר ממין שלוש פעמים: לפי נושאים, לפי תקופות ולפי שמות האנשים. וכל הזמן הריח הזה שלא יוצא מהם של עובש, שנשאר מהארכיונאי הקודם, גרשון מנור, יקה צנום ושתקן, מפחיד בשתיקתו, מפחיד בסדר שלו, בכרטיסיות שלו, אותן שמר בקופסת קרטון מרובעת בעלת כריכה ירוקה, איש מעולם לא ביקש אותו לטלפון, הוא לא הביא איתו אוכל, ולא אכל בעבודה, הוא לא דיבר אבל עלתה ממנו איזו חריקה עגומה של דלת שלא נפתחה זמן רב, בצהריים הקפיד לסלק את הקופסה לתוך מגירה תחתונה, ולנעול אותה במפתח קטן, משאיר את השולחן נקי כאילו הוא לא היה. היה לו חדר משלו, שם הוא ישב, מדפדף בכרטיסיות שלו, מוציא ורושם ומחזיר לקופסה, אל הפעילות הזו התלווה רחש כמו של עכבר שנלכד במבוך ומכרסם את פינות הקרטון ביאוש. רחש של כרסום. והחריקה של הסנדלים הגלותיות שלו. מי הטיל עליו את המשימה הזו? הייתי בטוחה שהוא סופר את מספר הצעדים שהוא עושה מביתו עד לארכיון ומהארכיון עד לביתו, שזה אותו מספר צעדים, אולי אחד יותר בעליה. אחרי שנפטר חשבתי לזרוק את הקופסה כמו שהיא עם הכרטיסיות והכל, אבל התגברתי על הסלידה ופתחתי אותה: רשימת החברים שמקבלים פיצויים מגרמניה. ביניהם גילה הינמן. הוא גבה עבורה את הכסף והקפיד לרשום כל חודש את הסכום שהגיע לה. סכום נכבד. מי הטיל עליו את המשימה הזו?

וערימות של מעטפות חומות בלתי ממוינות, כבר אין איפה לשים, זה תמיד עומד ליפול, הערימות, בסוף הן יקברו אותי, פעם קראו לעלון "בגבעה". היום זה דפי מידע ממוספרים. בלי שם. החוקים החדשים והתקנות, כל שבוע גזירות חדשות, על החתום: ועד הכפר. כבר לא קוראים לציבור לבוא ולאשר, וכשאני לא מקבלת הודעות מהועד לפרסום בדפי המידע, אני כותבת את הסיפור על החוקרת והצייד, והגעתי למקום שרציתי לתאר את הסוסים כשהם. לא ידעתי מה המהות של סוס. אז חיפשתי את יורם. חשבתי: יורם יעזור לי. אבל אז קרה המקרה הזה. ובמקום לחקור את היעלמם של הסוסים מהקרקס, אני חוקרת את מותו של יורם. אני עצמי לא זוכרת כלום מהילדות. בגלל זה שמו אותי בארכיון. הייתי כותבת כל מה שאמרו לי. לכולם אני אומרת: אני רק זוכרת שהיינו רעבים והלכנו לאסוף דומים בגבעות. כי זה באמת כל מה שאני זוכרת. את הגבעות. כל הזמן נאלצנו להפנות הציידה את המבט. כדי לא לראות. ולא לשמוע. "מכרנו לחברה קבלנית את האדמות שממערב לכפר. כבר לא משתלם לגדל שם חיטה". במדור קוראינו כותבים אני מפרסמת מכתבים למערכת שאני כותבת בשמות בדויים, "ברצוננו להודות לועד על השינויים. מאז שהוא נבחר חיינו השתנו - הכל לטובה", במדור תרבות אני כותבת על פתיחת תערוכות בבית העם, על ערבי זמר ופעילות במועדון של הזקנים, שרוני יוניש, מנהלת בית העם מוסרת לי, שלוש פעמים בשבוע אני משדרת בתחנה המקומית סרטונים

מהעבר, אנשים נורא נהנים לראות את עצמם שרים ורוקדים לפני שלושים שנה, כל שבוע היה עלי להביא את דפי המידע לאישורו של יעקב הדר במשרדו שבמפעל, הוא לא אהב לפגוש אותי, חולצה חדשה, נקיה, צווארון מעומלן, עט נובע בכיס החולצה, שאני אשאר את הדפים אצל המזכירה, הוא יעיין בהם כשיתפנה, אקבל אותם בדואר בצירוף הערותיו. זו היתה הפרנסה שלי. ורק בערב הייתי מוציאה את הדפים שלי. רציתי לשאול את יורם איך סוס מגיב כשפותחים לו את השער לרווחה. מה. איך. המבט בעיניים. כיפוף הברך. הנחיריים. איך סוס מאולף היה מגיב. ודחיתי את זה מיום ליום. משנה לשנה. ועכשיו שהוא איננו. ואני ממשיכה לכתוב את דפי המידע, אנחנו מודים לו עד, יעקב הדר מצא שותף אסטרטגי, יקבל חמישים ואחד אחוז במפעל והתחייב לשלם את החובות של הקהילה. המו"מ על מכירת הרפת... יעקב הדר... במימון ממשלתי... עבור הקהילה זו הזדמנות שאין להחמיצה... הממשלה ערבה... הציבור מתבקש לבוא להצביע. פתאום אנשים התחילו לספר לי. לקרוא לי ולספר לי דברים. אני לא מדברת, אני רק מקשיבה. בגלל זה שמו אותי בארכיון. כל דבר שאני שומעת אני רושמת. כי אני לא יודעת לדבר. שמואל הנגר אמר לי: עזבי, אין לך מה לעשות בחיים. לא יכולתי לעזוב. כל שבוע באו יותר אנשים לספר לי. ואני רשמתי הכל. והחבאתי. אולי יום אחד. ויספר לדורות הבאים איך חיינו.

שחר ברגר, בן ארבעים

אני מודה לך שהתקשרת. חיכיתי שמישהו יתקשר. אפילו לאילת הייתי נוסע להפגש איתך. תדעי לך שאם אני חי כיום זה בזכות יורם. ואני מרגיש אשם שלא... מדהים איך הבן אדם הזה הציל אותי ולא נתן לי שהות לדבר איתו דקה לפני. עדנה לא הרגישה שיש אצלו משהו? שיוּרם - אני ניסיתי להתאבד. אני לא מתבייש לספר לך. כולנו מועדים לזה. רק פסע בינינו לבין התהום. אני הייתי בכפר רק שנה וחצי. דרור הינמן ואני שירתנו יחד בצבא. וכך הגעתי לדבליים. זה היה בשנת 84'. הייתי בן עשרים וארבע.

כנראה שדרור סיפר ליורם שאני כזה וכזה - - ויורם גם היה מגיע כל הזמן ליד החדר שלי, כי השותף שלו לבקר גר בדירה מאחורי. שלמה גפני. והדו-משפחתי שלו היה אבא של יואש. הם גרו בדירה מאחורי. אז יורם היה מוריד אותו כל פעם, ועוצר אצלי, שותה קפה במרפסת. והוא היה מספק לי חזירים שהייו עושים על האש כל החבר'ה. והיה קשר טוב איתו.

שמו אותי איש ייצור בחרושת מתכת. נורא רציתי לעבוד בשדה. אמרו לי: שמע, חצי שנה תעבוד, כי כל חייל משוחרר בא לעבוד חצי שנה בתעשייה. או קיי. עבדתי חצי שנה בתעשייה. כשנגמרה החצי שנה, אמרתי להם: חבר'ה, נו מה קורה בשדה? אמרו לי: עכשיו, כל אחד מגיע לו תור במטבח. אז עבדתי איזה חודשיים או שלושה במטבח. ואז, אחרי שלושה חודשים אמרו לי: שמע. אתה במסלול של קידום, סימנו אותך ללמוד. תחזור לתעשייה. ולא נתנו לי לצאת מהתעשייה. זה שיגע אותי. יורם אמר לי: אין לך ברירה. אתה חייב לעשות את זה, ותעשה את זה טוב. אל תדאג. יבוא היום שלך.

הייתי בכפר שנה וחצי. הייתי הרבה זמן. באיזשהו שלב היה סיפור של סמים. מי שהיה מעורב, היתה ועדת סמים, היה לייזר, אבא של עידו פרבר. ועוד מישהו שעבד איתי בחרושת מתכת, איש נחמד מאוד. שמעון שובל. הם היו כל הזמן חוקרים אותי וחוקרים אותי, כי. . כי הייתי חוליה חלשה. למה הייתי חלשה? שמע, אם תגיד לנו מי מעשן, אולי נשים אותך חבר משק. ונקדם את המסלול שלך. תחזור אולי לשלחין, לפלחה. יש לנו תוכניות גדולות בשבילך. רק תגיד לנו מי מעשן.

הלכתי ליורם, אמרתי: שמע, תוריד את האנשים האלה ממני. זה לא לעניין, אני לא יודע מי. זה לא מתאים. עכשיו: אני הייתי דמות מאוד חברותית. כלומר, כל הצעירים היו באים אלי. הייתי קשור להרבה

מאוד חברה. ליאיר, לניסים שרם ולאיתי, לכל מיני גילאים, בקיצור: הייתי איזושהי דמות מפתח. אמרתי ליורם: שמע, החברה האלה מענים אותי.

בדיוק היתה תקופה שפתאום נגנבו הרבה מאוד. נפרצו כמה דירות בדבליים ונגנב רכוש, גם מהמפעל. ויואש נסע במפתיע לחוץ לארץ. באיזשהו שלב ישבתי עם עמית שריג, הוא היה איתי בצבא, אמרתי לו שכל הבלגן הזה, זה יואש. זה היה רעש לא טוב. פניתי ליורם. היו לנו כמה פגישות, אני יורם ואלי בלכר. אמרתי להם: תשמעו, זה לא לעניין. אני מרגיש לא נוח. אני הולך מכאן. יורם אמר לי: בשום פנים ואופן, אתה לא הולך מפה. אנחנו נדאג שלא יאונה לך רע.

יורם גם היה כנראה מאוד חם על אבא של יואש. וזה היה בשבילו כנראה הזדמנות לנגח אותו. למרות שיואש היה חבר מאוד טוב של נימי, אח של יורם. נימי, גנבו לו את המערכת סטריאו מהבית, אבל נימי אמר: לא, אני נתתי את זה. השאלתי - - היה פה כל מיני קטעים איכשהו ליישר, לנסות לסדר את העניינים. אז הרגשתי ממש במצוקה, כי לא היה לידי כלום, למעט - - חשבתי שעמית, כחבר מהצבא, יתן לי איזשהו גיבוי. ועמית לא נתן לי גיבוי. כלומר, מה זה לא נתן? הוא לא רצה כנראה להתמודד עם זה. אחרי כמה שנים היתה לנו שיחה מלב אל לב, אחרי ששלחתי לו מכתב הביתה, נפגשנו בארבע עיניים באיזשהו אירוע בדבליים. הוא בא אלי, דיברנו על המכתב ששלחתי לו. בכל אופן, יורם היה מוכן לתת לי את כל הסיוע, רק כדי שאני לא אלך. אבל הרגשתי שזה לא טוב. אז עזבתי. ואני לא מצטער שעזבתי. לא שהיה לי רע. לא היה לי רע בבית השיטה. הייתי מוכן לחיות שם עד היום. אני אוהב את החיים בכפר. לא היה לי רע לעבוד בשדה.

כבר אין חקלאות. אין כמעט חקלאות. ואת הבקר אתה יודע שמכרו -

זהו, אז היו סיפורים. ואחרי המון המון שנים. לפני ארבע או חמש שנים. נקלעתי לאיזשהו מצב כלכלי מאוד מאוד קשה בבית, לא ידעתי לאן הדרך שלי הולכת. הייתי במצוקה... נוראית. לקחתי את האוטו שלי ונסעתי להרים בגלבו. פגשתי את יורם. הוא ראה שאני מאוד נסער. הגעתי אליו בסביבות אחת בלילה. הוא היה למעלה. עם השומר שלו.

הוא היה בשוק. הוא ראה אותי שאני נסער ומשהו עובר עלי. השארנו את האוטו שלי שמה. והוא לקח אותי לעדנה הביתה. העיר את עדנה, אמר לה: עדנה, תעשי מרק. סיפרתי לו שכמה שעות לפני זה ניסיתי להתאבד. ובגלל שראיתי ילד שלי מול העיניים, את הילד האמצעי שלי, החלטתי שאני יורד מהסיפור הזה.

ישבנו ודיברנו, ושוב: אם אני חי היום, אני מצליח והכל בסדר, זה רק בזכות יורם. עדנה בכתה. זה היה לילה מאוד מאוד מרגש. היה לי עוד את הסימן על הצוואר. תליתי את עצמי על עץ. ליד הבית. בגדרה. ואז הוא סיפר לי על עוד איזה מקרה דומה, על מישהו מהכפר, צעיר כמוני, שנה מעלי. שהוא גם כן ניסה. רונן פולק. זה גם כן אחד ששווה לך לראיין אותו. באותו לילה הוא סיפר לי את הסיפור של רונן פולק, ואמר לי: אסור לך לוותר! ולכן אני נורא כועס עליו שלא הרים אלי טלפון דקה לפני שעשה את המעשה. אני לא יכול להבין את זה. הוא אמר לי: אסור לך לוותר. אתה תחיה. יש לך מה לתרום פה. אתה תצליח. יהיה בסדר. יש לך משפחה. תטפל בה. יהיה בסדר. כעבור שנה נולדה לי תינוקת. נסענו כל המשפחה אליהם הביתה.

באותו לילה נשארתי ללון אצלם. הוא לא נתן לי - - פינה את עדנה מהמיטה. במיטה שלהם! במיטה שלהם, הוא השכיב אותי כמו תינוק, ישב לידי כמו אבא'לה, ליטף אותי, אמר לי: יהיה בסדר. התקשר לאשתי, כי השארתי לה מכתב שאני . . . מכתב פרידה. התקשר אליה ואמר לה: שחר בידיים טובות. הוא יחזור מחר. בבוקר קמנו. הוא בא, איזה "קמנו". הוא ישן אני חושב לא יותר משעה. חזר להר, חזר לדירה בבוקר, אכלנו ארוחת בוקר, נסעתי . . . האוטו שלי היה למעלה. נסענו לקחת את האוטו. חזרתי הביתה. וזהו. השתדלתי כל חג לאחל לו חג שמח.

אח שלי נפטר שלושה שבועות לפני זה. באותו חודש נובמבר - - אח שלי נפטר, חמותי נפטרה, יורם הלך. כולם באותו חודש, בהבדלים של שבוע שבועיים. והיינו צריכים לעשות את הבר מצווה של הילד. באותו חודש. אז עשינו את זה. למרות. . כל הבלגנים מסביב.

פתאום. בוקר אחד. אמיר בלכר: שמע, אל תשאל. יורם תקע לעצמו כדור בראש. בהתחלה לא עיכלתי. לא הבנתי מה הוא אומר. כי אמיר ידע שיש לי קשר. . אלי בלכר עד היום לא מכיר את הסיפור פיקס, עד הסוף. הוא יודע שהיה משהו, הוא לא יודע - - אלא אם אמיר הראה לו את המכתב או משהו והסביר לו. מישהו יודע למה הוא עשה את זה?
אני לא יודע למה נסעתי אליו. לא יודע למה הנעתי את האוטו ונסעתי לגלבו. בכלל לא קיוויתי למצוא אותו שם.

עשיתי את זה ליד הבית. זה קטע של - - נתקפתי אי שפיות זמנית. את אומרת שכל אחד מועד לזה. שרק פסע בינינו לבין התהום. אבל אני ממש הייתי שם. בתהום. אתה כל כך לבד. זה המקום הכי בודד בעולם. אתה צועק, הגוף שלך צועק. הנשמה צועקת. אבל הצעקה מחלחלת פנימה. במקום החוצה. הרגשתי שאני לא מצליח. . לעשות שום דבר טוב. באותה תקופה. לא מצאתי שום מוצא. יורם נתן לי בפגישה באותו לילה להבין שאין דבר כזה ש"לא מסתדר". הוא האמין שאפשר להסתדר. עם כל בעיה. הוא גם, כנראה. היו לו. מי יודע איזה מבחנים היו לו בחייו. במבחן הזה שאני עמדתי - אני נכשלתי. כי החלטתי שאני. . הולך. והוא אמר לי: לא, תן לחיים עוד שאנס. תן עוד שאנס ותראה שהדברים יסתדרו. אין סיבה לברוח משום דבר. אני זוכר שאמר לי: זה שברחת מההתמודדות בדבליים - עכשיו אני לא אתן לך לברוח. אני לא אשכח לו את זה: אתה עכשיו לא תברח. יש לך אישה. יש לך שלושה ילדים. אתה לא תברח. אתה תספר להם מה עבר עליך. והוא הצליח ל -

אחרי שניסיתי ולא הצלחתי בגדרה - עצרתי באיזה צומת, ישנתי. השכבתי את הכיסא של האוטו, ישנתי. וכשהתעוררתי החלטתי שאני נוסע לגלבו. ופגשתי שם את יורם. פוקס. באנו לדירה. יורם קרא לעדנה. שתכין אוכל. מרק. ודיברנו. שמע, יורם. כל מה שאני נוגע לא מצליח. לא מצליח. כל מה שאני מנסה - לא מצליח. שום דבר לא מסתדר. אז הוא אמר: שחר, אולי תנסה למצוא עיסוק אחר, תשנה מקצוע, תלך ללמוד. הלכתי ללמוד באמת. קורס מאמנים. מאמני כדורסל. בוינגייט. קורס מאמנים ורכזי ספורט. עשיתי שינוי. מאיש מכירות. הלכתי ליעוץ והכוונה מקצועית. אמרו לי שאני מתאים לספורט ולחינוך. אני, הברדקיסט - לחינוך! כשירם שמע את זה הוא התגלגל מצחוק. והלכתי לעשות קורס מאמני ספורט בוינגייט במשך שנתיים. וזה שינה לי את החיים.

בשנתיים האחרונות הייתי עוזר מאמן, אימנתי את הנשים של מכבי תל אביב בליגה הלאומית של הנשים. עבדתי כמה שנים בהתנדבות עם ילדים של אק"ם, ולאחרונה אני מתמסר לבית ספר גבוה לכדורסל לילדי אתיופיה. במימון של הקהילה היהודית של פילדלפיה. למעלה ממאתיים ילדים. מכיתה א עד כיתה ט. יש שלושה בתי ספר בנתניה שהקמנו בהם מחלקות כאלה עבור ילדי אתיופיה. ויש בית ספר אחד ברחובות ואחד ביבנה.

בקיץ אנחנו עורכים קיטנות. בשנה שעברה, עשיתי ברחובות משחק בין ותיקי מכבי תל אביב לבין ותיקי הפועל תל אביב, כך גייסתי כסף לשפץ את המגרש. באו אנשים. האולם היה מפוצץ. ביקשתי מאח שלי דודו שיכניס את הכדור הראשון לסל. וזה התמונה האחרונה שיש לי מאחי. שבועיים אחרי זה הוא נפטר. הוא לא היה חולה. משהו פתאומי לחלוטין. אבל המצב היה הורג אותו. אם היה צריך לעבור את נפילת התאומים בניו יורק. ואת כל הבלגן שיש פה. הוא לא היה עומד בזה.

רוני יוניש, האחראית לבית העם

גילו אצל גברת נעמי בלכר סרטן, מסכנה. אין מה לעשות. הבן אדם מביא את זה על עצמו. עם הרטונות שלה וחוסר הסיפוק והתלונות. הכל לא טוב? לפחות זה נחסך ממני. להגיד לה שמעכשיו המקום יתנהל כעסק, ושעליה להפסיק להזמין את החברים שלה ולחלק להם לחמניות וחמאה על חשבון בית העם, בית העם לא יהיה יותר בית תמחוי. זה עסק! אני לא רוצה אותה כאן, אשה שמנה חולה ורטונת עם חבורת הבטלנים שלה שמתגודדת כאן כל בוקר. אין לזה צורה שאתם שורצים על המדרגות. זה לא יאה לחזית של בניין ציבורי. ביחוד אחרי שזה יהפך למרכז מבקרים אזורי, "שווייץ יהיה לנו כאן!", ובצהריים כל הנכדים שלך שבאים אחרי בית ספר לאכול פה עוגיות ולשתות מיץ, אני אף פעם לא זוכרת את השמות שלהם, גוש פרוע עם ידיים דביקות, אני לא אומרת שלא יבואו, חס וחלילה, הם נכדים שלך. אבל שלא יביאו את החברים שלהם. אני מתכוננת לשנות את החזית, להוסיף עציצים, היא כבר מעל שישים. למה שלא תצא לפנסיה. מזל שזה נחסך ממני. לו היתה מסרבת הייתי אומרת לה: אלה ההוראות של הועד. להוציא אנשים מעל גיל שישים. בערב יש ישיבה חגיגת של מועצת הכפר. הלחמניות בשבילם. עכשיו עמיקם סבירסקי מביא לי לפעמים פרחים כשאני מבקשת. הוא קיבל תפקיד בהנהלת המחוז. הגנרל הטיל עליו לבנות גדר. לאורך הגבול. ביקשתי שיביא פרחים מההר. אני כבר לא זוכרת את השמות. שיביא מה ש

רוני פולאק, מרכז בניה Construction Manager

את יודעת שבמשך יומיים שכבתי בבית חולים וכמעט הלכתי פייפן. מים בלב. השד יודע איך הגיעו מים ללב שלי. אבל לפי התגובה של הרופאות הרוסיות, לפי איך שהן באו לבשר לי כעבור שבוע שאני נקי - הבנתי שהיו רגעים שהן היו בספק לגבי יכולתן להציל אותי. ואז, כששכבתי שם חשבתי שאין זמן, לא חשבתי עלי. חשבתי על הבנות שלי. איך להאריך את התשלומים שמגיעים אלי מהכפרים שבסביבה כך שהן יוכלו ליהנות מזה גם אחרי שלא אהיה.

זה אזור שמוקף במין קרום, שלפעמים מתמלא בנוזל שלא מתנקז. כתוצאה מסיבוב של שפעת. ואז אפשר או להכנס עם מחט ולשאוב. או עם סטרואידיים, שיש לזה השפעות שליליות, או עם כמות עצומה של אספירין. שזה מה שהם נקטו. והיו מרוצות שזה עבד. כי הן התלבטו. סך הכל זה היה הימור. הן אמרו: אנחנו לא יכולות לעשות לך את זה כי כל דבר שאתה עושה וחי, נראה לך הגיוני בזמן שאתה עושה אותו ואחרי ארבע שעות נראה לך שעשית אתו בהגזמה. בגלל הארבעים כדורים. אם אתה לוקח ארבעים כדור ליום, יש לך תופעה של הלוצינציה. המחשבה שלך זזה הרבה יותר מהר מאשר בלי כדורים. ואתה מתבטא יותר מדי בקיצוניות לכל דבר. ואחר כך, כשאתה מבקר אחורה נראה לך שאמרת שטויות. אז כשנעמי אשתי הביאה את המאמר הזה. היא עובדת במפעל. המציאו שם מוצר חדש. קטפת כותנה חד פעמית, במקום אצבעות מפלדה מחוסמת - אצבעות מקרטון. אני לא מבין בשביל מה. כבר לא מגדלים כותנה בעולם והסינים קוטפים בידיים, ובכל זאת. שאני אשכתב את המאמר לעיתונות. ואני הגבתי בכעס. המאמר היה כתוב גרוע ואני התרגזתי על אופן הכתיבה

העילג. אני לא מבין איך יעקב הדר מאפשר לשלוחה שלו להפסיד חצי מליון שקל מדי שנה, ובסך הכל "קשר מגנטי" הפסידו עד כה חמישה מליון ש"ח. ותחת ההשפעה המרסקת של הכדור הזה הבעתי רוגז על המאמר. ואני רואה שנעמי נשארתי שלווה, אפילו מרוצה. היא לא מראה את זה, מנסה להסתיר את השמחה שלה, שמחה לאיד, שחליתי. בצורה כל כך קשה. אני רואה את זה על הפנים שלה. עודף הרצון הטוב לשרת אותי. חשתי כמה היא אסירת תודה. כאילו משאלתה הכמוסה ביותר נענתה. גם שלא מתי. וגם שאני נענש עכשיו כהוגן. על צפירה. כל כף פירה שהגישה לי הגישה במשנה מסירות.

אני בטוח שאותו הדבר קרה ליורם. לדעתי מה שהכי מקשה בדברים האלה זה שאתה עובד לבד. ובמקרה של יורם - זה שאתה שומר לבד. ואתה מגיע לאיזה סחרור, שמה שאתה חושב - הולך ומתחזק, כמו תחת השפעה של אספירין, ארבעה כדורים של 325 מיליגרם זהפי ארבעים ממה שאדם רגיל לוקח. האספירין קודח לך חור במוח ואף אחד לא אומר לך: שמע, אידיוט, אלה מחשבות סרק! היכולת להעביר את המחשבה לכיוון אחר - לא קיימת כשאתה שומר. בלילה המחשבות מתעצמות, כי הן נעות במעגל סגור, נכנסות לתאוצה, ואז המחשבות על העתיד, אני מניח, הרבה יותר קיצוניות.

ואיפה כל החברותה התומכת? התמיכה במשך עשרים ואפילו יותר, שלושים, ארבעים שנה, - איפה היא? איננה. ולי היה ברור שהקשרים בין השלישייה הזו יתפוגגו בסוף. בין שלמה גפני, יורם הינמן ועוזי אילת. זה לא יכול היה להגמר בטוב. מי שעובד במזומן, בסוף נופל. שלמה היה עובד עם מזוודות של כסף. מזוודות! פעם אחת הם שכחו במקרה את המזוודה אצלי. הבאתי אותם לאיזה מקום. והם שכחו את מזוודת הג'ימס בונד. בתוכו היו שטרות של מאה שקלים. איזה חמש-מאות שטרות. או יותר. במזומן. בלי חשבונית. אני לא אומר שום דבר על אחרים.

אני מניח שהבושה זה מה שאכל אותו. הוא והאח שלך. שפתאום רמת החיים שלהם. והם זקוקים לרשת ביטחון. הם לא מושקעים כמוני לשתים עשרה שנה. שאני ראיתי מה הולך לקרות. הוא האחרון שהשכיל להבין שצריך לבנות תיבת נוח. הוא לחלוטין לא הבין את זה. למשל האח שלך חגי. אני בהחלט מאשים אותו. הוא בנה לעצמו מסכת של בלמים. בכלל, העיסוק שלו... הוא יודע המון דברים אבל בצורה שטחית. הוא יכול לשגע אותך בסיפורים. איך עושים מגרשי חניה יפניים בלוס אנג'לס, שכל המכוניות שם תוצרת יפן, או הפטנט הזה שמאפשר לאדם לקפוץ בעזרת מצנח מקומה רביעית.

אתה תקח שדה, ותרשמי את המשפט הזה, ששם יושבים אנשים טפשים ואתה בקלות יכול להצליח בו ללא שום מאמץ. וזה לא תחום המחשבים. זה אזורי אנרגיה. מספיק

שאתה מהנדס או אפילו מרכז משק לשעבר, מרכז בניין לשעבר, ואתה יכול לייעץ למפעלים אזוריים, למשקים, לכפרים, איך לחסוך אנרגיה. משקים ירדו משלוש מאות טון מאזוט למאתיים ולמאה. והתחילו לעקוב אחרי. חברות הדלק. הגיעו אלי. שאלו: אתה עובד פה? אתה מייעץ להם כך וכך? הגיעו אלי לתל אביב ואמרו לי: קח משכורת - אל תעבוד - ושתוק. היו מוכנים לשלם הרבה משכורת. אני עושה רק עסקאות שאני רוצה.

בתחום הזה יש אינסוף וריאנטים. אתה יכול לפתוח מחר משרד ולהגיד: שמע, כנס לגדעון. הוא יודע לבנות בזול. וטוב. ממש יודע. המחירים שלנו זולים בעשרים אחוז משל אחרים. עשרים אחוז פחות. יש פה חמישה מרכיבים שכל אחד מהם שווה - - למשל, קווי ביוב קצרים. תסתכלי פעם לשירותים כאן. שמת לב שהם בנקודה אחת? כל השירותים בחזית הזאת. את יודעת כמה זה מוזיל את הבנייה כשכל השירותים במקום אחד? עכשיו. הצנרת מתנקזת לבריכה? יש רק בריכת ביקורת אחת לכל הקו. תראי לי עוד מקום אחד כזה בארץ. ואין פה אף סתימה אחת בשיכון הזה במשך עשר שנים. באים אל הארכיטקטורה אנשים שלא יודעים את זה - זה עולה עוד חמשת אלפים שקל לבית. והידע הזה הוא פה. זה עסק של טפשים. שאדם ממוצע מבין יותר מהר.

בהיפוך הזה של האוניה, אנשים יטבעו בקצב אדיר. אנשים כמו יורם יטבעו. מי שנתמך בצעירותו בחברותא ולא מנצל את הכוח שלו בשלב מוקדם, הוא לא יכול להשען על החברותא שאין מתחתה כלום. יורם יחיה כמו חגי. למרות שחגי הרבה יותר חכם. אבל המשותף ביניהם זה חוסר המעש בבניית הספינה. הם לא בנו לעצמם ספינה. חגי יכול היה להתעסק עם משהו ולהרוויח בו. הוא היה יכול להתעסק בשטח שבו הוא ... אבל כל החיים שלו הוא מחמיץ אופציות.

כשאני חזרתי לכפר אחרי הצבא מה חגי עשה בפרדס? רשם כל אחר צהריים איזה ממטרות משקות. למה זה טוב? כל הדברים שחגי עסק בהם כל החיים היו טובים לזמנם, לנגזרת יחסית קצרה. הוא לא תיעל את עצמו לאיזו אופטימיזציה. הוא מעולם לא הגדיר לעצמו פונקציית מטרה. למה אני אומר שכולם צריכים ללמוד בטכניון שנתיים? כי מי שמצוי בתהליכים כלכליים, מה שנקרא כלכלת הנדסה - - אתה מוכרח לחיים שלך להגדיר פונקציית מטרה. אחרת בשביל מה אתה חי.

למשל את: את עובדת בארכיון. הספרות שלך היא תוצר לוואי. בזמן שאת אוספת חומר, מלקטת, מקליטה, את מפסידה את הדברים האמיתיים - - זאת אומרת, פונקציית אי הוודאות שלך בנויה כך שבזמן שאת כותבת את לא עושה דברים. ואז חומרי החיים חסרים לך כי את לא עושה אותם. הכתיבה של החומר הרבה יותר

ממושכת מהביצוע של החומר. אז את לא חיה. וזה גם מה שקרה לחגי. שאדם בגילו יעבוד בתחנת דלק?

אני מנסה להגיד לו: בוא תתעסק בשיוך בתים. ומה הוא הציע בפגישה הראשונה - תוכנת מחשב. להכניס את כל הפרטים של החברים למחשב. לדעתי שיוך בתים זה כורח המציאות. אבל זה יהיה בנוסח המשרות שלו שלא החזיקו מעמד. הוא לא מושקע לשתיים עשרה שנים כמוני. המשקים ניסו להתיר את החוזים איתי, הם ראו שהם יכולים בעצמם - - הייתי יכול להכניס אותו לעסק שלי, אבל אין לו כוח שכנוע במיל. ואנשים מייד מרגישים כשזה פאסאד. [[כשאתה יושב מול מרכזי משק או מול אלה שצריכים להחליט, אתה לא יכול להיות פאסאד. הוא יגיד: מה פתאום אתה בונה קיר כזה? זה מעביר קור. ואני אומר: שמע מטומטם, את רואה את הבית שבניתי לי. זה הבית הכי זול שנבנה כאן. כי אני יודע לחשב בדיוק את עובי הקיר, שהוא פונקציה של החום שהקיר קולט. וזה ממוצע של: אם השמש תעמוד בזנית, המקסימום שהקיר יקלוט, בזנית, זה ערך קבוע: שני קילוקלוריות לדקה למטר מרובע. ואת המיזוג אוויר אני קובע על סמך הערך המקסימלי.

עכשיו. אתה אומר את זה בוויכוח מול מהנדס, בחור מאוד נבון, הוא מתגלגל מצחוק: שמע, קראתי את החוברת שלך מלפני שמונה שנים ולא האמנתי בכל ה - - אמרתי לו: תבוא לבית שלי. תכנס ותראה שזה בדיוק אותו מזגן. עכשיו. אתה לא יכול לבעוט בתיאוריות שפרנסו אותך והוציאו לך ספרים. כל העסק שלי בנוי על התוכניות האלה של מיזוג אוויר. איך חגי יכול להשתלב בעסק שלי? הוא לא יכול.]]

ישאלו אותו: איך אתה מדביק את הקלקר. יגידו לו: איזה מגוף. המגוף שאני שם זה מגוף שסוגר קיטור. כשאתה סוגר קו קיטור יש בעיה מאוד גדולה. אי אפשר לסגור קו קיטור סתם. מפני שהצינור מתפשט ומתרחב. מה קורה להתכווצות ולהתפשטות? את יודעת איזה כוח הרס יש לזה? עכשיו. שואלים אותו את השאלה הזו - הוא מת. אני לא יכול ללמד אותו הכל. כי אלה שאלות בלתי צפויות, בדיאפאזון עצום. ואצלי הדברים יושבים בראש. בבדיחה אני אומר: שמע, הצינור הזה מתפשט חמישה סנטימטר על שלושים מטר, והוא מאבד חצי טון בשנה, כל שנה - חצי טון נוסף. עכשיו, אני היחיד בארץ שמכיר את המספרים האלה. בארץ אף אחד לא יודע. למה בארץ אף אחד לא יודע? אף אחד לא מעוניין באופטימיזציה של בנייה. לא מהנדס הבניין, לא המזכיר - - אופטימיזציה זה פונקציית מטרה. זה המחיר הכי נמוך למטר מרובע.

מה שהרג אותם זה הבושה. שפתאום הם הפכו לנתמכים. שצריכים רשת ביטחון. לדעתי. השניים האלה. חגי ויורם. מאז המהפך חמישים אחוז מהכפר הפכו לנתמכי הקהילה. וזה רק ילך ויחמיר. תראי, מבחינתי הייתי מוכן לתת לו את רשת הביטחון.

אבל אם הייתי יודע שאני מכניס מאה אלף שקלים להשקעות יזומות, זה היה מפריע לי. יתכן שזה מה שאני אעשה. את זוכרת שיש לי יותר מדי הכנסות. אז אני עושה הוצאות יזומות. בסידור החדש היחס בין הכסף שאתה מקבל לבין הכסף שאתה מרוויח הוא אחד לשלוש. אז אתה יכול להוציא 12 אלף לחודש, ארבעת אלפים כפול שלוש, בהשקעות יזומות לעתיד שלך. שזה מאה וארבעים אלף שקלים בשנה. אני עוסק באינטראקציה הזו לא מאתמול. כבר שנים. עכשיו. את תראי את זה למישהו - זה סינית. זה באמת סינית. לגבי כל אחד. וזה היתרון שלך. אתה כבר מתלבט אם לשים בורג של שלוש שמיניות או של ארבע שמיניות בתיבת נוח שלך, בשעה שאף אחד עוד לא יודע שצריך לבנות!

עכשיו. מאיפה ניקח כדי להשלים להם את רשת הביטחון. ממה "רשת הברזל" בנויה? מהשכרת דירות, מהשכרת המפעלים. ולפי איזו קונספציה נבנו דירות בדבליים? לפי הקונספציה שאמרה שדירה שאתה בונה בארבעה דולר למטר מרובע את תמסרי אותה בשבעה דולר. העסק הכי טוב בארץ זה מיקרו-אקלים לשיכון. והיחיד שמנצל את זה זה הכפר דבליים. אין נייר כזה בשום מקום. הנייר הזה אומר שאת לוקחת הלוואה של ארבעה דולר למטר מרובע ואת משכירה בשבעה דולר למטר מרובע. זה כל כך פשוט! אני מסתובב בכפרים בסביבה, כבר עשר, חמש עשרה שנה עומדים שם בתים חצי גמורים, אין להם כסף לבנות. בזמן שדבליים זה הכפר שיש לו הכי הרבה מטר פר חבר. מטר בנוי. אני כולל בזה את חרושת מתכת, את הזיתיה ואת השכונות החדשות. מטר מרובע בטון לנפש! ולמה? כי פה מבינים שההשקעה הכי טובה זה להשכיר את הדירות המתפנות. בבנייה את שמה ארבע ומקבלת שבע.

את יכולה לשים את הכסף הזה בפנסיה, אבל את תפסידי. בפנסיה את שמה שבע ומקבלת שש. בביטוח את שמה שבע ומקבלת שש. בעוד שבבנייה את שמה ארבע ומקבלת שבע. הבניה זולה בגלל כל הפטנטים האלה. ויש כסף. זכאויות. החישוב של הארבע דולר האלה זה כשאתה לוקח את ההלוואות האלה. ומחזיר. את האמת הזאת אני מתפלא שחגי לא מבין. אני לא מצליח להבין למה הם לא - - כל מי שהסברתי לו במשפט אחד - בלם את הפה לחלוטין.

הרפת זה לא נכס של כולנו?

כסף שמקבלים עבור הבתים החדשים זה כסף מהמדינה, לא מהרפת.

מהמדינה? לא שמעתי שהמדינה מחלקת כספים.

מדובר בהלוואות. זכאויות של משרד השיכון. מקבלים מאתיים אלף שקלים על כל בית. על כל דירה. ויש גם חשבונות אחרים לגמרי.

"אופטימיזציה"? אין לי מושג בקשר למה. זה היה רק כדי לשכנע את הועד לאשר את הבניה. אני אפילו לא זוכר בקשר למה אמרתי את זה. ואני בדרך כלל זוכר כל מה

שאמרתי, לכל אחד, כל הזמן. לשלב הזה של הבנייה זה לא רלוונטי. בשלב הזה כבר התקבצו המון דברים חדשים. גם האח שלך דיבר באותה ישיבה. הגיש נתונים לוועד הכפר. טבלאות שלמות. פירוט המבנים והמטראג' שיש לכל חבר בכפר. כולם נורא התפעלו, אבל אחרי שני מספרים כבר שכחו מה אמר.

זה בדיוק המשך למה שאמרתי לך קודם. חגי היה רכז השקייה ב66- והעבודה שלו אחר הצהרים היתה לרשום כל חלקה - מה המטיר בה ולמה. זה אותו עיסוק חסר תוחלת כמו לספור מטראג' לנפש.

בשעה שאתה, מה היה עיסוקך אז?

אני ריכזתי את הפרדס. עבדו אז 14 אנשים בפרדס. היום עובד שם חצי בן אדם. רק אני מסתובב שם, חוץ מהחצי בן אדם.

אז זה היה חסר חשיבות, לספור ממטרות?

כמו כל מיני דברים שעושים כל הזמן. לא אמרתי. למה להגיד? כי אף אחד לא עשה חשבון על שום דבר. זה היה כפר לא מחושבן. היו המון עיסוקים. למשל, היום אף אחד לא עובד בקיטור. דברים משתנים נורא מהר. הוא הציג את הטבלאות שלו, הפגין ידע ענק. אבל הוא לא מגיע לשום החלטה.

הוא צריך להחליט? הוא רק מביא את המידע -

אבל הוא לא רלוונטי. כולם נורא התפעלו, אבל אף אחד לא זכר מה מספר הממטרות.

אבל זה ודאי מתחבר למידע אחר - מידע מתחבר למידע -

אם זה לא מתכנס לכלל וקטור - אין לזה חשיבות. זה איסוף פרטים לא רלוונטים. כמו שהיה בכתבה שלהם ב"השדה". אותו דבר שהרגיז אותי בבית חולים. אמרתי: חברה, אתם מעוניינים להכנס לתודעה במהירות. אם אתה מוציא דף עם 80 מספרים, אנשים מפסיקים לזכור במספר החמישי. צריך להביא מגמות החלטיות. מהירות ההתרחשות של הדברים היא יותר מהירה מהיכולת של האנשים להבין אותה. אני רואה את התגובות. המרחק המצטבר יותר גדול ממהירות ההשגה. מה את לא מבינה. המרחק בין הקידום הכללי לבין מי שנשאר במקום ומנסה להבין. שזה אופייני גם לך, רחל. אני אומר שיכולת ההשגה של אינפורמציה היא הרבה יותר איטית מההתפתחות עצמה. לכן להבין זה בכלל לא חשוב, רחל. חשוב להבין את העבר. את העתיד לא צריך להבין. את העתיד עושים. בונים!

יורם הינמן, מגדל בקר

הגעתי לכפר אתמול לאחר שלא הייתי כאן. כמה? שבועיים? והשתוממתי לראות את כליל החורש פורח וכן את הכלות שפורחות רק בפסח. ועדנה אמרה שהיא נחרדת למראה הפרגים הפורחים בגינה, שזה

פרח של מאי. חרק אחד, מין יתוש ענק כמו שפירית, המתין בכניסה לבית שאפתח את הדלת והוא נכנס איתי, מחזה שמתחיל רק באפריל ועכשיו רק פברואר! זה לא טוב.

פרדי, נחום פרידלנד, מגדל בקר

בשנת 97' ערכו ליורם יום הולדת ארבעים וחמש. זה היה בדיוק בתקופה בה חל המשא ומתן על מכירת העדר. בתקופה או שכבר קנינו את העדר או שהיינו במשא ומתן לקניינו. בהזדמנות החגיגית ההיא ביקשו ממני להגיד כמה מילים. אמרתי שיורם הוא לא גבה קומה, אבל כל קומתו זה לב. כי באמת. בהתרשמות שלי זה היה איש עם לב רחב, לב טוב.

וגם כשאמרו לי: עוד לא נתקלת בו, חכה שתתקל ביוורם האמיתי. נפגשנו בצבא. במילואים. בצנחנים. לא בנגיעה של אחד בשני, כשנפגשנו אני כבר הייתי מ"פ, משהו כזה. והוא היה - - אני לא זוכר. יצא להחליף פה ושם כמה מילים. דעתי עליו לא השתנתה.

אחר כך הוא היה בוקר ואני הייתי בוקר, כל השנים. אז היינו נפגשים. קונים בקר. היינו נפגשים מדי פעם. היתה תקופה שהוא טיפל בחזיריה גדולה, אז הוא נתן לי חזירים שגידלתי. היינו בידידות כל השנים. אני יכול לדבר בשמי, לא בשמו: בידידות רבה ובהערכה רבה. מאוד אהבתי את הבחור הזה.

ב-1985 בית השיטה קנתה את העדר על הגלבוץ ממושב רם און. בדיוק אז הייתי מנהל האירגון לבקר לבשר. ושימשתי כבורר מתווך, שניגש פה ושם, עזרתי להם בקבלת קרקעות, הייתי מעורב פה ושם. אחר כך כל השנים בביקורים, עוד לפני שעלה בכלל הנושא של מכירת העדר של בית השיטה. זאת אומרת, שהיחסים והקשר בינינו היה עוד הרבה לפני ש - - אבל ברגע שהתחילו לדבר על מכירת העדר

למה היה צורך למכור את העדר?

את זה תשאלו את אנשי בית השיטה לא אותי.

אבל אתה המומחה.

אני - - תראי. אני מומחה לגדל, אני לא מומחה להכנס ללב ולכליות של אנשים: למה, איך -

מה אתה מעריך?

כשיש בן אדם, כמוני, שחי מגידול בקר, זה המקצוע שלו וזו דרך חייו, אז אני לא בודק אלטרנטיבות אחרות. אלא אם אני אפסיד כסף. זאת אומרת, אם יבוא מישהו ויגיד לי, תשמע, תמכור את הפרות ותעשה במקום זה לול ותרוויח יותר, או שתעשה במקום זה מטע - זה לא מעניין אותי. כי אני איש של בקר.

אבל איך זה שאותן פרות - פה הם הפסידו ופה הן מרוויחות?

מי אומר ש"פה הם הפסידו ופה הם מרוויחות"? אני לא יודע. לא בדקתי את הדבר - - תשאלו אותי לשורה התחתונה? בית השיטה היתה צריכה כסף - וזה אחד האויבים הגדולים של הבקר, בכל המקומות, זה שאפשר לממש את זה. אם יש לך מטע שהוא מניב יותר, מניב פחות, אתה לא יכול למכור אותו, אתה יכול מקסימום לעקור אותו ולעשות במקומו משהו אחר. ביחס לבקר, אתה יכול למכור ולקבל בו-במקום כסף ובכסף אתה משתמש למשהו אחר. אם תשאלו אותי, זאת הסיבה היחידה למכירת העדר. וזה לא בגלל - - זה שקיימים עדרי בקר בארץ זה סימן שאפשר לחיות מזה. עכשיו, מה קורה: כמו בכל דבר: יש מישהו שיודע לעבוד נכון והוא מרוויח ויש מישהו שאולי הוא עושה כמה שגיאות, אני מתכוון: לא הבן אדם עצמו, אולי המערכת עושה שגיאות, אולי אם היו משקיעים עוד כמה עשרות אלפי שקלים אז זה היה הופך פתאום לענף יותר רווחי. אבל פה - היה מי שחשב שצריך להפטר מזה, בגלל כל מיני סיבות, אני באמת לא אכנס לזה. ואם תשאלו אותי - גם לך לא כדאי להכנס לזה. זה לא עניין לאישה.

מספיק שאגיד לך: על הגלבוץ אין מים. מאז דויד המלך שאמר "הרי בגלבוץ, אל טל ואל מטר", אז הגלבוץ הוא דל בגשמים. וזה לא רק מיעוט הגשמים, אלא הטופוגרפיה ותנאי הקרקע לא אוצרים מים, המים שיוצרים - נשטפים למטה, האדמה רדודה, האדמה לא אוצרת מים, וגם בית השיטה, ורם-און לפנייהם, הובילו מים לבקר במשאיות עם מיכלים. וזה לא יכול - - בקר לא יכול לשלם אף פעם הובלת מים במיכליות. ואנחנו באנו והתחלנו - - כמו שקיבלנו את זה, מהיום למחר. הדבר הראשון שעשינו זה לקחנו. הסתכלנו במפה ובשטח ולקחנו צינור של חמישה קילומטר, צינור פלסטיק שחור כזה, פרסנו על הקרקע, קצה אחד שלו חיברנו למעלה-גלבוץ, וקצה שני - ישר למיכל בשער הזהב, וראה פלא: יש מים! והעדר שקנינו רועה באותו מקום. באותם שטחים. באותם מתקנים. באותו מקום בדיוק. אנחנו בבוטקה של יורם, באותה סוכה, באותו מקום בדיוק -

אני לא מאמינה שזה עניין של צינור מים -

זה לא רק. אני לא אומר רק. אבל אני אומר לך: פה היה נושא שצריך היה לטפל בו. נגיד בגדול. והיו שתי דרכים לטפל. אחת: לבוא ולבדוק ולראות איך אפשר לעשות יותר טוב. אם אפשר. איך עושים את זה יותר טוב. והדיבור השני לבוא ולהגיד: בואו נמכור את זה. זה הכל. בעסק הזה אני חושב שאין מה לבוא אל יורם בטענות. היות שאת יודעת. נשמות רעות יש בכל מקום. ולחשופים זה. אני לא יכול להיות שותף לכל הדיבורים האלה. אני יכול רק להגיד: יורם והבנים שלו, ערן בעיקר, שהיה לנו קשר איתו כל הזמן, רק דברים טובים. אהבתי את יורם. פשוט.

תראי, בעצם. זה התחיל ככה. כשהתחילו בבית השיטה לדבר על חיסול העדר, אז זה כבר ברור היה ליורם שהוא לא ממשיך. זאת אומרת, זה תענוג קטן להמשיך להחזיק ענף שהוא תחת דיונים של חיסול. ואז היתה לו התלבטות מה הוא יעשה. בכל אופן הוא כבר היה אז בן ארבעים ושש. ארבעים ושבע. אנחנו קנינו את זה ב'97, אז הוא היה בן ארבעים ושש בערך.

אמרתי לו: יורם, אני אפעיל את מלוא קשרי ויכולתי, שאתה, גם אם לא נקנה את העדר מבית השיטה, בין אם אני ובין אם מישהו אחר יקנה, כי זה לא היה ודאי שאנחנו קונים, כי השוק פתוח, ואז אם בא מישהו ומציע יותר כסף או כל סיבה אחרת - - ואני דאגתי וסידרתי לו את העבודה שבה הוא עבד מספר שנים. זה בפיצ"וח. פיקוח חי וצומח. של משרד החקלאות.

מה שם קרה בסופו של דבר - קשה לי להבין. ורק לפני כמה זמן, כשהתנדבתי למילואים, פגשתי שם בחור שהיה המנהל של הפיצ"וח, שבהתחלה מאוד העריך אותו והם הסתדרו מצוין, ואחר כך, אני לא יודע למה ומה. כי זה כמו רשומון. לכל אחד היה סיפור אחר. אבל זה גם לא משנה. בסוף זה הגיע לזה שהם - - שהיחסים התקלקלו לחלוטין, ובסופו של דבר יורם אמר לי: "אל תיגש. אני החלטתי להתפטר וזהו. אני ילד גדול אני לא - - " ואז הייתי קצת שותף לחיפושיו שלו אחר מקום עבודה. דיברתי פה ושם עם כמה אנשים. לא מעט אנשים. וזה לא. לא כל כך הלך. אבל לא. לא אמרנו נושא. למדנו לדבר, גם הוא וגם ערן וגם אני. ממש עד הימים האחרונים. אל מי לא טילפנו. בשבילי זה היה היום משום ש - - גם לא הייתי בארץ. בדיוק הייתי בטורקיה בטיול.

זה מעשה בלתי מובן ובלתי מוסבר. היו איתי בטיול עוד אנשים, מהעמק. כולם הוכו בהלם. אף אחד לא העלה על דעתו - - אבל. זהו. הנפש של הבן אדם זה דבר מורכב. ועד היום אני שומע - - בעיקר מ - - מערבים ומכאלה שהיו איתו בקשר: שמענו שהוא היה חולה. שהוא ידע שהוא חולה. אני לא יודע. כי - - אני עוד לא הייתי... אני באמת צריך לגשת לעדנה - -

איך שלא יהיה, עוד לא אמרת לי מה את רוצה ממני -

תגיד, מי ניהל נגדך או איתך את המשא ומתן על מכירת העדר. זה היה המרכז משק של פה או שזה היה יורם? מי זה ניהל את המשא ומתן?

(שתיקה ממושכת) בשלבים הראשונים זה היה ראובן לפידות, יושב ראש מועצת הכפר שלכם. איתו התחלתי. אבל בשלבים המעשיים זה היה דניאל גוטמן. זאת אומרת, דניאל גוטמן התנגד לזה, הוא לא היה בעד זה. אבל ברגע שזה הוחלט, אז המגעים המעשיים היו עם דניאל גוטמן ועם יורם. מי קבע את המחיר?

את המחיר קבענו במשא ומתן עם ראובן לפידות ועם מתן רכס הגזבר. אבל ראובן לפידות היה מעורב בזה.

ולגבי תנאי התשלום - את זה גם קבעתם במשא ומתן?

זה ראובן לפידות ומתן רכס. אני חושב ראובן לפידות. הוא זה שהחליט.

ויורם לא ניסה למנוע את רוע הגזירה? לדחות אותה או למנוע אותה?

תראי. כל עוד זה היה בדיונים בבית אז אולי הוא ניסה. אבל ברגע ש... אמרתי לך גם. ברגע שההחלטה. שהדיונים התחילו - הוא אמר: "יאללה. מה אני צריך. זה עסק פרטי שלי? מה אני צריך להלחם על זה יותר מכך?" כי אנשים מבית השיטה מאוד אהבו את הפינה הזו של יורם. שאפשר לבוא לסוכה הזו ולשבת. זה היה מקום מפלט ללא מעט אנשים. חבר הפרלמנט שלכם אהב לבוא הנה. היו יושבים על קפה ובשר ומדברים פוליטיקה. - - תראי, אני לא ידעתי על הילדות הקשה שלו - - הוא לא דיבר על זה. עד היום. עד היום! לא שמעתי דבר. רק עכשיו שמעתי ש-. אבל גם אני, כששואלים אותי -

כמה פרות יש בארץ, בערך.

במסגרת הארגון, אני מניח: איזה 55 אלף. אבל יש עוד כמה אלפים, בעיקר במגזר הערבי. שהם לא מאורגנים במסגרת הארגון. אני מעריך את מספרן ב-15 אלף.

ליוורם - היו פה 400,

(לעצמו, כאילו נזכר) ליוורם היו בעדר - - כן.

הבנתי שתהליך הגידול היה זה: יורם היה מטפל בהן עד גיל מסוים, ואחר כך הם היו עוברים לדניאל גוטמן, למפטמה בכפר. שאלה שתי ממלכות נפרדות -

הפרות לא ממליטות ביום אחד, אבל הגמילה נעשית ביום אחד, ברגע שהעשב קמל ונעשה יבש, יש פחות חלבון במזון, אז משתדלים להקל על הפרות, ומבדילים בין - - יש כאלה שאחרי ארבעה חמישה חודשים ויש כאלה שהם בני שמונה או תשעה חודשים.

איך יודעים שהיא המליטה, הרי השטח הוא ענק, לא?

מה את לא מבינה - - (פרדי נעשה קצר רוח. מצייר מפה של השטח שקנה מיוורם בגלבווע, כולל שלוחת הר הגיבורים)

פה בית השיטה. פה הברקן, שזה פיסגה אחת של הגלבווע. כן. פה זה המזר, שהיום קוראים לזה הר גיבורים. שזה גם פיסגה של הגלבווע. פה נורית, ופה טפת נבו בנורית, ופה מלכישוע ופה מירב ופה מעלה גלבווע. המסעדה היא פה, לרגלי המזר. וזה השטח של בית השיטה. בית השיטה מכרה לנו רק חלק. את השטח הגרוע. את השטח הטוב - בית השיטה השאירה בידה. וזה שהיה לי הסכם ג'נטלמני עם בית השיטה, עם ראובן לפידות, עם מתן רכס, עם כולם, שאם בית השיטה ממשיכה למכור, כי זה היה די צפוי, אז לי יש זכות סירוב ראשונה. אני רק בנאיביות שלי ובאמון שלי באנשים, לא ביקשתי את זה חתום. כי אנחנו שילמנו הרבה בשביל החלק הפחות טוב של הגלבווע. גם צמוד לקו התפר, וגם שטח מבחינה טופוגרפית פחות טוב, אז לקחנו שטח גרוע והאמנו שביום מן הימים גם ימכרו לנו גם את זה. אבל כשבית השיטה הגיעה למכירה של השטח הזה -

למי מוכרים את השטח הזה.

מכרו כבר-

למי?

מכרו. אני לא רוצה להשמיץ אף אחד מבית השיטה. אז אני רק אגיד לך שפה מתן רכס שיקר אותי ומכר את השטח הנותר למישהו אחר למרות שהיה לנו סיכום שאני אקבל את זה. אבל החלטתי שכסף

-

אני יודע איזה קרימינל זה מתן רכס. כי אז כשבאתי לראובן לפידות, פגשתי אותו ואמרתי לו: ראובן, ככה עושים? והוא אמר: צריך לתת לצעירים קצת חבל. זאת אומרת, הוא זרק את זה על מתן רכס. אבל הוא זה שמושך בחוטים. הוא זה שמחליט בכל עניין. בקיצור, מתן רכס זה - - אחרי זה כתבתי לו מכתב קשה. הוא אפילו לא ענה. ואני בטוח שהוא רואה אותי, הוא בורח. עובר לצד השני של המדרכה. אבל את ראובן לפידות פגשתי בחגיגת החנוכה של המפעל החדש בפארק צבאים. אמרתי לו: ראובן, ככה עושים? והוא: שמע, מוכרחים לתת לצעירים חבל. הוא ניסה להגיד שאין לו יד ורגל בזה, אבל טוב. עזבי. אני לא נכנס לזה.

אני שוב תוהה: איך בן אדם חכם כמו יורם לא ידע שאפשר להעביר צינור מלמטה למעלה ויהיו מים זורמים? איך הוא לא ידע את זה, בן אדם כל כך חכם?

הוא ידע. הוא ידע. וכשהוא ראה את זה, הוא אמר: "כל הכבוד לכם שעשיתם. אני, לי לא היו נותנים לעשות את זה בבית השיטה". ועכשיו, אנחנו באנו. כאדם פרטי, אנחנו אמרנו: אנחנו לוקחים את ה... את ההוצאה הזו עלינו. אבל. את לא יודעת מה זה כפר? אני צריך לספר לך? יכול להיות שביום מן הימים קנו מכונה לשטיפת כלים, ובעצם אם היו קונים שנתיים-שלוש קודם, אז לכמה אנשים הגב לא היה נשבר. וזה היה כדאי מבחינת. מכל נקודת ראות. אבל יש סדר עדיפות. יש כסף קצר ואחד יודע ללחוץ יותר ואחד יודע ללחוץ פחות -

בעצם עשינו רשת מים שהיא משנה את הפרצוף של הכל! ממחסור - ליכולת תמרון, מתלות במובילי המים, לשחרור ולחופש מוחלט בכל הקשור באספקת המים לשטח. יורם הסתכל על זה בכאב לב. מצד אחד פירגן ואהב את העניין, אבל מצד שני: "אני לא יודע איך הייתי עושה את זה אצלנו".

עכשיו: מי הוביל את המים? ולמה אנחנו הצלחנו, חד וחלק?

למה. כי קיבלנו את העדר מהיום להיום. זה לא מצב שאתה מחליט להקים עדר ואתה קודם מניח תשתית, ואחר כך לאט לאט מפתח את השטח. לא. קיבלנו את כל מה שהיה. והפרות צריכות לשתות, אז יורם אמר לנו: יש אחד שקוראים לו פתחי, נדמה לי. מפקועה. שהוא יש לו משאית, עם מיכל עליה, הוא בא לחווה (משרטט במפה שלו), לנורית, ממלא מים מהבריכה של נורית מתחת למסעדה, ואתה מוביל אותו לשטח והוא שופך מים לשקתות. טוב. זה מה שהיינו אמורים לעשות. אבל כשבאנו לשטח, ראינו שבא פתחי הזה. קודם כל, רק לראות את הפרצוף שלו - גנב! על המצח שלו כתוב: אני גנב. בקבינה יושבים איתו עוד ארבעה שבאבניקים כאלה. "מה הם?" "הם אין להם מה לעשות. נסעו איתי לטייל". את מבינה? זה הגנבים של הלילה! הוא בא ביום, הוא מסתובב כמו בן בית במכלאה, הוא רואה כל דבר. אחר כך הוא נוסע לשטח, הוא יודע איפה הוא שופך מים, איפה הפרות ירבעו, בעצם מבחינתם זו רק הכנת שטחים. הוא בא, ואת הגניבה של הלילה הוא רואה ביום. ואז אמרנו: מה עושים?

ואז באנו בקשר עם קרן קיימת ועם כולם, צריך אישור של מהנדס המחוז ושל המינהל ושל משרד הפנים וצריך זה וזה, מים כן יגיעו, לא יגיעו. ארז, הבן שלי אומר: תראה אבא, פה 500 מטר מעל פני הים (מראה בציור על מקום החווה), ופה (במעלה גלבו) - 460. זה 40 מטר הפרש גובה? זה ארבע אטמוספירות? מים יגיעו! ימלאו את המיכל - לא בארבע שעות, אז ימלאו אותו בשש שעות. מה זה משנה?

כמה זמן לקח לכם להכין את הצנרת.

להגיד לך? קשה לי. יום וחצי.

אני לא מאמינה! אבל צריך שופלים וצריך צינורות -

שום שופלים! אילון שלכם שבחברות רבה, אנחנו איתם ביחסים מצוינים, עם הבוקרים של בית השיטה, בא עם טרקטור, מלבישים גלגל טוב שיש עליו קילומטר צינור, נוסעים, הצינור נפרס על הקרקע, לא מכוסה, לא חפור, לא כלום, ואחרי שעתים -המים זורמים. מה הסיפור.

עכשיו. כל השטח הזה, אולי זה לא בדיוק בפרופורציה מה שאני מצייר לך, אבל אנחנו עומדים לרכוש את העדר של מולדת. כאן. ואת העדר של חמדיה. כאן. אנחנו קונים את זה ממולדת. עם הפרות ועם השטח. ואז כ- -ל השטח הזה יהיה שלנו. כל העדרים בגלבווע יהיו שלנו. תוספת של 430 פרות - באדמת המרעה הכי גרועה בארץ. הכי גרוע - חד וחלק! אין יותר גרוע. לפני זה עבדתי שנים רבות בגולן. בגולן, ביחידת שטח, יש פי חמש אוכל מאשר בגלבווע. שם גם האקלים יותר טוב, גם הטופוגרפיה יותר מתאימה וגם כמות המשקעים רבה יותר - ובכל זאת קניתי את השטח הזה - נכון. כי אין לי אלטרנטיבה. הגולן לא עומד למכירה. אבל אני. אנחנו מקצוענים, חד וחלק! אנחנו יודעים איך לעבוד נכון. כל העדרים בגלבווע יהיו שלנו -

רוני יוניש, האחראית לבית העם

ולפעמים כשאני לבד. לגמרי לבד. אין אף אחד. אני מוציאה את הקסטה שלי. קסטת הוידאו הסודית. לא יותר מסרטון ישן. מכניסה למכשיר הוידאו של בית העם, מחרוזת של צילומים מרצדים במהירות מואצת של החגים ההמוניים שהיו פה פעם, כשאני והלהקה במרכז הבמה ומאות אנשים מרקדים, קופצים, שרים, חוגגים, נהנים, פנים אדומים מזיעים, רוקעים, מוחאים כף, מזיעים, צורחים, אם גם ראשו שח ועצב סובבנו, רוקעים, משתלהבים, הבה ונתלקח עם השמחה שבנו, מאז נבחר הועד החדש אני מקרינה את זה במעגל סגור. פעם ביום. אנשים מתחברים לזה. ומתחיים. ביחוד הזקנים. מוחאים כף. כל ערב בשבע נדמה לי שאני שומעת מחיאת כף מכל החדרים. מחיאת כף אחידה. כל ערב כשאני מקרינה את הסרטונים הישנים נדמה לי שאני שומעת את מחיאת הכף ההיא - או הזו? ונדמה לי שתיכף אנשים יצאו כל אחד מהחדר שלו, יצרו שרשרת כאלה, אחד אחוז במותני השני, נחשים כאלה, בכיוון הבמה. כמו נחל עם הרבה יובלים, כולם מתנקזים למטה ליד הבמה, שרשרת של בני אדם, אחד אחוז במותני השני, מתנדנדים מצד לצד, אוחזים, לא עוזבים

פנינה יוסי מאס, חוות התבלינים בגלבווע

פנינה: מה שלום עדנה? את בוכה. למה, היא לבד? אנחנו לא בסדר, יוסי. שעוד לא ביקרנו אותה - יוסי: תסלחי לי שאנחנו יושבים בחוץ, כשצינורי המטבח עוד עלינו. אבל מה לעשות. אני גם בעל הבית, גם הטבח וגם השומר -

פנינה: אולי אחרי שנגמור לבצור, מה אתה אומר, יוסי - יש לנו גם כרם ענבים -

יוסי: מרגע שיוורם הגיע לפה, ישר נראה פה שינוי. זה היה אחרי שמושב רם און מכרו את העדר שלהם לבית השיטה, מהרגע שיוורם נכנס במקומם, השטח עבר שינוי מידי. הוא מאוד טיפח את החווה, אני חושב שהוא ראה בזה בית שני. הוא בילה פה הרבה שעות. [כל דבר שהוא עשה, הוא עשה - - כמו שצריך. הגדרות - הוא] תיקן את הגדרות, את הדרך, הוא שיפץ שם את המבנה, הוא שתל דשא, הוא נטע בוסתן של עצי פרי, תרנגולות, זה היה ממש מקום יפה. ממה שיצא לי להכיר אותו - - בהתחלה פחות, אבל מייד התיידדנו, היה אדם חם, עם קליפה קשה בחוץ, אבל בפנים חם וישר כמו סרגל.

פנינה: בפגישה הראשונה יורם נראה מאוד גס ומחוספס. קשוח, כאילו שום דבר לא מזיז לו. אבל מהר מאוד התגלה אדם עם נשמה של ילד. ילד. אני די מאבחנת אנשים. איזה בן אדם! נוצר לו דימוי של אחד שלא איכפת לו. אבל היה כל כך איכפת לו. אנחנו גרנו פה לבד. היום נראה כאילו החיים שלנו

זורמים, ובאמת, יש חשמל, והכל מסתדר, אבל ההתחלה היתה נורא קשה. הייתי עובדת בשדה, יוסי עוד היה עובד בחוץ, מרימה ארגזים, מתעסקת עם הפועלים, קוטפת ירקות, עם קשיים טכניים שבכלל אי אפשר לתאר אותם, אני תיכף אבכה כמו שאת בוכה. והיה לי המלאך הזה. יורם. כל פעם שהיה לי איזה קושי.

איזה קושי למשל?

כשבאנו לפה הייתי בת שלושים ומשהו. כמה שנים לקח עד שהוא הגיע? שלוש ארבע שנים בערך. ואז הייתי בשיא הקשיים של העבודה. של הקטיפ, של המיון, ויוסי, היו תקופות שהוא לא היה פה, הוא עבד בכל מיני עבודות. גידלנו פה הרבה דברים. גם היתה לנו פה חקלאות אורגנית. חסה, סלרי, עגבניות שרי למיין, עשבי טיבול למיין, המון עבודה, ועבודה נורא קשה. אבל בעיקר הדברים הטכניים, תמיד או הטרקטור היה נתקע או האוטו היה נתקע, והמלאך הזה. היה קורא לי "מיידלה". כל דבר היה אומר: "מיידלה, בסוף זה יהיה בסדר". הייתי אומרת לו: יורם, כל כך קשה לי. היה עובר. רואה שיש בעיה. תמיד היה בא לעזור לנו כשביקשנו, וגם כשלא ביקשנו. הייתי אומרת: לא נעים לי. היה בא, שולח את העוזר שלו, סוחר, מסדר, עוזר, בלי להגיד מילה, בלי לבקש תודה, בלי לבקש תמורה, ממקום הכי נקי שיכול בן אדם לעזור. אני לא יודעת אם גם בכפר הכירו אותו ככה. כי בכפר היה לו מטען. וחבל. כי זה פוגע בבריאות. היום בדיעבד אני יודעת שאסור לכעוס, צריך לסלוח. היו לנו איזה שיחות קטנות פה ושם. והיה לו מטען. הוא הזמין אותנו כמה פעמים וקיבל אותנו בכזה - - עם איזה שפע כזה של נתינה. אנשים מקסימים. לפעמים הם גם היו יושבים איתנו. תמיד אמרנו לו: תבוא. אבל הוא לא בא. גם אחרי שהוא - - אבל הוא לא בא. אולי פעם אחת.

יוסי: הם היו כמה פעמים -

פנינה: אבל לא, לא רציני.

הוא המשיך לעבוד בפיצו"ח -

הוא לא שמר איתנו על קשר. וגם אנחנו לא. אנחנו כנראה אשמים. מאז למעשה ניתק הקשר. אני כבר גדלתי. אני כבר פחות צריכה עזרה. לא שהייתי צריכה. אבל זה היה מחמם את הלב שכן אדם שלא חייב לעזור -

אנחנו אמנם שכנים. אבל מאז ומעולם, עוד מימי התנך, שרר איזה מתח בין הרועים לבין הפלחים. ולא פעם העדר נכנס לשטחים המעובדים. אבל הוא תמיד בא לשמור על העדר, לתקן את הגדר, להחזיק אותם במצב טוב. אם איזה פרה היתה נכנסת, הוא היה מספיק להוציא אותה לפני שאני הרגשתי.

אתה פלח?

אני מעבד קרקע.

הכרמים למטה זה שלך?

שלי. אבל לפני כן היתה פה חוות תבלינים. השם חוות תבלינים זה משום שהיו לנו 15 דונם תבלינים. אשתי גידלה פה צמחי מים, היו פה ירקות אורגניים, ותבלינים. אני חקלאי. והרגשת שיש לך פה שכן שתמיד יבוא לעזרה. והוא אכן בא לעזרה כשהייתי צריך.

תמיד היה מוכן לשים כתף, גם באמצע הלילה. הוא היה מסתובב פה. היה מאוד אחראי. שמר על העדר, לא ראיתי - - כאילו זה - - בבת עינו. מה שלא כל כך אופייני למסגרת כפרית. העובדים עובדים את השמונה או עשר שעות שלהם, חוזרים הביתה. הוא בילה פה ימים כלילות.

הוא סיפק בשר למסעדה שלך?

אין לו משחטה. אני קונה רק ממשחטות מוכרות. אבל באמת, היה כיף לשבת איתו על כוס קפה, אצלי או אצלו, לשמוע את הסיפורים שלו. את הביטויים המיוחדים שלו.

פנינה: באנו בשנת 81'. ארבע שנים לפני יורם. באנו עם שלושה ילדים קטנים. ותינוק רביעי נולד לנו
פה. אני לא יודעת מה הילדים זוכרים כי גם הם עבדו בשטח. היו בבוקר חולבים את העיזים ואחרי
הלימודים עובדים המון בשטח. הוא עזר לנו, הוא לא היה צריך לעזור לנו. הרי העם הזה, כולם
מקנאים אחד בשני, יכול היה לקנא: מה, אלה, איזה כיף להם. ולא היתה שום קנאה. ממקום של:
תבואו ואני אראה לכם. היינו באים אליו ויושבים בחווה שלו פה וזה תמיד היה חוויה. נעשה על האש,
באו אליו המון חברים. לא מהכפר. מהצבא. בעיקר חברים מהצבא -

יוסי: באו אליו אורחים. חברים. לא מהכפר, בעיקר מהצבא. השתמשו בקטע הכביש שאנחנו שיפצנו.
לפעמים גם בחניה שלנו. אבל עינינו אף פעם לא היתה צרה. להיפך. אמרנו: תפאדל, יש מקום
לכולם. "עולם גדול ורחב ידיים". לא כך? למה שנהיה צרי עין? שנעשה לו מה שעשו לנו? כשרק הגענו
לכאן לא כל הכפרים השלימו עם קיומנו. היחס של עין חרוד היה עוין במיוחד. אי אפשר היה להבין את
זה. עד היום זה כך. כשרק הגענו הם התיחסו אלינו כמו: מי זה הקופים האלה שהתישבו על הגלבו
שלנו? אני צריך לפתוח את החלון כל יום ולראות אתכם מהחלון של הבית? להרים את העיניים ולראות
אתכם מכערים את הנוף שלנו? וכך עד השנים האחרונות, כשניסינו להעביר במועצה איזשהן תוכניות,
של פיתוח והרחבה ושיפוץ הכביש אלינו, הנציגים של עין חרוד - פסלו מייד כל הצעה שלנו. תמיד נגד.
זה מין צרות עין. יכול להיות שהעזנו להגשים איזה פנטזיות של כל מיני אנשים. אם כי כשאתה מסתכל
מקרוב קשה למצוא את הפנטזיה, כי זה קשה מנשוא. מסעדה זו עבודה משעבדת, יותר מפרות.
כשאתה מתעסק עם בעלי חיים, הם לפחות מכירים לך תודה. מסעדה זה דבר שאתה לא יכול להרפות
מהמתח. אתה עובד עם צוות. אתה לא עובד לבד -

היה איזה רגע שהרגשתם שאולי זה מעל לכוחותיכם?

פנינה: כל יום. רק לא להשבר. אבל כל יום - - המים. כמה תקלות היו לנו עם יורם סביב המים. איזה
בעיות! בן אדם נורמלי מזמן לא היה פה. לא מים, לא חשמל, כולם מציקים לך, כולם מתנכלים לך,
משפטים, המועצה - כולם נגדך. כל יום כאילו עשית למישהו עוול, כל הזמן. המון קשיים. לא טלפון,
לא - - שום דבר. עד שראינו משהו! ארבע שנים היינו בלי חשמל. היה גנרטור שהיו מפעילים אותו רק
בלילה. רק בשביל שהילדים יראו קצת טלויזיה ושמוכנת הכביסה תעבוד. וזהו. למעשה גידלתי ילד בלי
מקרר. היינו חולבים את העז באור הלילה. ויורם היה - - היתה לו הראשוניות הזו. את הלהיות איש
טבע. ממש. הוא היה כל כך שייך למקום ולעבודה. ראו אותו כל הזמן, כל הזמן ראית אותו, הוא כל
הזמן היה. הוא לא ישב ומישהו עשה לו את העבודה. הוא כל הזמן היה בשטח, בקרבת מקום. פתאום
צץ. כמו מתחת לאדמה. בדיוק כשאני על סף - - ומוכנה להשליך הכל - - הוא תמיד היה שם. אני לא
מבינה איך הוא -

יוסי: הוא הפריח את החווה הזו, הוא פתח דרך, שתל דשא, עשה בוסתן, עשה מלונה לשיחי הגפן,
הקים מגדל לשיחי הענבים. הגדרות, הוא שיפץ אותם.

פנינה: אין לי מילים לתאר אותו, יש לי יותר תחושות לגביו. אני לא יודעת אם הוא ידע כמה שאוהבים
אותו. הוא היה כל כך ממורמר על דברים שעצבנו אותו בכפר. כשהיה כועס על משהו - הוא היה כועס!
איזה כעס! בלי לסלוח. הוא לא כעס עלינו, לא היינו בין אלה שהוא כעס עליהם, את טפת נבו, למשל,
הוא שנה.

יוסי: בהתחלה הוא ניסה לעזור לה.

פנינה: ונדרה. איך הוא עזר לה. היא היתה יושבת עליו כמו קרציה.

יוסי: במקרה שלו -

פנינה: היתה נכנסת לו לתוך המקרר. בהתחלה, לפני שהצבא הלך מפה, היא הרי חיה מהצבא, את
כל מה שהם זרקו - היא אספה. היתה חולת נפש. היתה ממלאה את הבית עם כל הזבל שלהם: לחם

ישן. הפסקנו לבוא אליה. כי זה שיגע אותנו, היינו באים אליה, היתה ממלאה לנו את האוטו בלחם ובכל מיני. אבל הוא - - - עדנה היתה באה לסרק אותה. לרחוץ אותה. לעדנה הרי יש גישה לזקנים, כי היא עובדת עם זקנים.

יוסי: לנדרה הוא עזר הרבה. נדרה היא תימניה שנמצאת פה מראשית שנות החמישים. מאז האיכלוס הראשון של נורית במתישבים תימנים. וכשהישוב ננטש, נדרה העדיפה להישאר. נשארה, כי לבעל שלה היו שתי נשים, היא האישה השנייה, והיא לא רצתה ללכת עם האישה ההיא, אז היא נשארה פה באיזה מבנה נטוש ועברה פה את כל התקופה: לפני ששת הימים זה היה בסיס של מג"ב, אחרי ששת הימים זה הפך לבסיס גדנ"ע, והיא נשארה פה כל השנים. כשאני באתי לכאן היא קיבלה אותי. היא לא היתה זקנה. היא רק נראתה יותר זקנה. אבל היתה מאוד חסונה. על כל פנים היא גרה בתנאים של תקופת האבן.

היתה עובדת בכפר יחזקאל בנקיונות. היתה יורדת ברגל לכפר יחזקאל וחוזרת ברגל. כשהיא יותר הזדקנה היתה יורדת ברגל, והם היו מחזירים אותה. והיא התקיימה מזה שהיא...אוכלת שאריות מהצבא. היא לא היתה צריכה כלום, היה מספיק לה לחם ו - היא חיה בתנאי סגפנות נזירית.

היא לא היתה משוגעת. היתה שפויה לגמרי. דיברה תימנית ועברית ביחד. לא תמיד הבנתי. לפעמים ביקשתי ממנה לחזור. היה קצת קשה להבין אותה. היא טיפוס מיוחד. אני חושב שעדנה באה ועשתה לה מניקור לצפרניים, טיפלה בה קצת. ויורם תיקן לה דברים. סידר לה חשמל. סידר לה מים. קצת ניקה לה מסביב. הוא תמיד דאג לאפרוחים בתחום המחיה שלו. פורס עליהם את חסותו. גם אני הרגשתי שיש לי שכן טוב שתמיד מוכן לעזור. ולכן אני גם הייתי שפוט שלו. כל מה שהוא ביקש -

פנינה: מה הוא היה עשוי לביקש? הוא אף פעם לא ביקש -

יוסי: הוא באמת - - - כמעט לא ביקש. יחסים כאלה טובים. הרגשתי שזה היה אדם מיוחד. הוא הקרין אנרגיה -

חשמל היה שם עוד לפני. אבל הוא סידר שם דוד חשמל וכירת גאז ומנגל גדול, היה עושה תמיד לחברים שלו שמחות, הוא היה מרכז אירועים. תמיד היית רואה שם רכבים באים לבקר, וחברים. לפעמים היה מביא אותם לפה. אבל בדרך כלל שם. גם אותנו הזמין לסוכה שלו. ואנחנו הזמנו אותו אלינו -

פנינה: אבל הוא אף פעם לא בא.

יוסי: אני חושב שהוא נורא התאכזב מזה שחיסלו את הבקר על הגלבו. הייתי פוגש אותו עם הגששים - מאיפה אתם מקבלים את המים שלכם?

יש פה בריכת מים של מקורות, את רואה את מבנה הבטון העגול? הבריכה היתה בריכת המים של נורית. הבריכה סיפקה מים גם למחנה הגדנע וגם לבקר של יורם. מכיוון שהמסעדה יותר גבוהה מהבריכה, בהתחלה הבאנו מים בעזרת מיכל וטרקטור, סידרנו לנו מיכל קטן -

והתחלקתם עם יורם במים?

לא לא. השעונים היו נפרדים. אבל כולנו לקחנו מהבריכה.

למרות שהוא לא סיפר לכם, המים זה היה אחד הדברים שהקשו עליו. זה שהוא לא יכול היה להשקות את הפרות. היה משקה את הפרות בעזרת משאית עם מים -

אל תזכירי את זה. אני לא ידעתי שיש לו בעיה. ידעתי שלנו פה יש בעיה קשה עם המים. כי הצינורות פה היו שבורים והיה צריך להשקיע מליונים ומקורות לא רצו לקחת את זה על עצמם. שנים היה לי פחד מוות של: מה יהיה, אני אשאר בלי מים. רצו שנשקיע מליונים בלעשות קו חדש. אז זה צד אחד, אבל זה לא קשור לקטע שאת מדברת עליו. רק השבוע, או לפני שבוע. דיברתי עם קצ'ה. וזה מרגיז אותי כי קצ'ה פתר את הבעיה. וזה נורא מרגיז. אני לא ידעתי שליוורם היה קשה כל כך. כמו שקצ'ה בא,

הסתכל, ואמר: רגע, יש לי לזה פיתרון. אני לא יודעת בדיוק מה הוא עשה. הוא הוריד צינור ממעלה גלבו. והוא משקה אותן שם. הוא לא צריך להביא אותן לבריכת המים כאן כדי לשתות. קצ'ה משקה אותן שם. יש לו איזה סידור. הוא יודע להסתדר. יש לו סידור. דרך מעלה גלבו. הוא משך צינור. אז הוא אמר: איזה שטות. כי אמרתי לקצ'ה: אני לא רואה אתכם פה. כשירם היה, כל הזמן הפרות היו לידנו. יורם היה לידנו. חבר'ה. אני לא רואה - - - אז הוא אומר: יש לנו שטחים אדירים. אמרתי, גם ליורם היה. הרי אלה אותם שטחים - אז הוא אמר: כן, אבל לא היה לו איך להשקות אותם. הוא משך את הפרות לכיוון של איפה שיש מים.

אבל איך אתם פתרתם את בעיית המים אם לא השקעתם מליונים?

בסוף לקחו מכל אחד מאיתנו איזה סכום, מאיתנו, מיורם, ואני לא יודעת ממי עוד, מטפת בטח לא, היא בחיים לא היתה נותנת כלום, וחייבו את מקורות לקחת על עצמם את קו המים. עד אז, כל המים ברחו. שילמנו על כל המים שברחו. שילמנו סכומים שלא השתמשנו בכלל. ברחו, זאת אומרת, הצינורות היו מפוצצים מרוב יושן. אני רואה שזו בעיה שכל כך הטרידה את יורם, שכואב לי הלב - - - שאפשר לפתור כאילו. קצ'ה פתר, כי יש לו אולי קשרים. אני לא יודעת -

יוסי: מה הוא פתר?

פנינה: שאלתי את קצ'ה, למה כשירם היה, הוא כל הזמן היה פה, והפרות היו פה. כל הזמן. כל הזמן הפרות היו פה.

יוסי: כי קצ'ה טיפל בזה בצורה אחרת -

פנינה: הוא משך מים משם - ולירם לא היה מים משם. והיא אומרת שזה מה שהרס אותו. המשאיות האלה. המשאיות שהיה צריך להביא לפרות שישתו -

יוסי: היה מוביל גם עם הטרקטור -

פנינה: וזה כסף. כל ההובלות האלה, זה הרבה כסף. כואב הלב. אני בכלל לא ידעתי שיש לו בעיה - - - כזאת. כמה שזה מרגיז -

יוסי: מעניין, שאף פרה לא מפחידה יותר את האורחים שלנו, ולא פולשת לכרם -

פנינה: מי בכלל חשב - - - עניין כל כך פשוט -

יוסי: בעוד שלושה חודשים תוכלי לשתות יין מהכרם שלנו. יין בוג'ולה, זה יין צרפתי ששותים אותו בדיוק שלושה חודשים לאחר הבציר, בתאריך קבוע, כל שנה באותו תאריך: ביום שישי השלישי בחודש נובמבר. שזה חג היין בצרפת. הבוג'ולה, הוא משהו שבין מיץ ענבים לבין יין שתוסס, אבל שלא השלים את התסיסה. והוא מאוד פירותי, מאוד בוסר, יין צעיר, פראי. הוא לא מתוק, אבל הוא לא יין יבש שהתישן.

בוג'ולה. רק להגיד את השם הזה מדליק אותך מבפנים. גם בארץ עושים את זה כל מיני יקבים. יין כזה שיושב על השיניים, קצת מחוספס. יותר פירותי, יותר תוסס, צעיר. הענבים הם תערובת של קברנה-סוביניון ומרלו, שני זנים רציניים -

פנינה: אנחנו לא בסדר שעוד לא ביקרנו את עדנה. אבל עדיף לתת למהומה לשכוח. נכון יוסי? אחרי שכולם הולכים. אנחנו תמיד ככה. מחכים קצת - - - איזה נשמה -

יורם הינמן, מגדל בקר

כל הפרחים הצהובים שהיו פורחים כמו סרטים צהובים במקביל לכביש, בשולי הבריכות, בשולי שדות, בשולי פרדסים, פסים-פסים של צהוב שמורכב מפרחי חרצית ומרור וסביון וחרדל, כל הפרחים הקטנים האלה, שאינם ניכרים כל אחד לעצמו, החרצית והחרדל והסביון, והקטנים עוד יותר: האספסת והטודורוס והנורית, והממש קטנטנים - היו יוצרים בהתאחדם פסים פסים של צהוב, כמו קושט העמק בסרטים צהובים. ואני לא רואה את הסרטים הצהובים האלה שתמיד היו לי סימן. אני כנראה תעיתי.

מנסה ליצור קשר עם עדנה. הרגשה מוזרה של מישהו או משהו מתחכך בי. אני לא רואה אף אחד אבל מרגיש את החיכוך הבלתי נעים. אני לא לבד. כנראה התרחקתי מאוד מהיער.

ראפה זועבי, נעורה

את יורם הכרתי בואי נגיד בשנת שבעים. משהו כזה. היה לא כל כך חזק, רק "שלום שלום". אחרי זה, בואי נגיד, בשנת '75 התחלתי להכיר אותו פה עם הבקר. התחזק הקשר בינינו בשנת '80. היה יוצא לואדי פה עם הבקר. היינו כל הזמן מסתובבים. היה דואג לשומרים שם, אפילו שהוא לא היה שומר, הוא היה אחראי על הבקר, אבל כל שומר שהיה עובד פה בשטח היה דואג לו. באמת, לא בגלל שאת -

אני עבדתי גם בשמירה וגם הייתי מגדל. אבטיחים ודברים כאלה. אז גם שמרתי. את האמת, הוא דאג לשומרים, התיחס אליהם, אל כל אחד מה שמגיע. היה בן אדם טוב, היה אוהב לעזור. היה עצבני אבל אחרי כמה דקות היה נרגע. כמה פעמים היה יוכוח בינינו. או עם מישהו אחר. אחרי כמה זמן הוא בא, נרגע. ככה התחלנו. עד שהוא עבר לגלבו.

כשעבד בגלבו, את האמת, היה הקשר איתו חזק. היה מבקר אצלנו בבית, היינו מבקרים אותו. עושים על האש. היה אוהב לעזור לאנשים, אמת. אני שמרתי במועצה ובאזור בית שאן. פה. אזור הקיבוצים. אבל כל הזמן היינו בקשר. בגלל שעזרתי לו שם בגלבו. כל הזמן היינו בקשר. אם זה מסיבות, אם זה להסתובב בלילה. ו - כל הזמן הוא אהב את המשפחה שלו. כל הזמן "עדנה עדנה!" רק עדנה בפה שלו כל הזמן. אמת. ואני לא חששתי שירם. יגיע למצב כזה. לא הייתי מאמין! זה היה בתוך היום שלנו. לא הייתי מאמין. אבל מה לעשות.

הוא היה עוזר להרבה אנשים. היה אוהב לעזור. מה למשל? בכל דבר. אפילו שהיה תופס תפיסה לא במקום, היה מנסה קודם לעזור, אחר כך, אם יש משהו חריג, היה מטפל בזה. תקחי אצלו בגלבו. אנשים שירתו אותו בגלל הכבוד שלו. אם זה מהשטחים, או מקו התפר. לא היו עושים לו נזק. היו גונבים, אבל לא - לא בגלל זה הוא נאלץ למכור את העדר - לא, הוא לא נאלץ למכור את העדר. הוא רצה לצאת לעבודה אחרת. ובגלל זה מכרו את העדר. לא בגלל שהוא - - לא בגלל גניבות ולא בגלל זה - אני. מאה אחוז. אפילו עוזי בעצמו נלחם שלא ימכור.

אני הבנתי שבגלל שהעדר הפסיד - - בגלל הגניבות - -

העדר לא הפסיד בגלל גניבות. זה הכל - - אם הפסיד זה היה בגלל משהו אחר. לא בגלל גניבות. גנבו באמת כמה. באמת גנבו. אבל מה זה - - כמה יכולים לגנוב? לא גנבו עדרים. היו גונבים עגל פה עגל שם. באמת. בגלל יורם לא עשו לו את זה. אולי אם היה מישהו אחר שם אולי היו גונבים לו. אבל בגלל יורם, שהיה לו כבוד, היה עוזר להם, לא היה איכפת לו מי זה, אם זה יהודי או ערבי או משהו. היה אוהב לעזור. אמת. הרבה פעמים היה מוצא את הגדר קרוע. והנשים. הבחורות. אוספות דברים בתוך היער. היה הולך, סוגר את הגדר, שם אותם באוטו שלו ושולח אותם הביתה. עד לכפר שלהם. כמה פעמים עשה את זה. אבל מי שיעני עשה לו בעיות, הוא שנא אותו. הוא, מי שאהב אהב, מי שעשה לו בעיות - הוא שם איקס עליו.

היתה אישה בגלבו, שכנה שלו, טפת נבו - - את יודעת מה עשתה לו? בגלל זה קרא לה "שרמוטה". אני לא שמעתי מילה כזו ממנו. את המוות עשתה לו! עזר לה בכל: מים, אוכל, בכל היה עוזר לה. בסוף היתה קורעת את הגדר, מכניסה את הבקר שלה למים שלו. אמת! אבל שיקרה. אם קרא לה מילה כזאת, זה אחרי ש - - אבל אני יודע, בטוח, לא סתם. שעזר לה בלי סוף. חבילות היה נותן לה. חבילות! וזה אסור! חציר. נתן לה. רק שתהיה - - כשבעלה עזב אותה הוא עזר לה המון. עזר לה, ממש עזר לה. ביחוד עם הילדים שלה. ואם הוא אמר עליה מילה כזה, זה אחרי שהיא הוציאה אותו מדעתו. לא לא, אין לו דברים כאלה.

אחרי שמכרו את הבקר, התחיל לעבוד בפיצו"ח. את האמת. אני אמרתי לו: עזוב, תשאר בגלבו. והוא אמר: מספיק. אני רוצה לראות את המשפחה. אמת. כל הזמן היה עובד עד שתיים עשרה בלילה, עד שתיים בלילה, לפעמים היה יושב עד הבוקר בגלבו. לשמור על העגלים. באמת שמר. אמרתי לו: עזוב, תשאר פה, יותר טוב לך, עזוב אותך מהפיצו"ח, כמה זה? שנה, שנתיים, שלוש? מחר יתהפך המצב וייצאו כל הפועלים מהפיצו"ח. יתהפך המצב, לא יהיה צורך ביחידה הזו. והוא אמר: עזוב, אני רוצה לנוח. מספיק לי.

אבל לא היה לו מנוחה -

הוא אהב את העבודה. בגלל זה. אהב את העבודה שלא היה לו רגע. בגלל זה. אז התחיל לעבוד בפיצו"ח. גם בפיצו"ח אהבו אותו בהתחלה. היה בעבודה שלו מכיר את כל האזור. והיה מדריך אותם ממקום למקום. והיה להם עבודה טובה. והיה להם תפסות. והיה מאות של גניבות. נגנבו עיזים מכפר יחזקאל. ובעזרת יורם, חזר העדר. באמת. בעזרת יורם. הוא, לא היה איכפת לו לילה, אישה, היה מוכן לעזור לכל אחד. בחמש בבוקר התקשרו אליו: נגנב ככה וככה. הניע אוטו וטס.

ואחר כך כשרשמו דוח, הוא לא היה איכפת לו שלא הזכירו את שמו בתפיסה. העיקר: חזר. העיקר נתפס. אני לא מקבל כבוד על זה. הוא הדריך אותם, הוא שלח אותם, היה יכול להחזיר את העדר בלי שיהיו איתו. בלי שהפיצו"ח יהיה שותף. אבל לא.

אז הוא לא היה עם המשפחה יותר אחרי שהוא עבר לפיצוח -

לא. אבל היה לו יותר זמן. ביום. לא כל הזמן עבד לילה בפיצו"ח. רק מאז שהתחיל להיות סייר במועצה בחצי משרה. סייר במועצה, אז התחיל בלילה. - - למה. שהוא אוהב את הלילה. הוא אוהב לשבת בחוץ, ממרסס למעלה, להסתכל על העמק, להסתכל - - . בגלבו אותו דבר. היה עולה מעל הזה - מסתכל. יושב. היתה לו משקפת. גם משקפת לילה היתה לו.

אם הזכיר את השותף שלו שלמה גפני? באמת לא נכנסו לעומק הזה. אני ממנו רק הייתי שומע ששלמה גפני עשה טעות שהתאבד. את זה הייתי שומע ממנו. ולא רק אני. כל החברה שלי שמעו. היה אומר: למה עשה את זה, למה? זה מה ששמעתי ממנו. אבל אף פעם לא שמעתי שהוא שנה. אמת, לא בגלל שאת - - רק כל הזמן היה בפה שלו: איך שלמה עשה את זה, איך!

בשביל זה אנחנו לא מבינים - - הוא דיבר כל כך קשה על המעשה של שלמה, שלא מבינים איך **הוא** עשה את זה -

"איך הוא עשה את זה". הבנת? גם אני התפלאתי איך הוא עשה את זה. אני לא האמנתי. אם לא הייתי רואה בעיניים שלי -

מה ראית בעיניים שלך?

אז ש - . לא הייתי מאמין.

ראית אותו מת?

כן, בטח. אני הייתי בחוץ, בבריכות. קרא לי ניר שפר. אמר לי: ראית את יורם? אמרתי: אני לא יודע. היום לא ראיתי אותו. הוא אומר לי: תעשה סיבוב בבריכות, תמצא אותו. תחפש אותו. עשיתי סיבוב בבריכות, עוד פעם התקשר אלי: נו, מצאת אותו? אמרתי: לא. אז איפה הוא יכול להיות? אמרתי: תקפוץ לבקר למעלה. יכול להיות שהוא על יד הבקר. תעשה סיבוב. אולי תמצא אותו. עלה לבקר. אין. עשה את הסיבוב. ראה את האוטו עומד שם על הכביש.

מתחת לבית קברות?

כן. ליד התלולית. על הדרך. אז הוא מתקשר אלי, אומר לי: בוא. אמרתי: מה קרה? אומר לי: בוא. לא צריך יותר - - כשהגעתי, תפסתי את - - העצבים. התחלתי לבכות. לא יוצא לי מהראש. אותו רגע

שראיתי אותו. זה כמעט ארבעה חודשים. כל הזמן. יורם שבר אותי. איזה שבועיים לא עבדתי. כאב לי הלב. איך שאומרים: אללה ירחם.

ולא חשבת שזה לא יכול להיות?

לא. עד שאם לא הייתי רואה את זה בעיניים שלי, לא הייתי מאמין שהוא עשה את זה. לא הייתי מאמין! אפילו שהיו עושים כל - - לא יודע מה.

אז אתה ראת את אותו ראשון, לפני המשפחה. והמשטרה -

לפני המשפחה ולפני המשטרה. אני הייתי פה בשטח. (בוכה) אם לא הייתי רואה - לא הייתי מאמין. שישכנעו אותי - לא הייתי מאמין! לא יודע. לא הייתי מאמין. כל כך אהב את המשפחה. אהב את הילדים. את הנכדים. כל הזמן בפה שלו. אין. לא היה עובר לילה אחד. שתיים עשרה. אחת. להרים טלפון לעדנה. לילה טוב. אין! יומיים לפני שקרה את המקרה הזה, ישבנו בשער של הכפר, הוא אמר לי, בשבוע הבא, יש לו חבר באיזה קיבוץ בדרום, הוא נוסע אליו להביא איזה משור של פסל. אתה והוא?

כן. הוא אמר שפעם נתן לו משור, ניגש להביא אותו כי החבר לא צריך אותו, נשפץ אותו, נשים אותו פה, לפעמים נחתוך אותו בשר, משהו. שלושה ימים, יעני, לפני ש - - . ישבנו, שתינו קפה, הרגשתי, הבריאות שלו לא. אבל לא - - לא חשבת על דבר כזה.

נוספו לו המון קמטים -

אני אומר לך, מרגישים. אבל שיעשה דבר כזה - - לא הייתי מאמין! לא הייתי מאמין. למה. הוא היה נגד זה. כל פעם ששמענו על מישהו שעשה לעצמו ככה, היה מתחיל לקלל: מה הוא עושה. למה? והזכיר כמה פעמים את שלמה. והיה עוד מקרה אחרי זה פה בבית השיטה. לא לפני הרבה זמן. גם כן: בשביל מה?

נכון. הוא היה אומר יש פתרון לכל בעיה.

בטח. באמת הוא עזר לכולם. אמת. בזמן האחרון הוא לא רצה אפילו - - ריב. פה באזור. בגלל שהוא עבד במועצה. היה קורה בכפרים הערבים משהו, איזה סכסוך על משהו. היה נוסע ומשלים את זה. היה נוסע ומשלים את זה, שלא יגיע למשטרה. שלא ידרדר למצב יותר - -

בזמן האחרון הוא עבד בפיצו"ח וגם סייר מועצה. וסייר מועצה הוא גם אחראי פה על הכפרים ועל המושבים. כשהיה קורה משהו. בין סולם וכפר יחזקאל, משהו. כבשים, מרעה, משהו. הוא היה מנסה לתקן לפני שיגיע למשטרה. וכמה פעמים עשה את זה.

והצדדים קיבלו את המעורבות שלו.

כן. (הפסקה)

אז אתה היית באותו לילה כאן בסביבה -

כן, בטח. אני לא הייתי מאמין שיעשה דבר כזה. לא הייתי מאמין! היה בא עם עדנה. לא פעם אחת. כמעט כל שבוע באו אלי. עושים על האש, אוכלים, שותים, בלילה אם יש משהו - יוצאים - . אני התחלתי להכיר אותו משנת 70'. כשהיינו ממש צעירים. הוא יותר מבוגר ממני. אחרי שגמר צבא, התחיל לעבוד בבקר -

ואתה גם כן חמוש עם אקדח?

אה - - עכשיו לא. הייתי. פעם היה איזה תקל קטן כזה. לקחו את הנשק. אבל - - אין לי בעיה עם זה. אני לא כל כך צריך את הנשק - - היום אפילו שוטר או זה. לא יכול ישר לשלוף אקדח ולהרוג. אז הם מנסים - - שלא להגיע לזה. לא צריך להגיע לזה - -

]]עדנה אמרה לי שהיה אוהב לקרוא הרבה מהתנך וממשלי קרילוב והיה אוהב לדבר במשלים. את זה אתה זוכר?

אני האמת לא הייתי שם לב לזה. אני רק זוכר שאם מישהו היה מתווכח איתו על דת, אז הוא היה מתחיל לצעוק וככה, והוא היה משתתק, אבל את האמת, לא הייתי שם לב, זה לא היה בראש שלי - הוא סיפר לי פעם, שבמלחמה בתעלת סואץ, גם שם היה אחראי על עגלים. היה בקר שם, במצרים. והוא היה אחראי על זה. היה קוצר להם תירס במגל. ומאכיל אותם. היו גם שוחטים להם. היו הרבה זמן שם, במלחמה. גם זה היה מספר לי. על זה יכולתי להאזין לו. אבל דברים כאלה, כמו שאת אומרת, מדע, דת, לזה לא שמתי לב.

בחיים שלו לא לקח משהו שזה לא שלו. היה מספר לי הרבה על חברה שלקחו מהצבא וזה. בחיים שלו לא לקח - - גפרור ככה שזה לא שלו. האמת. היה מספר על אנשים בצבא: לוקחים וזה. והוא בכלל לא. לא מתיחס לדברים כאלה.

אבל היה לו איזה חזירה שם למעלה. וזה היה שלו -

טוב, זה. זה משהו אחר. זה לשחוט ולאכול. היה מאכיל את חצי העמק.

עד שמשרד הפנים נדמה לי באו ואמרו לו לסגור את זה.

היה גם צד אילות ודברים כאלה. אבל הוא לא - - היה מחלק את זה. מחלק לחברים. הוא אהב בשר, אהב. את האמת. ואהב בשר כבש. כשהתחיל למעלה עם הבקר בגלבע, נתתי לו שתי טליות וזכר. שישים אותם שם. אז הוא היה שוחט ואוכל. גם אני הייתי לוקח מזה, שוחט ואוכל. וכשהוא גמר עם - - כשמכרו את הבקר, הוא החזיר לי את מה שלקח. כל מה שנשאר שם הוא החזיר לי.

אמרת ששחטתם ואכלתם - או שהם המליטו?

הם המליטו. למה נתתי לו שתי נקבות וזכר? שימליטו. היה לו זכרים. היה שוחט. היה מחלק. היה עושה הרבה מסיבות. המון אנשים באו אליו.

אז הוא החזיר לך שלושה - שתי נקבות וזכר?

התרבו עוד איזה חמש. אבל כל הזמן הוא טיפל בהם. שם להם זה - - הבאתי לו חבילה, שתיים, שמנו שם. שיהיה לו חבילות. והיה שוחט. לחברה פה. היו באים. עושה מסיבות שם בפנים -

אתה הכרת את הבן אדם שהביא לו מים במשאית?

כן. אחד מפקועה. כשהיה לו בעיות עם זה מפקועה, אז אחד מאצלנו היה מביא לו. מנעורה.

מה אני אגיד לך. חבל. הפסדנו אותו. הפסדנו אותו וכל האזור הפסיד אותו. עד שהתרגלו אליו בזמן האחרון. בשלוש השנים האחרונות כשהיה סויר במועצה וכולם התרגלו אליו ואהבו אותו, ועזר, באמת עזר. האמת, הוא היה אמיץ, היה תוקף. מי שהיה מפריע או משהו או לא היה אמת - היה תוקף, לא היה איכפת לו. אפילו היה יושב בתוך - - כל מקום, אפילו אצלנו בכפרים. הוא זיהה דבר שלא נכון - לא היה איכפת לו. היה תוקף. אבל בצדק. לא תקף סתם.

מתנצל? אם היה הוא אשם, היה מתנצל. אבל אני לא זוכר שפעם היה אשם. את האמת. אבל כשהיה כועס על מישהו - באמת היה מתנצל. קרה כמה פעמים עם מישהו אצלנו שהיה ויכוח ביניהם. אמרתי לו: זה בן אדם שוטה, עזוב. אז הוא בא, התנצל. (שתיקה) היה עוזר לאנשים. היה הולך קונה מהכיס שלו דברים ומביא להם. הוא היה חייב להביא משהו. היה חייב - לשומרים. פה ושם. אפילו קופסת זיתים קטנה. בחגים היה עושה -

(ראפה נחנק מהתרגשות. מטפטף. לאחר שהתאושש) אהב את המשפחה. כל הזמן "עדנה עדנה". כל הזמן. היא לא היתה הולכת לישון בלי שהיה - - השעה שתיים עשרה, היה מרים טלפון: את הולכת לישון? לילה טוב. וכל הזמן סיפר על הנכדים, על הילדים. כמה אהב את המשפחה. הפסדנו אותו. וכל

האזור הפסיד אותו -]]

עוזי אילת, מגדל בקר

"בימים שבהם אומרים את שבחו של אדם רק כהספד, אני רוצה להגיד את הדברים כאן ועכשיו, שיוּרם ישמע, במסיבת הפרידה ממנו:

אנחנו נפרדים מיורם לאחר שלושים שנה בבקר, מהם 15 שנה שנלחם לבד בגלבוּע. ועכשיו הוא נוטש. הפרידה שלנו מהגלבוּע היא עדות לקשיים בהם נתון ענף הבקר בארץ בכלל ואצלנו בפרט. בעדר בגלבוּע בצד שנים טובות היו לא מעט שנים פחות טובות, שלא כולן נגרמו על ידי גורמי שמייים. טעינו כנראה בשיטת הגידול, בתחלופת הפרות ואולי גם בבחירת הגזע שיתאים לתנאי השטח המיוחדים להר. בעצם הקשיים האובייקטיביים הכריעו את הכף והביאו אותנו להחלטה לצמצם את העדר ולהתרכז בצד המזרחי של הגלבוּע.

ההר הזה הרווי בהסטוריה וביופי עונתי יחיד במינו אינו מסביר פנים לגידול הבקר בשיטות מודרניות: היער הסבוך, בעיית המים, הקירבה לגבול, המדרונות התלולים, הגדרות אינסופיות וחלוקה שגויה לחלקות ענק בהן העדר 'הולך קצת לאיבוד', אלה קשיים יומיומיים שיוּרם עמד בהם כמעט לבד במשך כחמש-עשרה שנים, שכאמור בחלקן היו מלאות תקווה וחלקן מאכזבות. ועוד לא הזכרתי את השריפות ואת שנות הבצורת שהן חלק בלתי נפרד מחייו של מגדל פרות. ולכן אין פלא שיוּרם החליט לנטוש לדרך אחרת.

מה שחיפה על הקשיים והאכזבות זה היופי הנדיר של הגלבוּע בחורף והאווירה שמשרה ההר וכן מערכת הקשרים והחברות שיוּרם פיתח במשך השנים. לא לחינם הוא נקרא מלך הגלבוּע או מלך ההר, אחד שדבר לא נעלם מעיניו.

אגלה לכם סוד. היה בינינו ויכו באיזה היקף לערוך את המסיבה הזו, בחוג המשפחה עם בוקרים מהאזור או להוסיף את כל החברים והידידים שיוּרם רצה לשתף בפרידה שלו מהבקר ומהגלבוּע. וכשראיתי את הרשימה הבנתי כמה חשוב ליוּרם האירוע והחברים שהיו הינם חלק בלתי נפרד מיורם בגלבוּע. אני מודה שאני לא מצטער שהמסיבה עברה לתאריך הנוכחי ושהיא נערכת בהיקף שבחרו עדנה ויורם.

אני מסופק אם יש עוד אדם בעמק שמסוגל להביא בקריאת טלפון והזמנה כמות כזאת של אנשים למסיבת צהרים.

ליוּרם כחיית בר שמצא את המשך דרכו בעבודה בשטח אותו הוא אוהב, אנו מאחלים הצלחה ושיחזיק מעמד לפחות כמו מספר השנים בגלבוּע.

ותודה לעדנה ללא העידוד, הריסון והרסן, תרתי משמע, יורם לא היה מחזיק כל כך הרבה שנים בבקר בכלל ובגלבוּע בפרט.

לבסוף, כמתנת פרידה, לפי אופיו יורם ודאי ימשיך באותו להט גם בעבודתו החדשה, בתוך כתוב 'ותכהינה עיניו', לכן בחרנו לתת לו משקפת, שימצא את הגנבים וירדוף את השודדים, בשם כל הצוות, עוזי אילת".

איציק סאמה, פקח

כשיוּרם הגיע לעבודה, ידענו שהגיע דרך קשרים, אז אנשים אמרו: מה הביאו לנו כזה אדם מבוגר? רוב הפקחים הם צעירים יוצאי יחידות קרביות, היה רק אדם אחד יותר מבוגר. נפתלי. אבל אני. מהתחלה. אני אוהב לעבוד עם אנשים כאלה. אני מוצא שאנשים מבוגרים. גם עם נפתלי. אלה אנשים חכמים, הם לא נתפסים לקטנות, אין להם הקופצנות הזאת, חוסר השקט של אנשים בגילי. שמרוב שרוצים להספיק הכל יחד ולהיות בו זמנית בכמה מקומות, אין להם ראש לעבודה.

לא הרבה אנשים רצו לעבוד עם יורם. לעשות מארב על איזה גבעה בשעה שתיים לפנות בוקר, אין להם סבלנות לזה. הם רוצים אקשן. לקרוע את הכביש, לנסוע לעפולה לאכול, להסתובב, והוא היה איש עבודה.

הייתי יושב בבית, מחכה שיבוא לאסוף אותי. לפעמים היה בא לאסוף אותי טיפה מאוחר, כי היו לו כל מיני סידורים לעשות: ללכת לקיבוץ, להזהיר את האנשים שם, שיעשו גדרות, הייתי רואה שכבר שש חצי, הייתי אומר לו: יורם, תבוא תקח אותי, הייתי מחכה. לפעמים היה אוסף אותי גם בשבע. הייתי קצר רוח. לא מבחינת העבודה, כמו שהייתי רוצה כבר להיות איתו -

ואז היינו נבלעים בחושך. יושבים על איזו גבעה או בתוך פרדס או בקרחת יער, והייתי מרגיש שהיער הוא ידידותי וכך גם הלילה. והירח. הרגשתי בטוח, היה לי ביטחון. ידעתי שהבן אדם הזה יודע יותר מכל אחד אחר. ורואה. מרגיש אותך מבעד לחשיכה. והרבה מפקחים הרגישו ככה. נכון שלא כולם רצו לעבוד איתו. אבל הרבה מפקחים הרגישו ככה.

]]וכל פעם שעבדנו יחד הייתי מנסה אותו. לא היה נושא בעולם שדיברתי עליו, שדיברנו עליו, והיו הרבה נושאים, הכל, ותמיד הוא ידע לדבר עליו. לא היה נושא בעולם. הייתי מנסה לעשות לו תרגילים. הייתי קורא בכל מיני - - יושב לבד בבית, סתם יושב באיזה מקום ושומע מושג כלשהו, איזה מונח בלועזית, צירוף מילים, הייתי אומר לעצמי: אני אבחן את יורם. והייתי זוכר את זה לערב, כשהייתי עובד איתו, והבן אדם הזה היה עונה לי. זה משהו מדהים. השאיפה שלי היתה, שאנחנו נדבר על איזשהו משהו, ואני אגיד לו: לא, זה לא כך, אתה טועה. שמעתי בטלויזיה ש- - קראתי בעיתון, זה לא כמו שאתה אומר, - - אין. זה לא קרה. משלי קרילוב. אבא אבן. יהושע בן נון.]]

אני חוקר בעבודה שלי. כשיש עבודה, אז אני במשרד, אני חוקר. כשאין עבודה, אז הייתי עובד עם יורם. כמעט כל שישי או שבת, לרוב שישי היינו עובדים, יום שישי בלילה. והיינו תופסים. הודות לאמצעים לראיית לילה. ולאנטנות. הוא היה מקושר. מחובר. כמו איזה מרכזיה. או מרכז פיקוד מרחבי. שקולט נתונים מהמרחב ומשדר בחזרה. היה מחובר עם ראש המועצה, עם הרמטכל, עם העצים והעננים ועם אלוהים בכבודו ובעצמו.

עד שיוורם בא חשבתי שאני מכיר את הגלבו. אני הרי גר באזור הגלבו, פתאום זה מקום חדש. שאני לא מכיר. טיילתי שם, גרתי שם, אבל לא - - לא מכיר. הוא היה לוקח אותי למקומות, עם בורות, תעלות, גדרות ישנים, איפה ריססו, איפה השקו, איפה כרתו עצים ונשארו גדמים, וכשאת מכירה את השטח הוא לא מאיים. את כבר לא נופלת לבור - -

היינו עומדים באיזשהי גבעה, היו לו את כל אמצעי הראייה ללילה, היה לו רכב מוסווה, יורם צבע אותנו, כדי שאף אחד לא יזהה אותנו. אמצעי עזר משוכללים: מירס, מכשיר קשר, פלאפון, זה נרכש בשיתוף של המועצה עם הפיצוח, עם כל האנטנות האלה, באיזשהו שלב, כשהיינו רואים משהו חשוד, היינו עוצרים, והאנשים שהיינו תופסים אותם, אם זה תוך כדי גניבה ואם זה סתם, ביקורת, התחילו לפחד. אמרו: שמע, אנחנו לא יודעים איפה הבן אדם הזה נמצא.

ובאמת, כשהוא עבד באזור הזה, לא היו גניבות. ואם היו, היו מאוד מעטות. בכלל. היו גנבים והיו מבריחים והיו - כשהם הגיעו אלינו לפיצו"ח, הם היו אומרים: אנחנו לא רוצים לגנוב באזור הזה. אנחנו מפחדים מיורם. כי הוא יכול לצוץ מכל חור. וזה נכון. אני עבדתי איתו וראיתי איך הוא עובד. עם כל האמצעים לראיית לילה היינו באים לאנשים בהפתעה, וזה היה משהו מדהים. אנשים היו משתגעים. כמו מתחת לאדמה.

הרבה פעמים כעסתי עליו על הקטע הזה, זאת אומרת: הוא הביא ל - . אבל בדוחות אירוע שהיו מגיעים אלי ואחרי זה לחמוד, השם שלו אפילו לא הוזכר. כדי שיקבל את כל הקרדיט. הוא לא דאג

ללחוץ ולבוא לחמוד ולהגיד לו: שמע, אני הייתי שם. הוא לא היה כזה. אמרתי לו: אם אתה לא תרשום את הדברים האלה, אם זה לא יודע למי שצריך לדעת, אז יגידו כאילו שאתה לא היית. אבל בינינו, יורם לא היה צריך את זה. כולם ידעו שבזכותו יש הרבה תפיסות.

לדעתי. כשהוא עבד בפיצו"ח הוא היה בעל הבית. היה לו רכב, היה לו את כל האמצעים, מכשירים לראיית לילה, מכשיר קשר, טלפונים. הוא היה מקושר לכל האנשים, וביחידה כזאת איש כזה נחשב למבין גדול. לאחד שיש לו מהלכים - אחד בעל כוח. בגזרה שלו. וקרה מה שקרה, פתאום לחזור להיות - - לעבוד בש.ג., זה נפילה. כשאני עבדתי איתו בגזרה שלו, מי לא היה פונה אליו: כל העולם היו פונים אליו: חברות שמירה, יחידות צהל, כל מי שהיה קשור לאזור, נידות משטרה, היו שואלים אותו, היו מתעניינים בו, כי היה קשוח, היה לו גם כוח, היה יכול לעצור אנשים, בעזרתי, כמובן, כי אני החוקר, היה יכול - - מה שהוא רצה היה יכול לעשות באזור, הפיצו"ח נתן לו כוח. מבחינת סמכויות, והמעוצה נתנה לו את כל האמצעים - היה מקושר לכל העולם. עם כל האנטנות האלה. לכל העולם. ולהגיד לך משהו? גם לאלוהים. בפירוש כך.

אז למה הוא נפלט בסופו של דבר מהיחידה הזאת?

למה הוא נפלט? אני לא יודע אם אני יכול לספר את הדברים האלה. יש דברים שאני לא רוצה להכנס אליהם, כי עדיין אני עובד ביחידה. זאת אומרת, הוא נפלט בגלל שהוא היה יותר מדי טוב, לדעתי. הוא עזר למפקחים אחרים בוויכוח שהיה - - הוא עזר למפקחים אחרים לצאת מהוויכוח שהיה להם עם המנהל שלנו, הם נלחמו, וחמוד, המנהל שלי, לא אהב את זה כל כך. הוא הרגיש שהוא צודק בוויכוח שלו עם שני המפקחים האלה.

לכן, כשדורית התקשרה אלי - - דורית. יורם לקח אותה תחת חסותו. היא עבדה פה בתור פקידה, והיו לה המון בעיות, היום היא לא עובדת, פיטרו אותה. היו לה בעיות אישיות והוא עזר לה, לקח אותה תחת חסותו, וסידר לה דירה בבית השיטה ועזר לה. היא עכשיו כמו הבת שלהם. הוא לקח גם את עופר בורג תחת חסותו, זה בן אדם שהיה כל כך מופנם, עצם הדיבור עם אנשים היה קשה לו, עזר לו בהכל, ולימד אותו לדבר, כמו שאמרתי - איש ממש טוב. אף אחד לא היה עושה את זה. מי לוקח בן אדם ומשקיע בו, בלי שום אינטרס. לגבי עופר ודורית, הוא הוציא אותם מהבעיה שהיתה להם, והביא אותם לבית השיטה, סידר להם דירה וטיפל בהם, גם עדנה, עדנה עזרה לו, הם אנשים שמאוד אוהבים לעזור לאנשים אחרים. והם עזרו לדורית, ועד היום דורית קשורה אליהם והם עזרו לעופר בורג. הוא התגרש מאשתו, מפקח שעבד איתנו. יורם לקח אותו תחת חסותו. היה מלמד אותו - - להגיד שלום לאנשים. כל כך היה מופנם. ויורם היה נפגש עם הרבה אנשים. וכל פעם כשהוא נפגש - - כשאני הייתי הולך איתו להפגש אז אני מכיר את הנוהל: שלום, מה נשמע. מכירים אחד את השני. עופר היה יושב בצד, לא מדבר מילה. וזה מאוד קשה להוציא בן אדם מהמצב הזה. גם ביחידה הוא היה מופנם, ופתאום הוא התחיל להיות לו זיק בעיניים. לאחר כמה זמן עם יורם.

אני יכול להגיד לך שהוא היה המורה שלי. זאת אומרת. לא מבחינת העבודה, לי כבר היה ותק של שמונה שנים, כמו מבחינת חיי היומיום. ישבנו ביחד המון. ודיברנו. וכשאת יושבת עם בן אדם בשעות הלילה באיזושהי גבעה, "שעות הלילה" אני מתכוון - - היתה תקופה שעבדנו משש בערב עד שתיים לפנות בוקר. ובימי שישי ושבת כשהיינו עובדים מעשר בלילה עד שש בבוקר. ואם היינו תופסים, אז היינו ממשיכים גם אחרי שש בבוקר. ובשעות האלה, כשאין פעילות, היינו יושבים על איזה גבעה ואחד שופך את הלב לפני השני.

יורם היה נוכח. הוא היה איתך. הוא היה אחד עם היער ועם הלילה והכוכבים והעשב, נשם בקצב אחד איתם, הוא היה אחד עם הטבע, הוא היה נוכח, הוא שמע אותך וראה אותך, העיניים שלו היו עליך

והוא עטף אותך בנוכחות שלו. כולו איתך. והרגשתי איתו בטוח ומוגן. ששום רע לא יאונה לי. הוא לא היה בהול להשיג איזה דבר. רק להיות ער וקשוב.

היה קורא לי כורדי ואני הייתי קורא לו הזקן. במין חיבה כזו. וזה שם שנכנס. בכל הפיצוח התחילו לקרוא לו זקן, בגללי. בתור שם חיבה.

ידעתי הכל עליו. ידעתי אפילו. כשישבנו ודיברנו, אני ויורם, הוא סיפר לי כמה שהוא אוהב את הילדים שלו, ואיך הוא התחיל עם עדנה ואיך חמו לא רצה אותו, התנגד. ויורם שכל כך התאהב בעדנה רצה בכל זאת. ובסוף הוא הצליח, כמו שבכל הדברים הוא הצליח. כל פעם שהייתי מספר לו עלי ועל אשתי, כל מיני בעיות, שלפעמים קורים בין בני זוג, הוא היה אומר לי: איציק, תלמד כלל אחד: אף פעם אל תפגע באשתך. אל תקלל אותה. אל תצעק עליה. תמיד תנהג בה בכבוד. זה הפתרון לכל הבעיות. ותראה שתרוויח. מאז שאמר לי את הדברים האלה, לא שהייתי מקלל ומרביץ - חלילה, לא הייתי עושה את זה, לא הייתי מרביץ בחיים לאשתי. אבל את יודעת, לפעמים, כשיש כעס אז לפעמים מקללים, צועקים, והוא לימד אותי, הוא אמר לי: אף פעם אל תפגע באשתך בדרך הדיבור שאתה מדבר איתה. וזה עזר.

והוא לא היה רק נאה דורש, אלא היה בעיקר נאה מקיים. כי היה לו שיתוף מלא עם אשתו. זה מה שהורג אותי. הקטע הזה. אני אומר לך, הרבה לילות לא ישנתי אחרי שהוא עשה לעצמו מה שעשה. אני אמרתי לעצמי: איך בן אדם שכל כך אוהב את אשתו, את הילדים ואת המשפחה בכלל, אבל אשתו ממש היתה הראש, איך אחד כזה, שאוהב את האשה והמשפחה כל כך הרבה, אני לא ראיתי אבא כזה, היו הרבה זוגות שאנחנו מכירים, לא ראיתי אהבה כזאת. כל הזמן הוא היה מדבר רק על עדנה, בסוירים - רק עדנה. ועדנה. ועדנה. יום אחד אמרתי לו: שמע, אתה מספר עליה כל כך דברים טובים, אני יום אחד אתחיל איתה, אני אגנוב לך אותה. בצחוק כמובן. וזה לא נכנס לי לראש, גם היום, איך הוא עשה את זה לעצמו. ולמעשה פגע בעדנה. מצד שני, יכול להיות שהוא. אבל הוא היה נגד, נגד התאבדות. היינו יושבים בבקר והיתה שם תמונה של איזה אחד שהוא עבד איתו, שלמה, והוא כל הזמן אמר: איזה מטומטם, איך הוא עשה את זה לעצמו, הרס את המשפחה. רואים אותו רוכב על סוס. הייתי שואל אותו כי הייתי סקרן. כל דבר הייתי שואל אותו: מה זה ומה זה. כל דבר. למדתי ממנו הרבה. שאלתי מי הבן אדם. הייתי סקרן. אז הוא סיפר לי. היינו מדברים עליו המון. שהאשימו אותו בהתאבדות של שלמה וזה לא היה נכון, הוא עזר והוא תמך. אבל מצד שני, הוא שם פס על כל מי שדיבר עליו. הוא היה נגד ההתאבדות. זה מה שהורג אותי. הוא היה נגד. כל פעם הוא היה אומר: איך הוא השאיר את האשה ואת הילדים במצב כזה. זה בן אדם חכם, שידע מה יכול לקרות אחרי, אחרי שמישהו מתאבד. למשפחה.

זה לא נתפס. כשדורית הודיעה לי שהוא נפטר, שהוא התאבד, קראתי לחבר שלי באשיר ונסענו מיד לבית השיטה ואני אמרתי לו: באשיר, אני לא מאמין שהוא התאבד. בוא. יש לי פחות או יותר ידע. אני סקרן. לא יודע מה. אמרתי לו: בוא נלך לרכב. נסענו לרכב, התחלתי לבדוק. אמרתי: המשטרה פה פישלה. התחלתי לבדוק, סימנים. הלכנו לבדוק את הרכב, למצוא סימנים שאולי מישהו עשה לו משהו. מישהו ירה בו. לא האמנתי. אני עד היום לא מאמין. אני לא מצליח להכניס לי לראש, איך אנטי, אנטי התאבדות, עשה את זה. ממש לא האמנתי. והלכתי, בדקתי. בדקתי את הרכב, יחד עם באשיר. היום יש כל מיני תרגילים איך לביים התאבדות. איך יכול מישהו לרצוח אותו ולביים כאילו שהוא התאבד. זה שתפס חזק את הנשק זה לא משנה. אני הייתי סקרן, הייתי חייב לדעת, לפחות גם כן להרגיע את עצמי, אחד שהוא מאוד יקר לי, אני רוצה לדעת: מה, למה הוא עשה את זה, אם הוא עשה את זה לעצמו. אולי אני אמצא שם איזה משהו ואני יודיע למשטרה: תשמעו, יש פה משהו לא בסדר. כי אני לא האמנתי שהוא עשה לעצמו - שהוא התאבד. אנחנו הגענו כבר מאוחר, בבוקר. הטנדר עוד היה

שם, אבל כבר ניקו את הכל. אבל אמרתי: בכל זאת, אני אלך לחפש. אני יודע שהמטרה היא לא עושה עבודה מי יודע מה. במיוחד כשמחפשים סיבה טובה לסגור את התיק. לא מחפשים לחקור ולהתאמץ יותר מדי. אבל לאט לאט. תשמעי. התאספו כל העדויות מכל מיני מקומות. נכון להיום. עכשיו. אני לא מאמין. שום דבר לא ישכנע אותי.

אחרי שיוצא נפטר הייתי הולך אל עדנה כמעט כל יום שישי. הייתי יושב איתה. עכשיו אני לא כל כך הולך. לא בגלל שאני לא רוצה, אלא יותר בגלל שאני יש לי גם כן עבודה ובעיות שלי, אישיות, וקשה לי לעזוב את הכל וללכת כל פעם. אבל אני רוצה ללכת. מאוד כיף לי כשאני נמצא שם. מתיחסים אלי כמו אל בן משפחה. ניסיתי לנחם אותה. אני מת לעזור לה. וקשה לי. זאת אומרת, אחד כזה. נכון, גם אני עברתי טרגדיה יותר קשה. האח שלי נפטר ואבא שלי נפטר וכן אחותי נפטר, כל זה בתקופה של חצי שנה. בשנת '91. ואני יודע איך זה להרגיש כשמישהו מאוד יקר הולך. אני מנסה, ניסיתי לעזור, אני אומר לעדנה: אם תצטרכי משהו אז תתקשרי אלי. היא לא מבקשת כלום. אני מת שהיא תתקשר. יש לי מין... ציפיה כזאת. שהיא תתקשר ותגיד לי: איציק שמע. אולי אתה יכול... יש לי בעיה. תבוא - - . ואני אסע אליה ויעזור לה

עירית אריין, חברת ילדות

יורם ואני היינו חברים חברים. וניהלנו שיחות. בלי סוף. תוך כדי שהיינו נוסעים. בגלובע, בשדות, בגבעות. היה מתקשר, ובקול הבאס שלו: מה העניינים. רוצה לבוא. פעם אחת, תוך כדי נסיעה, הוא ראה שהמכונית שלפנינו, לפי מהירות הנסיעה, לפי איך שהם נוסעים, ואמר: אלה באו לגנוב. זה היה בשעות היום. אז הוא עצר אותם. אהלן, מה העניינים, נוסעים לבלות, כך בחברמניות, נתן להם להבין שלא כדאי להם. והוא החזיר אותי הביתה ואמר: אני חוזר לשם. לבריכות דגים.

ולא פעם לקח אותי למקום התצפית שלו ב"יער". היה יושב עם המשקפת באיזו נקודה ביער, והוא ראה דברים! הוא ידע לראות בפרטי פרטים. היה מסתכל על פרה, או על אשה, ולפי איך שהיא מתנועעת קבע: היא בהריון. או שהיא מסתכלת על שדה שלף, שדה קצור, ואומר: בעוד יומיים נעביר לכאן את הפרות. זה מרעה מצוין.

מנקודת התצפית הזו ביער היה מבחין בשתי מכוניות - אחת יוצאת מתל יוסף לגבעת קומי ואחת נוסעת ליד כלא שטה, ואומר: תראי שהם יפגשו בבריכות דגים. וברגע המתאים היה גולש לאט לעמק, כמו דיה בעקבות הטרף, האורות של הטנדר כבויים, הרי הכיר בעל פה את דרכי העפר, הוא כל הזמן היה בשליטה.

ובאחת הנסיעות שלנו אמר: אני לא אמות חולה. מין אמירה כזאת. מה תעשה? תסמכי עלי. ופעם אחרת אמרתי לו: יורם, כמה טוב שיש לך אקדח. איפה שאתה מסתובב. כי היה לו מסלול פחות או יותר קבוע. ומה הבעיה לאיזה מחבל לעקוב אחריו ולעשות לו מארב. והוא אמר: האקדח הוא לא בשביל לירות. כך אמר. האקדח לא בשביל לירות. כנראה בשביל להרתיע.

זה רק מוכיח שהוא היה בשליטה. תמיד. מאז שהיה ילד היה עמוד התווך של המשפחה שלו. והוא חשש שאם יהיה חולה יכולת העמידה שלו תפגם. קורה שגם עמודי תמך קורסים. והוא החל להתמלא ספקות. לגבי יכולתו להמשיך לשאת - -

פעם אחת, חודשיים וחצי לפני - - המקרה, באתי בלילה במכונית שלי. אני רק לפני שנה וחצי עשיתי רישיון. יורם היה בשער והוא הקביל את פני: מה זה, עירית, התחלת לנהוג? אין לך מה לעשות. את יודעת מה הולך בכבישים? האמת: שנינו היינו מופתעים. אני לא ידעתי שהוא - - לעדנה יש רישיון כבר שנים, הוא המשיך, והיא לא משתמשת בו. ואני אמרתי: לעדנה יש אותך. לי אין נהג שיקח אותי. והוא אמר: אני נורא גאה בך. רק תזהרי, בחייך. אמרתי: קניתי את המכונית בשביל לנסוע לחזרות המקהלה

בעין חרוד. אז אם אתה פה. החזרות הן בימי שני. בעשר זה נגמר - - והוא אמר: יופי. אז תכנסי לכאן. נשתה קפה. אני אעשה לך סיבוב - - אמרתי: אני מקווה שתמצא משהו אחר, שלא אפגוש אותך יותר מפעם פעמיים. והוא אמר: לא. בינתיים זה בסדר. בינתיים אני שומע דברים. הוא התכוון: בקשר לעבודה חדשה. מאנשים שנכנסים ויוצאים בשער. הוא יכול לברר איתם לגבי עבודה אחרת. כמה שבועות אחרי זה כשחזרתי מהמקהלה כבר לא ראיתי אותו.

והנה ביום שישי בצהריים, יומיים לפני המקרה. כל יום שישי אני עובדת בדואר, עוזרת לחלק עיתונים, אני רואה אותו. באתי מבחוץ והוא עמד לצאת - ונפגשנו בדיוק על המפתח של - - והוא לא אמר לי כלום! דבר שעוד לא קרה. והוא נראה איום. עם הראש באדמה. המשיך ללכת, יצא. עצרתי אותו: יורם, מה העניינים? עזבי! הוא אמר. נראה כבוי. אמרתי במתיקות: עוד שלושה ימים יש לך יומהולדת. מה לקנות לך ליום - עזבי אני אומר לך. אל תטרחי. והסתלק.

אמרתי לעצמי: אגמור בדואר ואתקשר אליו. הוא נראה איום ונורא. נעול. חתום ונעול. עברה השבת, ולא התקשרתי. שכחתי. פרח לי מהראש. חוץ מזה, בדרך כלל הוא היה זה שמתקשר. אני אף פעם - - תמיד הוא זה ש - - והנה ביום ראשון... שלושה ימים לפני יום ההולדת שלו... זה מעיד על שליטה מלאה. תמיד היה. וכשהיה נדמה לו שהשליטה שלו ב - - מתערערת, הוא בחר... אבל הכל היה מתוכנן. למשל: ניר שפר אמר לי שבבוקר של... המקרה. בעצם, בבוקר האחרון בחייו, ניר הבחין שהשמשה בצד של הנהג נמצאת בחצי גובה. מורדת. ומאוד קשה להוריד את השמשה הזו. זה הטנדר שלו. אז ניר באופן אוטומטי העלה את השמשה בחזרה. ובלילה, כשמצא את הטנדר ואת יורם בתוכו, הבחין ששוב השמשה מורדת לחצי גובה. זה רק מראה שיוורם תכנן הכל לפרטי פרטים. כשהשמשה למעלה והקבינה סגורה, ההדף יותר חזק. כך ניר שפר הסביר לי. והפגיעה יותר קשה. וכשהשמשה למטה, יש פחות הדף, הפגיעה של הכדור לא כל כך משחיתה את הפנים. הדם לא פורץ בקילוחים ונמרח על הכל. אלא זורם בשקט. כך ניר שפר הסביר לי.

היו לו כל מיני מיחושים. דברים קטנים. אבל הוא פחד שיהפכו לדברים גדולים. שישבשו את האיתנות שלו. ואני כל כך מצטערת שלא - - כי למחרת ה - - אסון הגיעה התשובה מהבדיקה. שהכל בסדר. היה חשש - - בריאות. יתכן שאם היה דוחה את זה, ממתין לתשובה וגם מוצא עבודה אחרת - [אבל גם אם היה ממתין לתוצאה. ונוכח לדעת שהכל בסדר. הוא הכניס לו לראש שהוא לא ימות חולה. עמוד התווך שהוא היה מגיל אפס החל להחלש. הקורוזיה. כמה כוחות יש לבן אדם. והוא בחר את העיתוי. לפני שמגיעה תוצאת הבדיקה. שלושה ימים לפני יום ההולדת שלו. זה בן אדם עם שליטה. היה בשליטה עד הסוף.]

יורם הינמן, מגדל בקר

הם באים. אני רואה במשקפת את המכונית הלבנה. נועם גפני נוהג. יעקב הדר זקוק לנהג. ידעתי שיבואו. כשלא ראיתי את החסידות בחודש אפריל, ידעתי שבמוקדם או במאוחר הם יבואו. תמיד ידעתי שהסכנה האמיתית היא מהצד הזה, מהעמק, לא מקו התפר. האיום האמיתי. לקח לו עשר שנים, לנועם גפני. לעלות לפה. עכשיו הוא בא לגבות את החוב. מחודש פברואר אני מחכה. עכשיו סוף מאי. ידעתי שהסוף שלי יבוא מהכיוון הזה, לא מעבר להר. מעבר להר באים הגנבים. מסכנים. מכאן, מהעמק למטה, יבוא הרוצח.

שנים אני מסתכל למטה במשקפת. בעיקר לכיוון מערב. משם באים העננים. ואחר כך לצפון, משם באות החסידות, [את רואה את החסידות? את יודעת לאן הן עפות? איזה אפריקה! הן עפות לתפוס מקום בשדרת הברושים בפרדס. אלה עם הגזיה יתפסו את שש שבע העצים באמצע, והשאר - את כל השאר. הן גמרו לאכול את הצפרדעים והנחשים שמצאו בשדות אחרי שהחציר נקצר ונערם. בתוך

החציר, שם הן מוצאות את המזון שלהם.] ואני לא רואה אף אחת. כל שנה בעונת הקציר של השחת הן מופיעות. לא להקה, אחת פה ואחת שם, בלאות. מחטטות בשחת המונחת לייבוש ולפנות ערב הן עפות מרחק קילומטר במורד הגבעות, מסתדרות ללילה בשדרת הברושים בפרדס. ואז אני יודע שיהיה מרעה טוב השנה. ויהיה חציר. ובקרוב נעביר את הפרות לעמק. ואת העגלים למפטמה. אבל השנה לא ירד גשם. בדצמבר הכל השתגע. ההדרים פרחו. עדיין היו אשכוליות ולימונים בצמרות העצים וכבר הם פורחים שוב, עצי המנגו שאמורים לפרוח בפברואר-מרץ פורחים בסוף דצמבר. פירות כמו שצריך הם כבר לא יעשו. וכששדות המרעה נשארים חשופים, הפרות עוצרות את הייחום. ואז, מי יודע אם יולדו עגלים - באפריל הכל היה יבש. ולזה הוא חיכה.

שאני אגרור את עצמי למטה, לבית הועד, ואבקש תוספת לתערובת. להחזיק את הפרות בחודשי הקיץ. שאני אבקש תוספת תקציב. על חשבון שנה הבאה. לא. הם לא יראו אותי בשום ישיבה. הם יאלצו לעלות לכאן. עכשיו מאי והעגלות לא עלו במשקל, בגלל הבצורת. הם באים במכונית של יעקב הדר. ודאי שקלו באיזה מכונית ומי ינהג. ידעתי שנועם גפני מחכה. ושיש לו סבלנות. עשר שנים חיכה. הוא הגזבר של הועד החדש. לא, הוא לא יראה אותי מתחנן לעוד כסף.

כל היום רבץ האובך והסתיר את הגלבו, ועכשיו, משהתפזר האובך, הם באים. אני רואה את המכונית פונה בצומת נבות. חיכו לאובך שיתפזר. הם לא יודעים בדיוק איפה זה. איפה למצוא אותי. לא מכירים את הדרך.

הם מתעכבים במסעדה. בכוונה. הם יודעים שאני עוקב אחר המכונית החדשה שיעקב הדר קנה לו. מכונית כזו לבנה חדשה מזמן לא נראתה פה. במסעדה ישאלו עלי את יוסי. פנינה תציץ מהמטבח. הם יזמינו אצלה צלי בשר מתובל בשמן זית עם זעטר, נועם אוהב את זה כמו אבא שלו. יש להם המון זמן. שום דבר לא בוער להם. אם היו מזמינים אותי הייתי מצטרף. אף פעם לא ישבתי במסעדה. עשר שנים הייתי שכן ואף פעם לא אכלתי בה.

הם יוצאים מהמסעדה, נועם מחזיק ליעקב הדר את הדלת. הם נכנסים לדרך העפר. הם כאן. מגיעים ממש עד הסוכה עם המכונית. כמו בעלי בית. יוצאים מהמכונית, טורקים את הדלתות, קודם יעקב הדר ואחר כך נועם גפני. עם עיטים בכיסי החולצה, ידיים בכיסים.

יעקב הדר קטן וערמומי עם תנועה לא מודעת של החלקת כף היד על בלורית לא קיימת. הוא המלך. ונועם גפני עושה דברו.

חם היום, מה, אומר יעקב המלך. תראה מה זה, הוא פונה אל נועם. כבר חמש בערב ועדיין כל כך חם. אפילו פה. ונועם גפני אומר: מזל שיש להם פה צל. בין העצים. לא הצעתי להם קפה. לא נראה מתאים. יתיז עליהם טיפה על החולצות הנקיות שלהם. הידיים עדיין בכיסים. נועם גפני נותן ליעקב הדר לדבר. לא, הם לא ישמעו ממני. אני לא אתחנן לפנייהם. שמע, נוף יפה יש לך פה. ואיכות חיים. בלי דאגות.

מה אתה אומר, נועם. כדאי לעבור לכאן. נוף. אוויר. בלי בלבולי מוח.

אבל אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו. כל הכפר על הכתפיים שלנו.

והמצב קשה. קשה. בכפר לא יודעים את זה. אבל מחר למשל. יש לי פגישה קשה בקופת חולים. בהנהלת המחוז. כמה אשראי אנחנו יכולים לתת לכם, הם יגידו. כבר שלושה חודשים אתם לא משלמים. אבל תרופות, אני אומר. אתם לא יכולים למנוע מהזקנים שלנו את התרופות שלהם. תשלמו, הם יגידו. אם היה לנו - לא היינו משלמים? קופת חולים מאיימים לסגור את הברז. אם אתה לא מביא את הצ'ק אין לך מה לבוא, כך אמר לי הרופא המחוזי. הוא רודף אחרי כבר חודשיים. מה אתם רוצים, רבותי, קטעתי אותו.

בואו נמכור את העגלים עכשיו. נכון, כרגע הם שוקלים שלוש מאות קילו, שזה לא הכי -

אמרתי: בעוד חודשיים כשיעלו במשקל, תרוויחו עליהם פי שתיים -

ונועם גפני אמר: נכון. אני מבין אותך. אבל במה תאכיל אותם? תסכים איתי שתרופות לאמא שלך למשל זה יותר חשוב ממזון לעגלים. עם כל הכבוד ל - . כך בפירוש זה עומד.

הוא לא מסתכל לך בפנים, הגזבר. אלא מדבר עם מישהו שעומד כביכול לידך. הוא נראה כמו מהמהם איזה ניגון, מנסה להיזכר במנגינה. כך הוא נראה. כאילו רק המנגינה הזו בראש שלו. נורא מתאמץ להיזכר בה. הוא יותר מלוטש מאבא שלו. אבל אותה בלורית מוקפדת. איך שאתה יכול להיות קופי של בן אדם בכלל בלי להכיר אותו. עשר שנים נועם גפני חי באמסטרדם, ואני הייתי שולח את הכסף לשם. כי שלמה גפני לא יכול לכתוב. התחיל לו הרעד הזה די מוקדם. הייתי כותב לו את הכתובת ושולח. העט מציץ לו מהכיס, אבל אני בטוח שהוא מתקשה בכתיבה כמו אבא שלו. עד שאמרתי לו, שמע. זה לא בסדר. מה אתה חושב שלא יודעים בכפר לעשות חשבון. כך וכך עגלים כפול כך וכך לירות. למה לך. נמאס לי. לא הסכמתי. אמרתי לשלמה: מה אתה שולח כספים. תטפל בעצמך. לא היה לו נעים לשמוע. תטפל בעצמך, אמרתי לו. עכשיו. לפני שיהיה מאוחר. עד שלא היתה ברירה. הוא נכנס עם הג'יפ לתוך המכלאה. דרס עגלה. משהו בקואורדינציה. וכשזה החריף הוא נאלץ לצאת. כי היה גורם נזקים. עבר לתעשייה. ושם המצב הדרדר עוד. לא רצה לשמוע.

אני לא יודע, צריך לשאול את עוזי אילת. מה הוא אומר. הוא מנהל הענף. עוזי אומר שאם אין ברירה - יש לו קונה.

אני אפילו זוכר את הכתובת: אוחה אחט, שריפולט, אמסטרדם. שם הנמען היה שונה. לא נועם גפני. משהו אחר. אני זוכר את הכתובת. בא לי לשאול אותו על זה. אם הוא הבחין שזה לא כתב היד של אבא שלו.

ג'סטו כזו לא רצונית של החלקת הצדעיים, כמו אחרי תספורת, החלקת האצבעות מאחורי האוזן, בתנועה עצבנית, לא מודעת. הם לא יסתכלו לך בעיניים. מדברים אחד עם השני כאילו אתה לא קיים. וגם כשהם פונים אליך אתה לא קיים. ושוב היד על הצדעיים. בודקת איזה כפל שם. מיישרת את הצווארון. זו אותה היד. הייתי צריך לירות בהם בתחילת העליה? או לרוקן להם את האוויר בעודם יושבים במסעדה. את המכונית החדשה של יעקב הדר. פנינה רושמת את ההזמנה שלהם. צלעות כבש מאודים בחמאה עם עשבי טיבול. על חשבון ועד הכפר. הייתי צריך עשר שנים קודם לכן כשגילינו את הדבר הזה

אני יריתי? אני מתבלבל. זה היה בגלגול אחר. אני שונא יריות. אני מתבלבל. הלוואי שעדנה היתה כאן. או פנינה. עם המבט הזה החרד. ועדנה. עם הידיים החזקות והמבט היציב. והתחבושת או פלסטר לכל מקרה. אני מתבלבל. חסרות מאה עגלות? עוד לפני שעליתי לגלבווע. לפני ששלמה נהרג. הוא היה אחראי למפטמה. לפני עוזי היה שלמה. הוא מעולם לא היה שם. תמיד היו נערים שעשו לו את העבודה. הסתובב בגבעות עם משקפת. בולש. אחרי הג'יפ של הפרדס, אחרי הג'יפ של המדגה. זה היה ממערת השועלים שעל צלע ה"יער" שהוא ראה במשקפת את ניר מן מהפרדס עם חבורת הנערים שקיבץ סביבו הפרדס. כולם העריצו אותו, שנים היה מדריך שלהם בבית ספר, כריזמאטי, סוחף, מסוכן. יום אחד שלמה אמר לי, תסתכל. הלוואי שלא הייתי. שלא הייתי שם. שלא אמרתי, עזוב, עוד חתיכת נבלה סרוחה. מה "עם מי אתה מדבר?" הלוואי שהייתי בוואדי. ושהוא היה במפטמה. עם העגלים. כל אחד איפה שהוא צריך להיות. תסתכל, הוא אמר. הגיש לי את המשקפת שלו. כבר לא ראה טוב. מיקדתי את צד ימין. הסככה של הפרדס. שפריץ של מים. כאילו השיבר נפרץ. סילוני מים. לא. השיבר לא נפרץ. הם פתחו אותו. משתובבים. ניר מן בקצה הצינור. מתיז על הנערים שעובדים איתו. ביניהם אני רואה את רמי הבן של נמרוד. החזרתי לו את המשקפת, אז? והוא דחף לי אותה בחזרה: תסתכל ותשתוק, יא טמבל. שוב מיקדתי את עין ימין. ניר מן מסר את הצינור לאחד מהחבורה,

בנים מי"ב שעובדים איתו. ונכנס עם אחד מהם לסככה. החזרתי לו את המשקפת: אז? תגיד אתה באמת עד כדי כך טמבל? או שאתה עושה את עצמך. עמדנו על הצלע הדרומית של גבעת השועלים, ממזרח הרי הגלעד, ממול הגלבע, ובאמצע פרדסים, כל העמק פרדס אחד, האדמה הכבדה של העמק מתאימה רק לפרדסים ולבריכות דגים. הבטתי שוב במשקפת. נער אחד מהחבורה היה חסר לי בעיניים. הבן של נמרוד. לא יכולתי להוציא את המשקפת מהידיים. עמדתי שם והמתנתי. אני לא יודע כמה זמן. נראה לי נצח. זה היה אז שיריתי? לא. הדלת נפתחה. ניר מן יצא. הנער עם הצינור כיוון אליו את זרם המים, הזרם פגע בדלת הפח, שמעתי את מטח המים עד לסלע שהשקפתי ממנו. כשרמי, הבן של נמרוד יצא, הם עזבו את הצינור. קפאו. הראש שלו היה מושפל. כך עמד, חצי מאחורי הדלת, מאובן, לא זז. כולם הביטו בו. ניר מן צעק משהו והם התכופפו, אספו את הבגדים הרטובים. ניר מן שם את היד שלו על העורף של רמי, מנסה לשדל אותו שייצא. רמי לא זז. הראש שלו שפוף. לא זז. כולם אספו את הבגדים הרטובים שלהם מתחת לעצים. האם אז יריתי?

לא. אני מפחד מיריות. זה בטח מישהו מגלגול אחר. אני שונא יריות. לא יכול לסבול שוירים. הלוואי שעדנה היתה כאן. או פנינה. עם החיוך החרד שלה. תמיד חרדה. מנסה להסתיר איזה סוד והסוד מרוח לה על הפנים. עדיין לא הבנתי מה הקשר. עזוב, אמרתי והחזרתי לשלמה את המשקפת. מה זה ענייך, זה לא ענייך. הלוואי שהייתי יכול לרדת ולעזור לסופרת. להבהיר לה דברים. לעשות לה קצת סדר. ואחרי הרבה חודשים. יותר מדי. אני מתבייש לחשוב על זה. כי ראינו ולא ידענו מה שראינו. גם שלמה התחיל להתנהג משונה. משהו בקואורדינציה. אולי בראייה. הוא היה נופל הרבה. גם בלי מכשול. הרגיש לפעמים חולשה שהוא ניסה להסתיר. והוא רצה להיות מרכז משק. הציע את עצמו למרכז משק. אפילו לא רשמו את המועמדות שלו. התעלמו. אז הוא תבע שירשמו אותו כמועמד לתפקיד. ושיצביעו עליו כמו על כל מועמד. התעלמו. כי איך בן אדם כזה יכול להיות מרכז משק. זה הבעיה. גם כשהבן אדם רואה, הוא לא יודע מה הוא רואה. כי המוח שלו מוגבל. מפגר. מטומטם. מה שהוא לא מכיר – הוא לא יודע לסווג. וכך כל יום אחר הצהריים היינו עומדים ומסתכלים על הסככה בפרדס, איך בסוף העבודה הנערים פושטים את הבגדים וניר מן מתז עליהם בצינור. ורק לפעמים נער אחד מסרב והולך הביתה ברגל. ולפנות ערב ניר מן היה מחזיר אותם הביתה בג'יפ. אני לא יכול להאשים אף אחד. רק את עצמי. יכולתי להציל את רמי. ולא עשיתי את זה. הייתי צריך אז לירות. מהמחסה שלי ב"יער". בדלת של הסככה. אבל עד שהבנתי, רמי כבר היה שבר כלי. הבן של נמרוד. הייתי שם ולא נקפתי אצבע להציל אותו. הייתי צריך אז. ולא. אני מפחד מיריות. הלוואי שעדנה היתה פה. אני שוב עם שלמה. ועם שאול אורן. שלושתנו שותתים דם. הם נראים נורא. אני מטפל בהם. הלוואי שעדנה

שמואל הנבר

הפעם זה היה משקל נוצה. הארון. לא כמו בלוויה הקודמת. כאילו נושאים ארון ריק. לא נשאר ממנה הרבה. אמרתי לה. יותר מפעם אחת: עזבי. עכשיו תדאגי רק לעצמך. לא רצתה לשמוע. ועד שהגעתי כבר לא היה מה לעשות. כלום לא נשאר מהארכיון. כלום. כל המסמכים. התיקים. הרהיטים. השולחנות. אי אפשר היה לגשת. כמו מדורה ענקית. העץ. הנייר. מדורה גדולה. והיא בפנים. משקל נוצה. כאילו מובילים תינוק. כל האגף האחורי של בית העם. שחור. מפויח. ביקשו ממני לעשות משקופים חדשים. דלתות. חלונות. זוועה. איך הכל בער. ולא היה מכשיר לגילוי שריפות. אני משתגע איזה חוסר אחריות. מקום כזה בלי גלאי עשן. איך היא הסכימה לעבוד ככה. לא יודעים מתי השריפה פרצה. קראו לי לפנות בוקר. לנסות להציל. הדלת היתה נעולה. והיא בפנים. עם כל הניירות שהיא אספה כל השנים. תייקה. את כל הדוחות האלה משיבות המזכירות ומשיבות

המועצה ומהאסיפה הכללית, כל דפי המידע שהיא חיברה ופרסמה בשם ההנהלה. הכל נשרף איתה. מוזר שהדלת היתה נעולה. לא מצאתי מפתח. והמפתח אמור היה לשרוד את השריפה. אפילו תינוק שוקל יותר. ארון ריק. רק כמה עצמות שקרקשו בפנים עם כל צעד שעשינו.

לפחות בניתי לה ארון מעץ בוק. ספיישל. הגיע משלוח של עץ משובח. אז הרשיתי לעצמי. מי יגיד לי מה לעשות. מגיע לה. יש לי עכשיו הרבה עבודה. כל הנגרות לשכונה החדשה. "שכונת ההר". זה השם שלה. כבר יש שלט. מעל בית קברות. השטיחו את הגבעה. כבר סימנו חלקות ותקעו יתדות. ושמו שלט: "שכונת ההר". אדמה אי אפשר לשרוף. רק להפוך. לערום. להדק. הזמינו משטרה. יעקב שרגא אמר להם: תאונת עבודה. רשמו תאונת עבודה. לא רצו להיכנס. הכל עוד בער. והסריח. ריח של בשר חרוך. לא רצו להיכנס. רשמו. והלכו. חבל. רק לא מזמן סיידו את בית העם. הזמינו פועלים ערבים. וסיידו שוב. אמרו לי להתקין משקופים חדשים. ודלת. כל הזמן חשבתי למצוא את המפתח. אבל בטח הוא נשטף עם שאר הדברים. ערפוח. איזה ענן. נדמה לי שאני שומע אותה אומרת. ואולי אני מדמיון. אולי חלמתי את זה. אבל זה חוזר אלי. הסיוט. שהיא יוצאת מהלהבות ואומרת לי: שמואל, אמרתי לך. כולם משקרים. כל השנים שיקרו אותנו. כל המזכירים. כל השנים. לא רק יעקב הדר. כולם. היה לי קשה לבנות שם משקופים חדשים. אני לא רגשן. אבל הפעם היה לי קשה. ועוד יעקב שרגא מזרז אותי. ולמרות שהכל סויד הריח נשאר.

בדף מידע מספר 835. מי שיש לו תלונה שיגיש אותה בכתב. תלונות אפשר להגיש בכתב. לתיבת הדואר של הועד. שני אנשים התפתו, העיזו להתלונן. התלונה שלהם פורסמה בדף מידע מספר 836. השניים הוקעו, הושמו ללעג. האנשים האלה מוחרמים. איש לא יעז לדבר איתם. לפחות לא בפומבי. אחד מהם זה האח של רחל עפרוני. היא לא הסכימה לפרסם. לקחו את דבורה נבו שאין לה עבודה מאז - - שילמו לה. היא הסכימה להדפיס.

אני עם רחל עפרוני. כמעט לא יצא לנו לדבר. איכשהו לא יצא. אבל לפני זמן מה היא באה אלי לנגריה, מתישבת, כאילו היא רוצה להזמין אצלי רהיט חדש. תגיד לי, היא אומרת, איך יתכן שיש מליון וחצי ש"ח עבור הקמת שכונה חדשה בגבעה, מליון וחצי כל שנה במשך ארבע שנים, ובסך הכל 5.6 מליון שח, אמרתי: על מה את מדברת - זה הכל שחור. זה כסף שאין לנו. גדעון צביק מתקשר עם נימר הקבלן הערבי, ונימר הוא זה שמממן את הבנייה. בלי קבלות ובלו כסף. לקבלן הערבי יש הכסף לבנות, הוא יקבל מבית השיטה את הכסף רק בעוד שנה שנתיים, בינתיים השכונה החדשה תיבנה, הדירות הישנות יתפנו, ובית השיטה תקבל שכר דירה עבור השכרת הדירות ואז היא תשלם לקבלן הערבי. כך מניעים את המערכת הכלכלית. ומי את חושבת אחראי לזה - הכל בזכות יעקב הדר.

אני כבר יושב עליו עשרים שנה, ולא מצאתי אצלו משהו מושחת. עובדה שכל שנה הוא נבחר מחדש. והיא אמרה: על מה אתה מדבר? הוא אי פעם נבחר? אמרתי: כי הציבור תומך בו. עובדה שאיש לא קם ואמר לו: אתה מושחת. נותנים בו אמון. יעקב הדר נושא על כתפיו את הכפר הזה. אז הוא נוסע במחלקה הראשונה ועושה בדרך תחנה באמסטרדם וצובר קילומטראג' - אז מה? אנשים נטפלים לקטנות. אז צורת העבודה שלו היא כזאת ריכוזית שלאף אחד אין מידע חוץ מאשר לו, אז מה? כך הוא עובד. הוא רוצה להיות אלוהים? בסדר. זה לא מפריע לי. עובדה שכל השנים האלה הוא מנהל את המערכת ועד היום לא התגלה שום דבר שחיתות.

כך גדעון בנה גם את המפעל החדש. איך את חושבת היו בונים את זה, אם לא כמו שגדעון בונה, עם כסף שחור? מאיפה היה כסף לבנות את זה. מהזיתיה שלא הרוויחה השנה, מהחרושת מתכת ששנה שלימה לא עבדה, בקושי ייצרו בה כמה תופים? איך את חושבת הוא בנה את המפעל החדש? עם אותו קבלן, בכסף שחור. הכל שחור. אחרת איך היינו בונים את המפעל החדש בפארק צבאים. הכל נבנה

במענקים, עם אותו קבלן ערבי. יש בזה לא מעט סיכונים, אבל גדעון צביק, מושחת לא קטן, תמיד היה, אוהב לקחת סיכונים, הוא מוצא את הדרכים איך לבנות בלי כסף.

והיא אמרה: אבל איך יתכן שיש מליון וחצי להשקיע מדי שנה בשכונה חדשה ואין להשקיע בפנסיה לחברים. אמרתי: רחל עפרוני, את אשה חכמה. למה לך סתם להיזון משמועות. תלכי לגדעון, הוא יסביר לך. והיא אמרה: הלכתי לגדעון. והוא הסביר לי שלבנות זה הדבר הכי כלכלי לבית השיטה. השכרת הדירות והמבנים זה הדבר הכי רווחי שכדאי להשקיע בו. זה העתיד שלנו, כך גדעון אמר. אמרתי: זה מה שאני מנסה להסביר לך - שלבנייה אין, מדובר בכסף שאין, כי אפשר לבנות בלי כסף מזומן, בשעה שלפנסיה צריך כסף של ממש, זה דורש השקעה מסודרת של כסף ממשי ולכן לא משתלם להשקיע בפנסיה. יותר משתלם להשקיע במערכת הכלכלית. והיא אמרה: מה זאת אומרת? "המערכת הכלכלית" לא נועדה לשמש את צרכי הפרנסה של החברים? אמרתי: לא. והיא אמרה: אם כך למה נועדה "המערכת הכלכלית"? לשם שעשוע של מישהו? אמרתי: לא. זה נועד ללחם שלך.

והיא אמרה: לבנות שכונה חדשה זה לא בדיוק לחם. אמרתי: אם היית יושבת עם גדעון צביק הוא היה מסביר לך. והיא אמרה: ישבתי עם גדעון צביק. וזה מה שהסביר לי, בדיוק מה שאתה אומר, שלהשקיע בשכונה חדשה זה כדאי ולהשקיע בפנסיה זה לא כדאי.

והיא אמרה: אני לא מבינה מה כל כך מבריק בלקחת עוד ועוד הלוואות מהבנק. זה נקרא פתרון מבריק? כשכל הלוואה כזו מרחיקה את היום של הסרת השיעבוד מהפוליסות. אמרתי: ודאי שזה מבריק, לקחת הלוואה לטווח ארוך שמחסלת את החובות לטווח הקצר. והיא אמרה: לזה אתה קורא פתרון מבריק? הרי כשמחלקים צוואה או עיזבון או רכוש משותף, לא יתכן שצד כלשהו ירוקן את הקופה כדי לבנות לו בית חדש. ויחד עם זה הוא אומר שאין לו כסף להשקיע בפנסיה. אמרתי: אז מה אם אין עכשיו לשלם עבור הפנסיה? אמרו שתוך זמן קצר החוב יוסר, חשבו שהחוב יוסר בעוד שנתיים, אז בסדר. יקח עוד חמש או עשר שנים, אז מה.

אמרתי: רחל עפרוני, את תקחי עורך דין ושהוא יוציא מועד הכפר את המקסימום האפשרי, וכדאי לעשות את זה עכשיו, כל עוד הועד משחק אותה מצליח. והיא אמרה: וכדי להשיג סכום מה שיותר גדול, לא צריך למצוא איזה כתם בעברו של מנהל הכפר, שבעד זה הוא ירצה לשלם לי כל מה שאבקש כדמי לא יחרץ? התעצבנתי: מה פתאום. הנה כולם יודעים שעוזי אילת העביר את אדמות הבקר לחשבון הבנק הפרטי שלו, מישהו יכול להוכיח את זה? מישהו ילך להתעסק עם זה? זה לא עניינך. היום, כשועד הכפר משחק אותה כאילו "על הסוס", יש אפשרות לדרוש סכום מכובד. אני מעריך שעורך דין יכול להשיג שווה ערך של דירה פלוס פנסיה.

והיא אמרה: אתה לא חושב שיעקב הדר נתן לו גיבוי? מישהו בכלל עושה משהו בלי הגיבוי של יעקב הדר? אמרתי: איך יעקב הדר יכול היה לדעת? את חושבת שהוא יודע כל מה שנעשה? רק כשיש "שריפה" וקוראים לו לכבות הוא נכנס לעובי הקורה. אבל אחרת - הוא לא יכול לדעת מה כל אחד עושה.

והיא אמרה: עוזי אילת הוא "כל אחד"? מדובר בהסכמים של בית השיטה מול גורמים כלכליים רבי עוצמה.

אמרתי שוב: על יעקב הדר אין לך מה לגלות. הוא לא אדם מושחת. אין שום מעשה שחיתות שהוא עשה. הוא היחיד שאיכפת לו -

והיא כעסה: אני לא מבינה איך אתה יכול לשנות את הדעה שלך כל כך - - הרי בפעם הקודמת התבטאת - -

היא מצאה רשימה של עוזי אילת ממסיבת הפרידה ליורם. מה זה כל כך הטריד אותה. העניין הזה עם יורם. עזבי את זה, אמרתי לה. אל תכנסי לזה. אבל היא כמו נכנס בה השד. נסעה. ראינה לא

הרפתה. נכנסה עמוק. ויותר עמוק. אי אפשר היה להפסיק אותה. השד יודע מה עלה בגורל ה - . איפה היא שמה את זה. בטח הכל הלך בשריפה. מה זה משנה לך, אמרתי לה. תדאגי לעצמך. מה היא עשתה שם בארבע בבוקר. היא אף פעם לא קמה מוקדם לעבודה. עד שמישהו הבחין. כבר הכל היה. אנשים כבר לא נפגשים. לא מסתובבים בחוץ. אז יש רק הגירסה הרשמית. רק בשש בבוקר קראו. המזגנים שנפלו מהחלונות שכבו בכניסה כמו. זה היה יכול להתפשט. בחוץ יש ספסלים. אבל זה לא. רק המזגנים שנפלו והיו מוטלים על הצד מעוכים. אני לא מבין. היה יכול להתפשט על כל הבניין. להתפשט החוצה. לעצים שמסביב. לספריות. כאילו מישהו ניווט את כיוון ההתפשטות של - - לא יכולתי לעמוד בזה. ביקשתי מחסן שיחבר את המשקופים. אני הכנתי אותם בנגריה והוא חיבר. אני לא יודע אם שמעתי או רק דמיינתי. שהיא צועקת. שמואל. כולם שיקרו אותנו. לא רק יעקב הדר. כולם. כל השנים. אני לא מעז להיכנס לשם. הכל מסויד. אבל רואים שהסיד חדש מדי. לא אותו צבע כמו שאר הבניין. אבל לעזאזל. מה זה חשוב. אסור להסתכל אחורה.

האמת. אני לא יודע מה בדיוק הלך שם. יתכן שרחל עפרוני ישבה בארכיון עד לפנות בוקר. כתבה את הדברים שלה. ממה שאני יודע זה הרבה יותר מתאים לה. ומה קרה אז אני לא בדיוק מבין. היא הרי לא מעשנת. אומרים שהיה קצר חשמלי. למה היא לא התקשרה למישהו מייד כש. לך תדע. כי גם כשיש קצר עדיין יש טלפון. אלא אם כן זה קשור באיזשהו אופן. בכל אופן, רק כשרוני יוניש הגיעה לעבודה היא ראתה את שני המזגנים מתגוללים על המרפסת. וזה נראה לה. כבר אין מי שימשיך את המשפט שלך, כי אנשים כבר לא נפגשים. ואתה נשאר עם חלקי מחשבות, אתה נאלץ לדחוף אותן בחזרה מאיפה שהגחחו. כי כבר אין עם מי. אנשים נזהרים. נפגשים אצל מילר, כאילו לא מכירים. לא מסתכלים עליך. מסיטים את המבט. מתרכזים במוצרים שעל המדפים. אפילו לא שלום. ואתה צריך לדחוף את המחשבות בחזרה מאיפה ש. כבר אין מי שימשיך את חוט המחשבה שלך. שימשיך את חוט המחשבה שלך ויקח אותו למקום. למקום מתקבל על הדעת. אז רוני יוניש ראתה מה שראתה והזעיקה עזרה ו. איך שלא יהיה, המקום שופץ וסויד, שלושת החדרים שופצו וסוידו, התקנתי שם משקופים, דלתות, חלונות, הכל חדש. השכירו את המקום לחברת ביטוח. שני חדרים. את החדר השלישי יהפכו לבית כנסת. אופיום להמונים. מזל שרוב היקים שתרמו את הכסף לא בחיים. כל היקים שנאלצו לתת את כספי השילומים שלהם כדי לבנות את בית העם. מזל שאף אחד מהם לא חי. לראות מה נעשה עם המבנה שהם

בכל אופן, אף אחד לא מתעסק עם זה. צפויה לי עבודה רבה. כל הנגרות של "שכונת ההר" החדשה. לצעירים. השטח שמעל בית קברות. כל השטח הזה יושר. גודר. סומן. יש מקלות. גם שכרו מומחה שיוציא מהאדמה השפוכה את ריח הבצל.

]] עוד לא החלטתי מה אני אעשה עם קופסת הפח שמצאתי בארכיון. ממש נס שזה לא נשרף. מכל ה- - דבר יחיד שלא נשרף זה קופסת הפח הזו. עם הדפים שלה. הצצתי. "הבמה שלו קטנה, אבל הוא עצמו גדול וזקוק להרבה מקום לכל הידיים והרגליים שמשתלשלים לו מהגוף. ולקול הרם שלו. ויש לו כוח, שלא תמיד הוא מודע לעוצמה שלו ונדמה שכל חייו הם ניסיון להשתלט על העוצמות האלה", כך כתבה עלי. כשיתחילו לחפור את היסודות אני אשים את זה בבור של אחד העמודים. וחסל. ואולי לא.]]

עירית ארייך, חברת ילדות

עם יורם תמיד הייתי בקשר. כל השנים. חוץ מהשנים שלא הייתי כאן. למרות שהוא הרביץ לי. כמה סבלנו ממנו. בכיתות ז ח הוא עשה לנו את המוות. לא רק הוא. גם אלון הלוי. זמרן. כל ערב היינו צריכות להתחכם ולהגיע לחדר בלי לפגוש בהם. וקרה שהיו מחכים לנו בפתח ומרביצים לנו. כשהיינו מתקרבות לחדר היינו רצות, סוגרות את הדלת, נועלות ומסתגרות בפנים. הם ארבו לנו בכל מקום. כל מקום היה מועד לפורענות. זה היה סיוט מתמשך. לא היה איפה להסתתר. לא היה שום חיק... שום... אף אחד לא... אפילו בבר מצווה, בזמן החזרות עם ארנסט. זמרן ואני ניגנו בחליל. רק ירדנו לאחורי הקלעים - חטפתי ממנו מכות. הבמה היתה המקום היחיד הבטוח. פחדתי לרדת מהבמה. לא היה איכפת לי להופיע בכמה קטעי נגינה. כי רק על הבמה הרגשתי בטוח.

כולם הרביצו לכולם. גם המטפלות. לחיים רווד היה הובי למלא דלי עם אבנים ולהגליש אותו למטה על המעקה של בניין אלף. בלי לבדוק אם יש מישהו למטה. אם יש שם ילדים. אנחנו היינו בכיתה אלף והוא בכיתה גימל. כשרות אליאס ראתה את זה היא תפסה מקל והכתה אותו במקל. וזה רק הלך והחמיר. חיים רווד מילא לא דלי אלא חבית, וגילגל אותה בשיפוע המעקה. ורות אליאס זרקה עליו אבן. האלימות של שני הצדדים רק החריפה.

וכשעברנו מבית הקומותיים לכוללת אלף, יורם ואלון היו מעיפים מהקומה השנייה כל מיני דברים. פעם אחת יורם העיף מלמעלה, וזה גובה של שישה מטר, דלי עם מים. הוא הפיל את הדלי עם המים. לא היה איכפת לו מי עומד למטה. נתנאל ואמציה בדיוק הגיעו מתל יוסף. בשנת '51. בעקבות הפילוג. הם עמדו בצד המומים. בתל יוסף לא היו דברים כאלה. בתל יוסף לא הכו ולא זרקו דברים ולא פגעו בילדים. הם הסתכלו על יורם נדהמים. והוא צחק. לעג להם. זה היה כמו שתי פלנטות. בית השיטה ותל יוסף. רק חמישה קילומטרים הפרידו בין שני הכפרים. בתור ילדות לא ידענו את זה. היינו הולכות לשם ברגל. בשבתות. לשחק מחניים. כל שבת. הולכות ברגל דרך השדות, בריכות דגים, עולות לגבעת קומי. בחורף ראינו נימיות דרוסות על הכביש. בבריכות ראינו שחפים, שיקשקים, ברווזים. זה היה תור הפרחים הצהובים: סביון, חרדל, חרצית. וכשהגענו לשם ראינו שגם בתל יוסף נוברים בדשא: עורבים, דוכיפת. וענפות. והדרך הזו לתל יוסף, עם הפטריות בפרדס, וההתחלות של הבנות וההתחלות של החיטה והפומליות שנשארו בצמרות העצים, זה היה האושר שלנו. כל שבת מחדש. ואולי הלכנו לשם רק פעם אחת, ורק נדמה לי שההליכה הזו נמשכה כל הילדות. שיחקנו מחניים. חימומים רציניים. ולפעמים הם הזמינו אותנו לאכול צהרים. ושם אכלתי בפעם הראשונה קציצת תרד. וזה היה טעים. ואסתטי. חשבתי שזו קציצת בשר כי זה היה מטוגן וכהה. מאז התחלתי לאהוב קציצת תרד. לא ידעתי שזה יכול להיות טעים. ושאפשר להגיש את זה בצורה יפה. בדבליים הגישו לנו את זה כמו

עמית אלפסי, סטודנט לוטרניריה באיטליה

זו היתה הפעם המי יודע כמה שיוורם הוזמן למנהל בית ספר. הפעם זה לא היה בקשר לאחד מילדיו. אלא בקשר לעמית אלפסי, אחד מילדיו המאומצים. ברוך ריינר מחנך הכיתה ועמיחי ירחי המנהל כבר המתינו לו. גם עמית אלפסי היה שם. כבר לפני חודש ביקשו להרחיק אותו ויורם ביקש ארכה. יורם עישן למרות השלט. הם לא העירו לו. אתם יודעים מה, הוא אמר לאחר שתי שאיפות. בואו נעשה עיסקה, הוא אמר בקולו העמוק השמור לעסקות מעין אלה. אני לוקח את עמית תחת אחריותי. אתם לא תראו אותו ולא תשמעו ממנו למשך חודש. הוא יהיה איתי בגלבו. ובסוף השנה הוא יקבל מכם תעודת סיום, יחד עם כולם. עמית היה בן 15. מה אתם אומרים? המנהל לא ענה וברוך ריינר המורה אמר: תשאל אותו. עמית, עיניו מושפלות, לא ידע את נפשו מרוב אושר. ויורם אמר: תרים את הראש כשמדברים אליך! עמית רצה לחבק את יורם. דמעות נקוו בעיניו. הוא זכר איך היה יושב במשך ערבים

שלמים במרחק מה מהמרפסת של יורם ועדנה, מתחבא בין השיחים, לא מעיז להתקרב, רק יושב ומקשיב לקולות הרמים העולים משם, של ויכוחים וצחוקים וצעקות ושירה. הוא רצה להיות חלק מזה. עד שערב אחד דרור שלף אותו מתחת לשיח והזמין אותו להצטרף. מאז הוא היה אחד מהמשפחה. בחמש וחצי בבוקר מישהו הפך עליו את המיטה. "קום!". יורם הכין לו קפה. האוויר היה צונן והעשב לח ורטוב ועמית נרעד. הוא צעד אחרי יורם, עדיין המום ומבולבל מההשכמה המוקדמת. הוא חיבק את עצמו כדי להתחמם, ידיו מוצלבות על חזהו, כפות ידיו מתחת לבתי השחי. הוא השתדל לא לפגור אחרי יורם. עדיין היה רדום, הלך מדולדל בעקבות יורם. נכנסו לתוך כלוב ברזל גדול ויורם סגר אחריהם את השער.

יש לך כאן חמש תרנגולות, שתי פניניות, שני טווסים. אתה מחלק להם פעם ביום ספל תערובת, פעם ביום מחליף את המים ופעמיים ביום נותן להם לחם מושרה. אם תעשה את זה כמו שצריך ניתן לך גם להאכיל את הכבשים. כבשים? ומה עם הפרות? עמית עשה את זה "כמו שצריך", וכעבור שבוע יורם נתן לו להאכיל את הסוסים.

עמית התמסר לעבודה שלו, האכיל את התרנגולות, הפניניות, הטווסים, הברווזים והכבשים, כל יום ממתין בקוצר רוח ליורם, לרעש הטנדר שלו. הם היו אוכלים יחד את ארוחת הבוקר שעמית הכין. ואז הצטרף אליהם שחר פלד, בחור חביב, חייכן, מפ בשריון שהיה בחופשת רגילה, והם עשו יחד את עבודות השירות בחווה.

יום אחד, בעוד שחר ועמית מכינים את ארוחת הבוקר, שחר מספר לעמית סיורי הרפתקאות מהצבא, פתאום יורם הופיע, הגיע עם הטנדר ממש עד פתח הצריף, עצר בחריקה אבל לא כיבה את המנוע, "עלו!" הוא צעק להם. הם עזבו את הירקות שקילפו ומיהרו לטנדר. הם נכנסו שניהם לקבינה ובעוד הטנדר מקפץ על אבנים ומהמורות, יורם אמר: חברה, יש לי הפתעה בשבילכם.

הוא נסע על שיחים, נשרט בעצים וקוצים, לבסוף נעצר במדרון. הטנדר עמד מעל בור. הם התבוננו לתוך הבור. סתם בור. פתאום עלתה משם געייה. זאת ההפתעה, יורם אמר. אלפסי, תקשי. נפלה לבור עגלה קטנה. ראיתי אותה לפני כמה ימים, אחרי ההמלטה. היא מאוד קטנה ובטח תשושה. כבר כמה ימים שלא שתתה. נוריד אותך לבור עם חבל, אתה תקשור אותה בעדינות וככה נרים אותה. ואחר כך נרים אותך.

יורם קשר את החבל למתניים של אלפסי ושלשל אותו לאט לבור. פתח הבור היה מכוסה קורי עכביש שדבקו לעמית לפני ולדיים. הוא פחד מקורי העכביש וניער את ידיו, אבל הם נצמדו אליו, נכרכו סביבו. הוא היסס. בבור שרר חושך מוחלט. "רד כבר למטה. מה אתה מפחד!" אמר יורם בקול הבאס שלו. רגליו של עמית פגעו בקרקע. וכשעיניו התרגלו לחושך הוא הבין שזה לא בור. אלא מערה. הוא חש את החלל הלח ואת הדפנות הלחים. הוא התאמץ לראות משהו ולא ראה דבר. פתאום הגיע לאוזניו רחש של התנשפות. שאולי הוא בא מבטן האדמה. ואולי זו העגלה. נשימות מאומצות, של מישהו שנגמר לו האוויר. או של מי שהחליט לעשות מעשה. והוא נעור בנשיפה, נושם ונושף. כנראה שהיא ממלאה את כל המערה. זו לא היתה התנשפות של חוסר אונים. לפי ההתנשפויות התכופות נראה שהמערה קטנה עליה, שהיא רק מחכה שעמית יתקרב עוד טיפה כדי להפרע ממנו, כל העוזז שהצטבר בה בימי ההמתנה היא אומרת להוציא עליו. את כל הזעם והחרדה היא תמקד בו, כל מחשבות ההרס שלה והנקם. הוא שמע את הנשיפות שלה הלחות, כמו עוד רגע תפרוץ על כנפי אש, וחשב שלא היא זקוקה לעזרה. אלא הוא.

ואז היא קמה על רגליה, הרחש הזה של בטישת טלפיים לא הותיר מקום לספק. הוא שמע את הגוף הענק מתחכך בדפנות המערה, את בטישת הרגליים, של מי שלא עמד זמן רב על רגליו. הוא כלא את נשימתו, מצטודד בפינה שלו. ולפני שהספיק להבין, להתעשת, ספג חבטה חזקה בחזה. עמית הנדהם

לא יכול להוציא הגה. יורם אמר לו עגלה קטנה. בת לא יותר מכמה ימים. העגלה הגיחה שוב והוא נצמד לקיר פולט צעקה. ויורם זרק לו מלמעלה: "פחדן חסר תועלת שכמותך". ועמית לא יצא לו שום קול. הוא לא יכול להסביר ליורם את טעותו. ושחר צעק אליו: חכה שם. אני בא. שחר גישש לפניו, אוסף את שאריות קורי העכביש ואגב ירידה אמר: "בחיך עמית. אתה לא מסוגל לעשות שום דבר לבד!" שחר רק נגעו רגליו בקרקעית, נגחה בו העגלה בצלעות והוא הועף על עמית.

הם גיששו סביבם, תפסו קרשים ואבנים והתקרבו לעגלה. שחר פגע לה בראש הדף אותה בבטנה, מתאמצים להשכיב אותה. הם לא ראו לא אחד את השני ולא את העגלה, רק הרגישו, הכל התערבב, שלושה גופים מתחבטים בתוך פנים המערה הטחוב. פתאום היה לעמית המון כוח. הם הצליחו להשכיב אותה. ואז שחר אמר: "עמית, תשאר לשכב עליה. אני אעלה ליורם, ואז נשלשל אליך חבל. אתה תקשור אותה ואנחנו נמשוך למעלה. עמית הרגיש שהוא עומד לבכות. הוא רצה לצעוק: שחר. אל תשאיר אותי לבד. אבל לא יצא לו קול.

זו לא עגלה בת יום אלא פר זועם מתנשף, יצור שהתהווה מנצח של חושך וסלעים שהותכו בבערה איטת סבלנית, רק ציפה לעמית שיתגרה במנגנון המתנשף הזה ויצית אותו. יצור שהגיח מתוך מנהרה שבבטן האדמה. ועכשיו הוא שוכב על היצור הזה, שלא ממש הוכנע, והוא שומע את יורם צועק לו: תשמע, אלפסי. אנחנו נוסעים לחווה לארגן שרשרת. תיכף נחזור. בינתיים תשמור על העגלה שלא תקום. הם הסתלקו. והוא אפילו לא יכול למחות כי הוא שכב על העגלה, הראשים שלהם כה קרובים. אך מאחר שנשאר לבד, הוא פתאום הרפה מאחיזתו, קם מעליה, והתישב לצידה. ובעודו מלטף אותה בעדינות אמר: אל תדאגי. עוד מעט נוציא אותך מפה. תחזרי לאמא שלך. ואגב שיטוט על הגב שלה נתקלו אצבעותיו בחתכים טריים שנגרמו לה בעת המאבק איתה, מהקרשים שבעזרתם הכניעו אותה. והוא אמר לה: עוד מעט נוציא אותך מפה, יורם ישים לך משחה על החתכים, ואמא עדנה תטפל בך. אלפסי? הגיע קול מלמעלה. אלפסי, אתה שם? וטרחח! נחתה לידו השרשרת. הוא הליבש את השרשרת על ראש העגלה והם התחילו למשוך. אבל העגלה מיאנה לקום על רגליה. תדחוף אותה מלמטה! צעק יורם. הוא ידע שלא ייצא מהבור כל עוד העגלה שם, ולכן הוא עשה כפי שיוורם הורה לו. וספג ממנה בעיטה מרגלה האחורית. ישר במצח. עכשיו עמית הרגיש שאין לו מה להפסיד, לא איכפת לו להשאר בבור, והוא התישב בתחתיתו, מתחת לעגלה המתרוממת ראשו בין רגליו, ידיו על ראשו. והעגלה, רק ראתה את האור, הגיבה בהתרגשות וחירבנה על עמית. בשלב הזה עיניו התמלאו דמעות והאדישות השתלטה עליו. הוא לא זכר איך נחלץ משם ומתי, אבל את החיוך של יורם ואת ה"מה נשמע, ילד טוב?" הוא לעולם לא ישכח. כל חייו יחפש להיות כמו יורם, חזק ורך, כמו יורם יגן על ילדיו ויפרוש עליהם כנפיים וכמו יורם לעולם לא יחדל לחזר אחרי אשתו.

חבר הפרלמנט

עם יורם אפשר היה לשבת על כוס קפה, או בארוחת בוקר עם סלט מטובל בשמן זית ופלפל. אפשר היה להתרווח לידו בנינוחות כשניחוח האדמה הספוגה בגשם ממלא אותו. או לנסוע איתו בג'יפ לאור השבילים הפורחים עם בוא האביב.

היו שבאו לשתוק איתו, והיו שרצו לדבר כשמדורה קטנה בוערת לידם, מחממת את הלב הקפוא שבא לשתף ולהשתפך.

מה עשה את יורם לאיש שבפניו באים להתוודות, מה מיגנט אליו כל כך הרבה אנשים? האם היה זה המקום שמחוץ לכל מקום, שאין בו שומע נוסף ויש ביטחון מוחלט שהדברים יישארו שם? האם זה היה יורם עצמו שידע לתפוס אותך ברגעי משבר בהם אתה שומר לעצמך את הכאב או העלבון, הרחק מהעיניים הבולשות של הסובבים.

רובנו גדלנו בסביבה הלוחצת של הכפר, הרוצה לדעת הכל, המציצה לאן שלא צריך, יורם שגדל בשולי החברה והיה תמיד אאוט סיידר לא קיבל את דפוסי החשיבה שהכתיבה דעת הקהל, הוא התרחק מהכלל אל המרחבים הפתוחים, אל המקומות שאיפשרו לו לראות את הדברים ממרחק בוחן. ולכן באנו אליו וישבנו איתו שעה שהוא דיבר בשטף, בניסוחים חדים וברורים, במילים פשוטות, ללא זיוף או התגנדרות למדנית, ואיכשהו דיברו נסך בשומע ביטחון, והביא לאיזו תחושה של הקלה. הכל היה כל כך פשוט, טבעי ואמיתי, לא היה צריך לשאול שאלות או לתת הסברים, למה וכמה, יורם הבין, שמע, אמר את שלו, ואחר כך שתק, תוך שהוא שואף את הסיגריה אל לבו ונועל שם את כל ששמע. יורם, איש הסוד של כל כך הרבה אנשים, גנז בתוכו את ספקותיו, שמר לעצמו את פחדיו, לא חשף את הדאגות שמילאו אותו ולא מצא בינינו את איש הסוד שלו שייקח אותו לגלבוץ ויראה לו את האופק, את הבית, את היופי שבעבורו כדאי בכל זאת להמשיך לחיות.

עדנה הינמן, האלמנה

כל השנים אמרתי: חבל שאנשים לא מכירים מי זה יורם הינמן. איזה מה שהוא. אם זה בגלבוץ: עדנה, בואי תראי, שמה יש קן של בז. פה יש אילים כאלה. כבשים משהו מיוחד. שמנים כאלה. שברחו לפני המון שנים ממשק הילדים של בית אלפא, שמסתובבים בגלבוץ. נהפכו לחיות בר. והנה הצבעוני הצהוב. היה פרח אחד כזה בכל הגלבוץ. צבעוני צהוב. וכאן עץ אשר יחידי. רק מתחתיו גדלות פטריות הקלח, כאלה עסיסיות, שמנות, אצל הערבים זה תחליף לבשר. היה מראה לי דברים - אני הייתי נוסעת, לא רואה כלום. אבל הוא, כל דבר היה רואה. הוא הרי ידע בדיוק מה רחל עפרוני לבשה, ובדיוק מה המצב רוח של רוני יוניש-

רוני יוניש אמרה לי: את יודעת, אני הרגשתי שמהו לא בסדר אצל יורם. היא מספרת, לא שאני שואלת. לא היה צעד של יורם שאני לא ידעתי עליו. את מי הוא חיבק באותו יום, למי הוא אמר שהיא יפה, ושהוא נסע עם דפנה גופר לפרדס. ושהוא סתם הרים טלפון ליעל סתוי: מה את עושה. והיא בוכה: אני בעגלה, שברה רגל או משהו. איך הוא נסע אליה, הרים אותה, שם אותה באוטו ונסע איתה יום שלם לטייל. היא לא מפסיקה לדבר על זה.

איך הוא מצא אנשים שהלכו לאיבוד שם, שהיו קוראים לו תמיד. ואיך המכבי אש כשהיתה שריפה בגלבוץ לא ידעו בכלל איך להגיע למקום הזה, היו קוראים לו שיעבור להראות להם. הוא הכיר את הגלבוץ כמו את השולחן הזה עם הכיסא.

את יודעת שיוורם. הוריד פעם מישהו מהעץ. שתלה את עצמו. בגלבוץ. הוא פשוט נפל. והעץ נשבר. והביא אותו הנה בלילה, בשלוש לפנות בוקר. חי. והוא קרא לי, וישבנו איתו איזה שלוש שעות ודיברנו איתו. אחר כך הוא ישב פה בחדר עם ה- - הוא כל כך היה נגד הדברים האלה. היו לו שם חוויות. את לא מתארת לך. עם אנשים. שהוא גם הציל וגם עזר, וגם - כל המסוממים האלה שהיו מגיעים לשם. הרי היתה תקופה שכל אלה שלקחו חשיש והתחילו שם - - רגע אחד לא היה משעמם.

אבל כשהיה לפעמים יורד מההר בצהריים. הוא למשל לא יכול לעמוד בתור לאכול בחדר האוכל. כל השנים היה הולך איתי, הייתי מביאה לו את האוכל. מהליין. בשנים האחרונות כבר לא היתה לו ברירה, היה הולך לבד. עם מי ישבת? את יודעת, אני יושב לבד ואחר כך האנשים באים - כבר לא חשש. הוא אהב את זה, לדבר עם אנשים.

יורם תמיד אמר: אני מתחת לגג לא יכול לעבוד. לא יעזור כלום. ובאמת, כל העבודות שלו היו תחת השמיים. שראו את השמיים. הוא לא היה יכול לעבוד מתחת לגג, זה מה שהוא אמר.

אז רוני יוניש אמרה לי: עדנה, את יודעת, הרגשתי שעובר משהו על יורם. בבחירות למנהל המחוז כשאתם נכנסתם לבית העם כדי להצביע בקלפי, הוא לא אמר לי - הוא לא אמר לה. לא שהיא

קישרה את זה למשהו. אבל אחר כך היא כבר קישרה. היא אומרת: לא היתה פעם שהוא לא אמר לי: את הכי יפה בכפר. לא רציתי לקלקל לה. ולהגיד: את יודעת כמה בחורות סיפרו לי אותו דבר. מיריק גרזי היתה אומרת לו: בסדר, אבל אתה לא צובת אותי. ואני הייתי אומרת לו יורם - - אני זוכרת את הזקנים, את יוליוס כהן, את אבא של רינה ירחי, שהיו שולחים לנו ידיים ומנסים להכניס ידיים מתחת למכנסיים, תפסיק, עוד יגידו שאתה סוטה.

איך פחדנו ממנו. והיתה לו בת בכיתה שלנו. פחדנו ממנו פחד מוות. גם אבא של רינה ירחי. היה יושב בעגלה. הרי היה קטוע רגלים. ואני הייתי עובדת אצלו בתור ילדה בכיתה ד. הרי עבדנו מכיתה גימל. בית. היינו עושים "הפסקות" בפעוטונים, לבד! היום תשאירי ילדה בכיתה יב לבד עם תינוקות, תראי איך האמהות צועקות. אחרי הלימודים: להספיק לצחצח בגן את כל הנעלים, לרחוץ את כל המגפיים, לקפל שלושה שקי כביסה, ולתת להם ארוחת ערב - - אז אנחנו היינו עובדים גם אצלו. הבנות היו עובדות אצלו. כל פעם הוא היה תופס אותי ומנסה להכניס יד מתחת לגומי. הרי לבשנו מכנסיים קצרים עם גומי בשוקיים. פחד מוות פחדנו. היינו עובדים. ילדות קטנות. גם לאסוף את הכותנה, לא היה קומביין, הכל בידיים. הבציל והבציר והרימונים והכותנה. ואברהם אילת שהיכה אותנו במטע. כל הזמן פחדנו.

ואבא של אריה כהן שהיה - - כשאף אחד עוד לא הלך פה עם מקל הוא כבר היה הולך עם מקל. הוא היה מסובב את המקל, מחזיק אותו עם הראש המעוקל כלפי מטה, ועם הלולאה של המקל תופס לנו את הרגלים ומפיל אותנו. בחדר האוכל, על הדשא. היה יושב על הספסל. ומכשיל אותנו. במקל העץ שלו

ניר שפר, רב"ש

הוא עבד בפיצו"ח. פיקוח חי צומח. של משרד החקלאות. שמה זו מערכת מאוד מושחתת. כי הם עוסקים בדברים שמאוד קל להתפתות. אתה תופס משאית עם ירקות ואתה צריך להחליט, אתה אישית, אם אתה מעמיד אותו לדין או שאתה מסתפק בארגז של ירקות, מעשר. זה פיתוי מאוד קל. כולם לקחו חלק בחגיגה. והם כנראה עשו את זה לאורך הרבה שנים בצורה די רצינית, והוא לא כל כך - - זה לא נראה לו. והוא לא היה כל כך לויאלי עם המערכת שם. כנראה שהוא גם לא השתלב שם כל כך. אם אדם בגילו צריך להתחיל - -

תחומי הפיקוח? בכל הארץ. כל הובלה של בעלי חיים וירקות, גם מהשטחים למדינה וגם בתוך המדינה. זה צוות שעובר ממקום למקום. מגדל הירקות מנסה להתחמק ממס הכנסה, כשאתה מוביל ירקות, אתה מוביל את הירקות לשוק, מוכר אותם בשוק, כאילו ששילמת עליהם בפועל, וזה הרבה כסף. חלק גדול מהירקות נמכר כך.

החברה האחרונה שעבד בה היתה אחזקות טכנולוגיה צפון, זו חברת שמירה. הוא היה שכיר בחברה שאנחנו עובדים איתה. השומר השני עובד באותה חברה. האקדח מסוג רוגר, 15 כדורים במחסנית. אוטומטי. נטען מחדש באופן אוטומטי. כלומר, אחרי כל לחיצה הוא נטען מחדש. זה נקרא אקדח אוטומטי.

עדנה הינמן, האלמנה

איך יורם התחיל איתי? זה מה שהוא מספר, כן? לא היה הרבה מה לאכול, נכון? היינו הולכים לסחוב רימונים, כלרבי, ענבים. כל מיני דברים יורם הוא מחזור מעלי. ישנו בנים ובנות יחד. עד כיתה ז אמרו לנו גם להתרחץ יחד. הארגזים עם הירקות והפירות שסחבנו היו מאוחסנים מתחת למיטות שלנו. החברה הגדולים שלא התחשק להם ללכת ולגנוב היו באים אלינו בלילה וסוחבים לנו את הדברים

מתחת למיטות. ויורם אומר שפעם אחת הארגז עם הכלרבי היה מתחת למיטה שלי וכשהוא ראה אותי, הוא אמר: עם זאת אני אתחתן. אני הייתי בכיתה ז. מאז התחילו החיזורים. שאני בהתחלה מאוד לא נענית להם. כי אני תמיד הייתי הילדה הגדולה הטובה. מה שאמרו לי - - לא רצו לישון עם זאת - אז אני ישנתי איתה. לא רצו לשבת עם ההיא בשולחן, אז היא ישבה איתי. תמיד זה היה ככה. הייתי ילדה שספגה הכל. בלי - - כל הזמן משתדלת לרצות את כולם, להיות בסדר. יורם, לעומת זה, היה פושע. אבא שלי לא הסכים בשום אופן לחברות הזו. שנים זה לקח עד ש - - וכמה שיחות. ובירורים. כולם איימו על יורם: תעזוב אותה. והתנפלו עלי: תעזבי אותו. המורים. המטפלות. ואבא שלי ואמא שלי. אבא הוא זה ששילח בנו את כולם. ואני, מכיוון שרציתי לרצות את אבא שלי, בכלל לא רציתי את יורם. פחדתי. פחדתי לאהוב אותו ופחדתי לא לאהוב אותו. אבל הוא לא ויתר. הלך אחרי לכל מקום. כל יום הביא לי בעל חיים שמצא, כוס או דג זהב שמצא בברכה, פעם הביא לי במבי, וארנבות - כמעט כל יום מצא ארנבת. ואני בכלל נגעלתי מבעלי חיים. לא העזתי ל - - ההורים שלי - רק לירות בחתול או בכלב. אני לא אשכח. בשכונת הנחל בפינה גרו זוג זקנים. מתל יוסף. היו להם שני עצי תפוח גבוהים רזים, לא עץ רחב עם ענפים, לא עץ משופע עם נוף ועלים, למעלה למעלה היה תלוי איזה תפוח אחד. ויורם פעם הביא לי אותו. אמרתי: השתגעת, התבישתי. ראיתי את העץ הזה, יש עליו רק תפוח אחד! וכך כל יום. כל יום! עד שהוא מת. לא היה יום שלא היה - - היה קונה בדרך פרחים ומביא. או קוטף. לא היה יום שלא הביא משהו. הייתי בשבילו כמו נסיכה. הוא תמיד אמר: בגלגול הקודם אני בטח עבדתי באורות. את היית הנסיכה ואני באתי אליך.

לקראת סוף הצבא קראו לי להיות מטפלת של תינוקות בנוה אור. היינו שם, עד שיום אחד יורם אמר לי, תשמעי. או שאת מתחתנת איתי או שאת מתחתנת עם אבא שלך. אחרי שהוא גמר את הצבא. אמרתי: אני מתחתנת איתך. אבא שלי עשה פרצוף. הוא אמנם היה בחתונה. אבל הוא מעולם לא ביקר אצלנו. הוא פשוט החריס אותנו.

בנוה אור היו תקופות שצפרדעים יצאו מהברזים, אז אמא שלי היתה באה כל יום שיש לבקר ומביאה כד מים. שנשתה מים נקיים. אבא שלי מעולם לא בא איתה. רק אחרי שרימונה נולדה - - אחרי שרימונה נולדה, כבר היתה בת כמה חודשים, אבא שלי בא פעם ראשונה. כבר היינו פה, גרנו בצריף שהיתה בו רק מיטה אחת, ללא שירותים, והוא בא, אני זוכרת איך שהוא בא. ולאט לאט נוצרו ביניהם קשרים, עד שאבא שלי היה מוכר את כל הבנות שלו, כמה שהוא אהב אותם, בשביל יורם. כשאבא שלי היה חולה, רק יורם היה מטפל בו. חודשים. הרי אבא שלי התחיל - - יורם היה בא לבקר אותו בחשמליה, כל יום בשתיים היה בא לחשמליה, ואבא היה מציג: לא, זה רק האולקוס. ויורם דאג, וטיפל בו.

היה לאבא שחפת. והוציאו לו איזה שלישי או משהו מריאה אחת. והוא היה בסנטוריום. לפני הרבה שנים. תמיד צחקנו על אבא שלנו, הוא היה מארגן את הנסיעות לים ולכנרת והוא עצמו אף פעם לא נכנס לשחות. אף פעם לא היה נכנס למים. תמיד על החול, דואג שהכל יהיה בסדר. וכל הזמן צחקנו עליו בגלל זה, עד שהוא סיפר ליורם, ורק מזה אנחנו יודעים, שהוא בכלל לא היה יכול לנשום במים, בגלל שהיה חסר לו חלק מהריאה.

יורם היה בשבילו, אני לא יכולה להגיד לך "יותר מהחתינים האחרים", אבל הוא היה כמו בן. ממש - - יורם אימץ את אבא שלי בסוף. יורם היה איתו כשהיה חולה. יורם כל הזמן אומר היום לאמא שלי: כשאבא שלכם היה בחיים אתם לא רציתם שנתחתן. אבא שלי אמר לי: עם הפושע הזה את לא תתחתני.

]]ואני הייתי הילדה הכי טובה שיש. גם בכיתה וגם תמיד מסדרת להורים את הבית, וגם כשאחותי היתה ילדה בת שנתיים בפעוטון, היתה מאוד רגישה ומלאת חרדות. ואי אפשר היה לקחת ילד ל"חדר", לחדר

ההורים, והיה צריך כל הזמן לישון על ידה, אבא שלי לא היה יכול לישון על מזרון למטה בגלל הריאות, הוא גם היה חולה בתקופה ההיא, אז אמא שלי ישנה אצלה, אבל אחר כך אמא התחילה לעבוד בחדר האוכל, ובשלוש וחצי בבוקר היו הולכים לאסוף את הנסורת המלוכלכת ולהחליף אותה בנסורת יבשה בשביל להתחיל את היום בחדר האוכל, וכמה שהיתה יוצאת על קצות האצבעות, היא רק היתה מרימה את הראש מהמזרון, אחותי היתה מתחילה לצרוח ולהרעיש עולמות. אז אני ישנתי אצלה המון שבועות, הייתי בכיתה ד. לא הייתי במסיבות של הכיתה, לא הייתי בפעולות של הכיתה, לא הייתי בשום דבר של הכיתה, כי בשבע הייתי צריכה ללכת לישון איתה. כן.